

วารสารอักษราพิบูล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Aksara Pibul Journal, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Pibulsongkram Rajabhat University

เจ้าของ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

จัดทำโดย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (ส่วนทะเลแก้ว)
เลขที่ 156 หมู่ 5 ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
E-mail : huso@psru.ac.th โทรศัพท์ 0 5526 7087

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์ โดยเปิดรับบทความ
ซึ่งอาจเป็นบทความวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ บทความทั่วไป และบทความวิจารณ์หนังสือเกี่ยวกับ
ด้านมนุษยศาสตร์เป็นภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเข้าสู่เกณฑ์คุณภาพ
ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journals Citation Index-TCI) ในอนาคต

เลขมาตรฐานสากล ISSN 2697-5165

กำหนดเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)
ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ภาพหน้าปก หนังสือมาลัยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

พิมพ์ที่ บริษัท ไฟกัส พรินต์ติ้ง จำกัด เลขที่ 110/212 ถนนพระองค์ดำ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

บทบรรณาธิการ

วารสารอักษราพิบูล ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563) เป็นวารสารวิชาการของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรสุพรรณบุรี เป็นวารสารที่มีเนื้อหาด้านมนุษยศาสตร์ โดยมุ่งสร้างเสริมความเข้มแข็งทางวิชาการสายมนุษยศาสตร์ซึ่งนับวันจะถูก “ลดทอน” และ “ละเลย” ความสำคัญและคุณค่าลงไปอย่างมาก ซึ่งวารสารนี้พัฒนามาจากวารสารอักษราพิบูลของสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรสุพรรณบุรี

โดยเนื้อหาของบทความที่ปรากฏในวารสารอักษราพิบูลฉบับนี้มีความเข้มข้นทางวิชาการและประกอบไปด้วยผู้เขียนทั้งภายในและภายนอกสถาบัน โดยบทความที่น่าสนใจ และเป็นนิมิตหมายอันดีที่มีนักวิชาการจากภายนอกสถาบันให้ความสนใจและส่งบทความมาตีพิมพ์ทำให้วารสารอักษราพิบูลมีความหลากหลายทางด้านเนื้อหา ดังนี้

“เรื่องจากปก” โดยภัทรพล แสงเงิน กล่าวถึงหนังสือมาลัยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ จิตรกรรมทศชาติชาดกจากหนังสือมาลัยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ เอกสารท้องถิ่นโบราณในจังหวัดพิษณุโลก “แม่” กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ : มุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศ” โดยอรรธ ดิษฐ์ “การศึกษาความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธีการทำขวัญนาค : บทปฏิสนธิ” โดยวรารักษ์ เพ็ชรดี และนาวาโทวัฒนชัย หนัณย “พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ : ความสัมพันธ์กับเพลงยาวพญาครุฑกรุงศรีอยุธยา” โดยธนบัตร ใจอินทร์ “กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่จากการประยุกต์ใช้ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์บนผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น : แบรินด์บ้านสบายจิตร” โดยธัญชนก หอมสวาสดี และยุพดี ชินพิระเสถียร “การศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4” โดยนพรัตน์ มาเขียว “การวิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 ที่ปรากฏในหนังสือบรรลุลหรีดไม่ติดรูปแบบ ของฉันทบุปผธรรมธรรณัทเมธารณ” โดยสร้อยญา โชติรัตน์ พระราชเชมามากร (ประยูทธ วงศ์ยศ) และพระครูสังฆรักษ์ บุญเสริม กิตติวัฒน (บุญเสริม ศรีทา) และบทปริทัศน์หนังสือเรื่อง รวมเรื่องสั้นชุด แผนขจัดความโง่ของประชาชน โดยขวัญชนก นัยเจริญ

บทความทั้งหมดล้วนผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ทำให้เนื้อหาในวารสารอักษราพิบูลนี้เต็มไปด้วยความเข้มข้นของเนื้อหาทางวิชาการเป็นอย่างดี

วารสารอักษราพิบูลจึงขอขอบพระคุณผู้เขียนและผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาคณะความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์ อันเป็นองค์ความรู้สำคัญที่ใช้ในการเรียนรู้ชีวิตมนุษย์ และขอเรียนเชิญผู้ที่สนใจและรักที่จะรังสรรค์ผลงานวิชาการในทางมนุษยศาสตร์ วารสารอักษราพิบูลขอเป็นหนึ่งในตัวเลือกของท่านที่จะรับผลงานด้านมนุษยศาสตร์เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่สร้างสรรค์องค์ความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

บรรณาธิการ

วารสารอักษราพิบูล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563)

ที่ปรึกษาบรรณาธิการ

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.สุธัญญา ปานทอง
อาจารย์ภัครพล แสงเงิน

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลธรรม เกื้อบุตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ เจริญพงษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปราณี ชี้อุทิศกุล
อาจารย์ ดร.ณิศรา พฤษะวัน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา เลิศเสมอ บุนยานันต์
อาจารย์ ดร.สุธัญญา ปานทอง
อาจารย์ณัฐกานต์ เสี่ยงขึ้น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปทุมพร บุญชุม

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประจำปี

ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
รองศาสตราจารย์ นาวาโท ดร.วิวัฒน์ชัย หมั่นยิ่ง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.สนม ครุฑเมือง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐริรา ทับทิม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญชนก นัยเจริญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ เจริญพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ภัครพล แสงเงิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ฝ่ายประสานงาน

สัญญา ปานแยม สุนิสา เพ็ชรพล กชพรรณ มั่นนุช และพรชัย บุญยก

สารบัญ

เรื่องจากปก

จิตรกรรมทศชาติชาดกจากหนังสือมาลัยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัด
พิษณุโลก

ภัทรพล แสงเงิน..... 1

บทความวิจัย

“แม่” กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ : มุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศ

อรรถ ดีที่สุด..... 8

การศึกษาความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธี
การทำขวัญนาค : บทปฏิสนธิ

วรารักษ์ เพ็ชรดี และนาวาโทวัฒนชัย หนัณยิ่ง..... 27

พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ : ความสัมพันธ์กับเพลงยาว
พยากรณ์กรุงศรีอยุธยา

ธนบัตร ใจอินทร์..... 38

กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่จากการประยุกต์ใช้ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์
บนผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น : แบรินด์บ้านสบายจิต

ธัญชนก หอมสวาสดี และยุพดี ชินพิระเสถียร..... 54

การศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

นพรัตน์ มาเขียว..... 73

การวิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 ที่ปรากฏในหนังสือบรรลุมรรคไม่ติดรูปแบบ
ของ ฌณูปธรรม ธนัทธเมธากรณ์

สร้อยญา โชติรัตน์ พระราชเขมากร (ประยุทธ์ วงศ์ยศ) และพระครูสังฆรักษ์..... 89

บุญเสริม กิตติวัฒนโณ (บุญเสริม ศรีทา).....

บทปริทัศน์หนังสือ

106

รวมเรื่องสั้นชุด แผนขจัดความโง่ของประชาชน

ขวัญชนก นัยเจริญ.....

เรื่องจากปก (Cover Story)

จิตรกรรมทศชาติชาดกจากหนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ
อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

Dasajataka, a painting from Malai Text Sutra, Wat Rajaburana Version,
Amphoe Muang Phitsanulok, Phitsanulok Province

ภัทรพล แสงเงิน¹

Phakphon Sangngern¹

ภาพที่ 1 เอกสารต้นฉบับจิตรกรรมทศชาติชาดกจากหนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ

อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

ว่าด้วยพระอินทร์ทรงค้อนเหล็กเพลิงมาทำลายพิรุณยนต์ของกัณหาปารมาธน์แล้ว

หลังจากนั้นชาวเมืองบุพผวัต ก็รู้ประชาทัณฑ์กัณหาปารมาธน์จนถึงแก่ความตาย

จากจันทกุมารชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระจันทกุมาร ผู้ทรงความยุติธรรม (รูปปกหน้า)

ที่มา : หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ที่มาของเอกสาร

ภาพหน้าปกที่ท่านได้ทัศนาอยู่นี้เป็นภาพจิตรกรรมทศชาติชาดกจากหนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยข้าพเจ้าผู้เขียนได้รับความอนุเคราะห์จากพระศรีสุวรรณ อมรธมโม รองเจ้าอาวาสวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ในการเก็บภาพต้นฉบับเอกสารของหนังสือมัลลยสูตรเล่มนี้ เมื่อครั้งข้าพเจ้าพานักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ในรายวิชาการวรรณกรรมท้องถิ่นพิษณุโลก ลงพื้นที่เพื่ออนุรักษ์เอกสารโบราณของวัดราชบูรณะเมื่อเดือนตุลาคม 2563 ต้องขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้

หนังสือมัลลยสูตรเล่มนี้ เป็นเอกสารโบราณที่บันทึกลงในสมุดไทยขาว บันทึกด้วยอักษรขอม ภาษาบาลีและไทย ไม่ปรากฏสมัยที่แต่ง แต่พิจารณาจากสัณฐานอักษรและเอกสารหนังสือมัลลยสูตรร่วมสมัยกันในสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามแล้วน่าจะมียุคเอกสารไม่น้อยกว่า 100 ปี (สันนิษฐานโดยผู้เขียน) หน้าแรกปรากฏข้อความที่มาของเอกสารนี้เป็นอักษรขอม ภาษาไทยและบาลี โดยอุบาสก “อยู่” เป็นผู้จัดทำถวายเพื่อปรารภนาพระโพธิญาณ (เพื่อเป็นพระพุทธรเจ้า) ในอนาคต ว่า

พระมัลลยเทวเถรเล่มนี้ อุบาสกอยู่มีอุตสาหะศรัทธาเป็น
อุกฤษฏ์จลสทฐา สร้างไว้ในพระบรมพุทธานุชา ท่านเจ้าคุณมหาจันทร์โชติเป็น
 ผู้อุปการะสนองศรัทธา พุทฺธ โหมิ อนาคต ขอให้ข้าพเจ้าได้เป็นปัจจัยแก่
 พระโพธิญาณ ในอนาคตกาลนั้นเถิด

หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

หนังสือมัลลยสูตรฉบับนี้มีเนื้อหาหลักว่าด้วยเรื่องพระมัลลยเสด็จไปนรกและสวรรค์เพื่อนำความสารจากนรกและสวรรค์มาบอกแก่ญาติกาในเมืองมนุษย์ และเสด็จไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อพบกับพระศรีอารียเมตไตรย์เทพบุตร อันจะลงมาจุติยังโลกมนุษย์ในอนาคตกาลเป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ 5 ในภัทรกัลป์นี้ (เนื้อหารายละเอียดปรากฏทั้งหมดแล้วในเรื่องจากปกของวารสารอักษราพิบูล ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563) โดยหนังสือมัลลยสูตรมักใช้ประกอบการสวดพระอภิธรรมงานศพในอดีต

โดยในฉบับนี้ข้าพเจ้าผู้เขียนมิได้มุ่งนำเสนอเนื้อหาหลักของพระมัลลยเพราะได้กล่าวไปในฉบับที่แล้ว แต่ฉบับนี้จะกล่าวถึงเนื้อหาสำคัญที่ปรากฏเป็นภาพจิตรกรรมทศชาติชาดกประกอบ

หนังสือมาลัยสูตร อันทศชาติชาดกเป็นชาดกเรื่องสำคัญที่คนไทยผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา มักสร้างไว้เป็นพุทธบูชาในพระมหากุณหาธิคุณของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า

เนื้อหาหลักของทศชาติชาดก

ทศชาติชาดก หมายถึง เรื่องราวในอดีตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันคือ พระศรีศากยมุนีโคดม พระพุทธเจ้าองค์ที่ 4 แห่งภัทรกัลป์นี้ ชาดก หมายถึง เรื่องราวของการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์โคดมตั้งแต่อดีตชาติจนพระบารมีมาเต็มเปี่ยมในชาติสุดท้าย คือ เวสสันดรชาดก โดยทศชาติชาดก ประกอบไปด้วย 10 ชาติควบคู่ไปกับการบำเพ็ญบารมีที่โดดเด่นในคุณธรรมบารมี 30 ทศ¹ คือ

1. เตมียชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเตมีย์ (เนกขัมมะ)
2. มหาชนกชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระมหาชนก (วิริยะ)
3. สุวรรณสามชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระสุวรรณสาม (เมตตา)
4. เนมิราชชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเนมิราช (อริยฐาน)
5. มโหสถชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระมโหสถ (ปัญญา)
6. ภูริทัตตชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานาคภูริทัต (ศีล)
7. จันทกุมารชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระจันทกุมาร (ขันติ)
8. พรหมนารถชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมนารถ (อุเบกขา)
9. วิรุทธชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระวิรุทธบัณฑิต (สัจจะ)
10. เวสสันดรชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร (ทาน)

โดยมักจะมีคำย่อเพื่อเรียกพระชาติทั้ง 10 อย่างง่ายต่อการจดจำว่า “เต ช สุ เน ม ภู จ นา วิ เว” ซึ่งภาพจิตรกรรมทศชาติชาดกมักเป็นที่นิยมในการบันทึกร่วมกันกับเอกสารทางพระพุทธศาสนาหรือปรากฏตามจิตรกรรมฝาผนัง เนื่องจากเป็นเรื่องราวในอดีตของการบำเพ็ญบารมีของพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตว่ามีความยากลำบากเพียงใดกว่าจะได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ 10 ชาตินี้เป็นเพียงแค่พระชาติแบบย่อเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจถึงความเป็นมาของพระศาสดา แต่แท้จริงแล้วการบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้านั้นมิสามารถนับจำนวนชาติได้เลยเนื่องจากต้องใช้เวลาเป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถนับได้ คือ จำนวนอสงไขย

¹ บารมี 30 ทศ หมายถึง คุณธรรมอันบำเพ็ญแล้วเพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกอบไปด้วยการบำเพ็ญบารมีขั้นต้น กลาง และสูง ทั้ง 10 ข้อ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อริยฐานบารมี เมตตาบารมีและอุเบกขาบารมี (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, น.180-181)

โดยในพระมาลัยคำหลวง พระนิพนธ์ในเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ (กรมศิลปากร เล่ม 3, 2545, น. 161) ได้กล่าวถึงประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเภท “ปัญญาธิกะ” บำเพ็ญบารมีโดยใช้ปัญญานำ ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมี 4 อสงไขย กำไรแสนมหากัลป์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเภท “ศรัทธาธิกะ” บำเพ็ญบารมีโดยใช้ศรัทธานำ ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมี 8 อสงไขย กำไรแสนมหากัลป์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเภท “วิริยาธิกะ” บำเพ็ญบารมีโดยใช้วิริยะนำ ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมี 16 อสงไขย กำไรแสนมหากัลป์

หมายความว่า พระพุทธเจ้าไม่ว่าจะเป็นประเภทใดต้องใช้เวลาจำนวนมากในการบำเพ็ญบารมีเพื่อจะเป็นพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า “อสงไขย” ซึ่งหมายถึง ไม่สามารถนับได้นั่นเอง

ภาพทศชาติชาดกในหนังสือมาลัยสูตรฉบับวัดราชบูรณะนั้นมีครบทั้ง 10 พระชาติ กระจ่ายกันไปหนังสือมาลัยสูตร การปรากฏของภาพทศชาติชาดกในหนังสือพระมาลัยมิใช่เรื่องแปลกแต่ประการใดเนื่องจากถือว่าภาพทศชาติชาดกเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนา โดยในบทความนี้จะยกตัวอย่างภาพทศชาติชาดกพร้อมอธิบายเรื่องราวของภาพโดยสังเขปเพื่อประกอบความเข้าใจดังนี้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเตมีย
ทรงสร้างทำเป็นคนใบ้เนื่องจากกลัวภัยนรก
พระราชาบิดาจึงรับสั่งให้นายสารธินำพระ
เตมียไปฝัง ขณะสารธิตุดหลุมฝัง พระเตมีย
ได้โอกาสจึงกล่าววาจาแก่สารธี

เตมียชาดก

ภาพที่ 2 พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระเตมีย จากเตมียชาดก

ที่มา : หนังสือมาลัยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระ
มหาชนก ผู้กระทำเพียรว่ายน้ำใน
มหาสมุทรแมนไม่เห็นฝั่ง (จุดหมาย)
เป็นเวลา 7 วัน 7 คืน ทรงมีย่อท้อ
ต่อความยากลำบาก ในวันที่ 7 นาง
มณีเมขลาเทพธิดาประจำท้องทะเล
มาช่วยเหลือพระมหาชนกโพธิสัตว์

มหาชนกชาดก

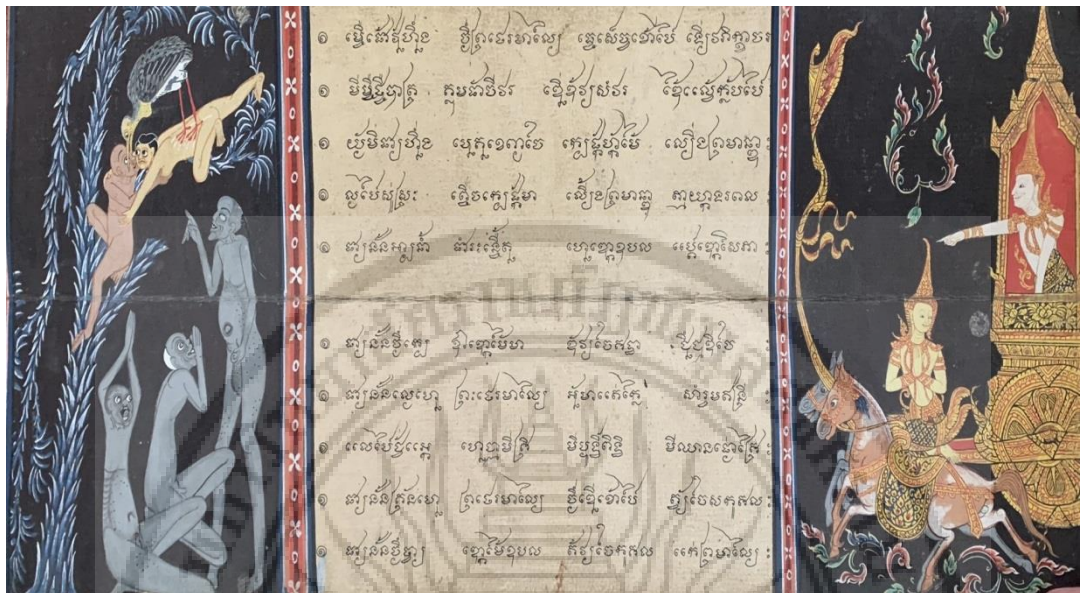
ภาพที่ 3 พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระมหาชนก จากมหาชนกชาดก (รูปปกหลัง)
ที่มา : หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระสุวรรณ
สามผู้กตัญญูต่อบิดา มารดา ถูกพระเจ้าปิล
ยักขราชยิงด้วยธนูอาบยาพิษ แต่พระสุวรรณ
สามก็ได้โกรธเคืองแต่ประการใด

สุวรรณสามชาดก

ภาพที่ 4 พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระสุวรรณสาม จากสุวรรณสามชาดก
ที่มา : หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

ภาพที่ 5 พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระเจ้าเนมิราช จากเนมิราชชาดก
มาตุลีเทพสารถิของพระอินทร์พาพระเจ้าเนมิราชทอดพระเนตรเหล่าสัตว์นรกผู้กระทำความ
ที่มา : หนังสือมาลัยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระ
เวสสันดร มีพระโอรสและพระธิดาคือ
พระชาลีและพระกัณหา ผู้ใดประสงค์สิ่ง
ใด พระเวสสันดรทรงมีใจบริจาคทุก
ชนิดไม่เว้นแม้กระทั่งการบริจาคพระชาลี
และพระกัณหาให้แก่ชุกพราหมณ์เฒ่า

เวสสันดรชาดก

ภาพที่ 6 พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระเวสสันดร จากเวสสันดรชาดก
ที่มา : หนังสือมาลัยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

จากภาพตัวอย่างจิตรกรรมทศชาติชาดกในหนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลกที่มี “อุบาสกอยู่” เป็นผู้ถวายในพระพุทธศาสนานั้น แสดงให้เห็นศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระบรมพุทธานุภาพในการสร้างเอกสารเพื่อเป็นพุทธานุชาด้วยปรารถนาเป็นพระโพธิญาณหรือพระพุทธเจ้าในอนาคต ภาพจิตรกรรมทศชาติชาดกในหนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะจึงเป็น “ร่องรอยแห่งศรัทธา” สำคัญของชาวเมืองพิษณุโลกในอดีตที่คนในยุคปัจจุบันควรสืบสานต่อเจตนารมณ์สำคัญของคนโบราณเพื่อสืบทอดอายุแห่งพระพุทธศาสนาให้ครบ 5,000 ปี

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2545). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก. (ม.ป.ป). เอกสารจากวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก.

บทความวิจัย (Research Article)

“แม่” กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ : มุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศ

"Mother" and Nature in Globalization Literature:

Ecofeminism Viewpoint

อรรถ ดิทีสุด^{1*}Ath Ditisood^{1*}

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับ “แม่” ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ด้วยมุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า มีการนำเสนอบทบาทผู้หญิงในฐานะ “แม่” ผ่านเรื่องเล่าที่กล่าวย้อนถึงช่วงเวลาในอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบันที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อนำเสนอการโหยหาอดีตของคนในสังคมโลกาภิวัตน์โดยมีแม่และธรรมชาติอันสมบูรณ์ในชนบทเป็นตัวแทนของความสุขในอดีต นอกจากนี้ ยังนำเสนอความเป็นอื่นของแม่และธรรมชาติในชนบทซึ่งถูกเบียดขับโดยกระแสโลกาภิวัตน์จากสังคมเมือง ตลอดจนนำเสนอความจริงอันพร่าเลือนในโลกปัจจุบันผ่านการที่แม่และธรรมชาติตกเป็นเหยื่อของการประกอบสร้างเรื่องเล่าอันซับซ้อนในสังคมสมัยใหม่ นักเขียนมุ่งนำเสนอแง่มุมเหล่านี้เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ ความกตัญญูต่อแม่ นิเวศสำนึก การทำความเข้าใจและปรับตัวในโลกสมัยใหม่ โดยต้องไม่ไหลตามกระแสความเจริญทางวัตถุ ไม่ดูหมิ่นและหลงลืมรากเหง้าของตน อีกทั้งมีวิจารณ์ญาณในการสื่อสารท่ามกลางโลกที่ท่วมท้นด้วยข้อมูลข่าวสาร

คำสำคัญ: สตรีนิยมเชิงนิเวศ การโหยหาอดีต ความเป็นอื่น ความจริง โลกาภิวัตน์

Abstract

This article applies the ecofeminism viewpoint to examine aspects of motherhood in globalization literature that is related to nature. From the study, it was found that the role of women as “mothers” is repeatedly presented through

¹ โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University Secondary Demonstration School, Faculty of Education, Naresuan University

*Corresponding author; email: Atthaporn.di@gmail.com

flashback narratives, comparing to today's rapid social change. The nostalgic feeling is emphasized in the literature towards both mother and abundant nature, which represent happiness in the old days. Moreover, mother and nature are intentionally regarded as "otherness" that becomes excluded from globalization and modern society. The ambiguous truth of today is personified as the mother, and as nature, who seems to be the victim of complicated narrative of the present days. The authors present all points of views to urge the realization of gender equality, gratefulness for mothers, ecological conscience and how to understandingly adjust oneself by not going with the flow of materialism, forgetting or looking down his own cultural root, and being misled by the overwhelming information.

บทนำ

ช่วงทศวรรษ 2530 เป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างกว้างขวางในโลกอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดภาวะไร้พรมแดนในทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการติดต่อสื่อสาร ประเทศไทยก็ได้รับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่ส่งผลไปถึงการเมืองและวัฒนธรรม เป็นช่วงที่รัฐบาลสนับสนุนการค้าเสรีตามระบบทุนนิยมอย่างจริงจัง ทำให้เกิดการพัฒนาด้านวัตถุอย่างไม่หยุดยั้ง เกิดเป็นกระแสบริโภคนิยมตามแบบชาวตะวันตก ความเป็นเมืองเข้าครอบงำอย่างรวดเร็ว เกิดวรรณกรรมจำนวนมากที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงนี้และแสดงถึงการโหยหาอดีตอย่างเด่นชัด (สรณัฐ ไตลังคะ, 2556, น. 29-31, 38) เพราะผู้คนเริ่มตั้งคำถามถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมและท้องถิ่นมากขึ้น (กฤตยา ฦ หนองคาย, 2558, น. 148) แม้หลัง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ยังคงปรากฏวรรณกรรมที่มุ่งนำเสนอความเปลี่ยนแปลงของสังคมและการโหยหาอดีต (nostalgia) อย่างต่อเนื่อง

วรรณกรรมที่นำเสนอความเปลี่ยนแปลงของสังคมตามกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งชี้ให้เห็นความเป็นเมืองที่รุดล้าชนบทอย่างรวดเร็วและทรงพลังนั้น มักนำลักษณะสำคัญของชนบท คือ "ธรรมชาติ" มาเป็นกลวิธีที่ผู้เขียนใช้แสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของผู้เล่าเรื่องและ/หรือตัวละครอยู่เสมอ ทั้งนี้ ปรากฏวรรณกรรมหลายเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับผู้หญิงในฐานะ "แม่"

(รวมทั้ง “ยาย” และ “แม่เฒ่า”) มาเป็นตัวแทนของอดีตและสัมพันธ์กับธรรมชาติ กล่าวได้ว่าเป็นงานเขียนที่เข้ากับแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ (ecofeminism) อย่างเด่นชัด

แนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ กล่าวถึงการเชื่อมโยงผู้หญิงเข้ากับธรรมชาติ ด้วยการมองโลกในฐานะ “เพศหญิง” และ “แม่” เริ่มต้นจากการสังเกตโลกกายภาพที่ทำให้กำเนิดและหล่อเลี้ยงสรรพชีวิต เช่นเดียวกับลักษณะทางสรีระของผู้หญิง คือ มีมดลูก ช่องคลอด เต้านม อังเชิงกราน ผู้หญิงจึงให้กำเนิดและเลี้ยงดูชีวิตให้เติบโตได้ ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับธรรมชาติ คือ “พระแม่ธรรมชาติ” (mother nature) หรือ “โลกมาตา” (mother earth) โดยเน้นย้ำว่าผืนแผ่นดินและธรรมชาติเป็นเสมือน “เทพมารดร” (mother goddess) ที่ปรากฏเป็นวัฒนธรรมร่วมในทั่วโลก ความสัมพันธ์นี้นำมาซึ่งการกล่าวอ้างถึง “ความเป็นจริง” ของแนวคิด “ผู้หญิงใกล้ชิดกับธรรมชาติมากกว่า” (women are closer to nature) กระทั่งเป็นที่มาของการรับรู้ตัวตน สถานภาพ บทบาท และความคาดหวังที่มีต่อผู้หญิงและธรรมชาติ รวมถึงแนวคิดที่ผูกมัดผู้หญิงที่อยู่ในฐานะ “แม่” และธรรมชาติไว้ในความคาดหวังของสังคมปิตาธิปไตย (วรมาศ ธัญภักกุล, 2561, น. 85) ลักษณะดังกล่าวปรากฏในวรรณกรรมและข้อมูลทางวัฒนธรรมอย่างน่าสนใจ

ทั้งนี้ มีผู้ศึกษาวรรณกรรมและข้อมูลทางวัฒนธรรมด้วยแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศอย่างเด่นชัด ได้แก่ จิรัฏฐา เฉลิมแสนยากร (2558, น. 1-17) เขียนบทความเรื่อง “รื้อสร้างภาพลักษณตายตัว : กลวิธีการตอบโต้อาณานิคมสมัยใหม่ในนวนิยายเรื่อง เจ้าการะเกดของแดนอรัญแสงทอง” เกี่ยวข้องกับผู้หญิงและธรรมชาติ คือ ผู้เขียนนวนิยายได้รื้อสร้างภาพลักษณตายตัวที่ว่าผู้หญิงมักมีบทบาทใกล้ชิดและสัมพันธ์กับธรรมชาติ ด้วยการนำเสนอว่า แม่ผู้หญิงจะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ แต่ก็สามารถเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมและมีสวนสร้างสังคม ในขณะที่ผู้ชายถูกผูกติดอยู่กับความป่าเถื่อนและโหดร้าย นับเป็นการสลายภาพของความเป็นชายและความเป็นหญิงที่ถูกแบ่งออกเป็นคู่ตรงข้ามตามนิยามของโลกตะวันตก ให้เกิดความพัวพันและซับซ้อน เพื่อโต้กลับอำนาจอาณานิคมตะวันตกในยุคสมัยใหม่

ปิยะมาศ ใจไฟ (2560, น. 212-227) เขียนบทความเรื่อง “แนวคิดอทวิลักษณ์ของสตรีนิยมเชิงนิเวศในล้านนา” สรุปได้ว่า แนวคิดอทวิลักษณ์ของสตรีนิยมเชิงนิเวศที่ปรากฏในล้านนาอยู่ในลักษณะการให้ความเป็นแม่แก่ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ แม่ธรณี ส่งผลให้มนุษย์เคารพนบถและสำนึกคุณค่าของผืนแผ่นดินและสิ่งอันเนื่องด้วยผืนดิน รวมไปถึงเกรงกลัวต่ออำนาจพิเศษที่จะละโทษผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ข้อห้ามใน “ขีตล้านนา” กล่าวได้ว่าวิถีดังกล่าวแสดงถึงมุมมองที่วามมนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และสยบยอมต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์จากธรรมชาติ

ส่วนบทบาทชายหญิงที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นั้น มีการแสดงอำนาจและความหมายของทั้งผู้หญิงและผู้ชายในลักษณะที่ต่างกันไปในบ้านและที่สาธารณะ แต่ความแตกต่างทางเพศและการแบ่งพื้นที่ทางสังคมกลับมีความหมายและความสัมพันธ์เชิงเกื้อกูลกันในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกัน

วราศ ธัญทรกุล (2561, น. 79-103) เขียนบทความเรื่อง “ผู้หญิง ธรรมชาติ และการหายไปของ ‘แม่’ กับมุมมองสตรีนิยมสายนิเวศในนวนิยายเรื่อง Solar Storm ของลินดา โฮแกน” สรุปได้ว่า นวนิยายเรื่อง Solar Storm นำเสนอปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับปัญหาการกดขี่ทางเพศและการกดขี่ชนพื้นเมือง ผ่านอุปลักษณ์ “แม่/ธรรมชาติ” ซึ่งแนวคิดเรื่อง “แม่” “ความเป็นแม่” และการเปรียบเทียบ “แม่/ธรรมชาติ” ว่าเป็นมายาคติที่เป็นไปเพื่ออำนาจปิตาธิปไตย นอกจากนี้ ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่า ธรรมชาติและผู้หญิงต่างก็มีสิทธิในตัวตนของตนเอง ไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งไร้ความหมายภายใต้อำนาจของชาย อีกทั้งเสนอแนวคิดเรื่องความเอื้ออาทร โดยนำเรื่องความเท่าเทียมในคุณค่าของสรรพสิ่งจากธรรมชาติมาสร้างความสัมพันธ์อันดีในสังคม

จากผลงานการศึกษาวรรณกรรมและข้อมูลทางวัฒนธรรมด้วยแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ เห็นได้ว่า มีการเชื่อมโยงผู้หญิงให้สัมพันธ์กับธรรมชาติ ในแง่ของความเป็น “แม่” นั้น มีการยกย่องสถานะไว้สูงส่งในฐานะผู้มีพลังอำนาจพิเศษที่ควบคุมความเป็นไปของโลกและมีพระคุณในฐานะผู้โอบอุ้มเลี้ยงดูสรรพชีวิต นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ของผู้หญิงกับธรรมชาติยังนำเสนอมุมมองเรื่องสิทธิ ตัวตน และบทบาททางสังคมวัฒนธรรมที่ควรเท่าเทียมกัน ทั้งในแง่ที่ว่าผู้หญิงเท่าเทียมกับผู้ชาย และธรรมชาติเท่าเทียม/สูงส่งกว่ามนุษย์ โดยในภาพรวม ยังไม่มีผู้ใดกล่าวถึงมิติของ “แม่” กับธรรมชาติที่สัมพันธ์กับโลกยุคโลกาภิวัตน์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในโลกของวรรณกรรม

เป็นที่น่าสนใจว่า ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ใช้ธรรมชาติมานำเสนอผู้หญิงในบทบาท “แม่” ที่สัมพันธ์กับอดีตและโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างไรบ้าง ผู้วิจัยจึงได้คัดสรรตัวแทนวรรณกรรมหลากหลายประเภทที่เขียนขึ้นราวสองทศวรรษที่ผ่านมาทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น และกวีนิพนธ์มาศึกษา พบเรื่องที่เสนอประเด็นเกี่ยวกับธรรมชาติที่สัมพันธ์กับผู้หญิงในบทบาท “แม่” ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ตามมุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศอย่างเด่นชัด ดังต่อไปนี้

นวนิยาย จูติ ของอุทิศ เหมะมูล (2558) เป็นเรื่องสุดท้ายในผลงานนวนิยาย “ไตรภาคเมืองแก่งคอย” นวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องราวชีวิตของคนในครอบครัวหนึ่ง ผู้เล่าเรื่องก็คือคนในครอบครัวนี้หลาย ๆ คนที่ต่างก็เล่าเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวไปต่าง ๆ นานาตามเงื่อนไขแห่งยุคสมัยของตน เรื่องเล่านี้เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ข้อเท็จจริง ความเชื่อ และความทรงจำของมนุษย์ที่ถูกถ่ายทอดและส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ส่วนที่น่าสนใจ คือ **บรรพ 1 แม่เฒ่าอภินิหาร** เล่าโดยนางสาว

มายาผู้เป็นเหลนของแม่เฒ่า เธอเล่าเรื่องราวของยายทวดของเธอด้วยการใช้ตัวละครคือ “ยาย” หรือยายทวดเป็นผู้เล่าชีวิตตัวเองในลักษณะสัจนิยมมหัศจรรย์ (magical realism) กล่าวถึงตำนานชีวิตของแม่เฒ่าที่เต็มไปด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ตั้งแต่เป็นดวงวิญญาณ สัตว์ กระทั่งกลายมาเป็นมนุษย์ได้ในชาติเดียวซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมากและได้เห็นโลกที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตถึงปัจจุบัน

เรื่องสั้น บ่ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน หนึ่งในรวมเรื่องสั้นชุด ข้าวการหายไปของอาริญา ของศิริวร แก้วกาญจน์ (2556) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของชาวไทยภาคใต้ โดยนำเสนอผ่านชีวิตของ “แม่เฒ่า” โดยมี “ฉิน” เป็นผู้เล่าเรื่องราวของแม่เฒ่าและตัวเธอเองสลับกันไปมา มีเรื่องย่อว่า แม่เฒ่าวัยเก้าสิบปีเป็นผู้เป็นปราชญ์ของหมู่บ้าน มีบรรพบุรุษเป็นชาวสงขลาและปัตตานีที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานมาอยู่ ณ ลุ่มแม่น้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชและใช้ชีวิตอยู่อย่างสงบสุขเรื่อยมา แต่เมื่อสามีของแม่เฒ่าเสียชีวิต เป็นสาเหตุที่แม่เฒ่าต้องตรากตรำทำงานหนักทุกชนิด แต่แม่เฒ่าก็เป็นผู้เด็ดเดี่ยว อดทน และอารมณ์แจ่มใสอยู่เสมอ แม่เฒ่าไม่ได้นับถือศาสนาใดชัดเจนระหว่างพุทธและอิสลาม สุดท้ายแม่เฒ่าตาบอดและจากโลกไปอย่างสงบ “ฉิน” ได้ทวนรำลึกถึงเรื่องราวชีวิตของแม่เฒ่าที่ต้องทุกข์ยากลำบากมาโดยตลอดและนำมาเปรียบกับชีวิตของเธอเองที่ทุกข์ตรมเพราะสามีผู้ร่วมอาชีพครูได้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อีกทั้งต้องหวาดระแวงภัยจากความไม่สงบดังกล่าวด้วย

กวีนิพนธ์ สงกรานต์นี้แม่แกงเลียงมันนกก...กินชิลูก เป็นผลงานของศิวกานท์ ปทุมสูติ (2554) จากกวีนิพนธ์ชุด ข้าวเม่ารางไฟ โดยบทกวีที่ได้หยิบยกมาศึกษานี้ ตีพิมพ์อีกครั้งในกระซิบโลก...กลุ่มดวงใจเจ้าไว้ในดวงตา (2554) เนื้อหากล่าวถึงเทศกาลสงกรานต์ที่ลูกกลับมาบ้านในชนบท แม่จึงตั้งใจไปขุดหามันนกกอย่างแข็งขันเพื่อนำมาทำแกงเลียงให้ลูกกิน แต่ลูกไม่สนใจแม่และอาหารที่แม่ทำให้ กลับหลงอยู่กับสิ่งที่แสดงถึงอิทธิพลโลกาภิวัตน์ ส่วนกวีนิพนธ์ รุ่งนิทานและเรื่องเล่าวันวานของแม่ หนึ่งในกวีนิพนธ์ชุดดวงใจห้องที่ห้า ของอังคาร จันทาทิพย์ (2556) เนื้อหากล่าวถึงความคิดถึงเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวกับแม่ นิทานและตำนานที่แม่เล่า และธรรมชาติอันงดงามในชนบท

ผู้วิจัยตั้งวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับ “แม่” ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ นวนิยาย จูติ ของอุทิศ เหมะมูล เรื่องสั้น บ่ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน ของศิริวร แก้วกาญจน์ กวีนิพนธ์ สงกรานต์นี้แม่แกงเลียงมันนกก...กินชิลูก ของศิวกานท์ ปทุมสูติ และกวีนิพนธ์รุ่งนิทานและเรื่องเล่าวันวานของแม่ ของอังคาร จันทาทิพย์ ตามแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ เพื่อให้เห็นการนำเสนอลักษณะสังคมโลกาภิวัตน์

ในวรรณกรรม เป็นการกระตุ้นเตือนความคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ ความกตัญญู นิเวศสำนึก ตลอดจนการทำความเข้าใจและปรับตัวให้ยืนหยัดอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ อย่างเป็นปกติสุข

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับ “แม่” ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ช่วง พ.ศ. 2543-2562 ด้วยมุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศที่สังเคราะห์โดยธัญญา สังขพันธานนท์ (2556 ก; 2556 ข)

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาวิจัยจากเอกสาร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. รวบรวมตัวบทวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ช่วง พ.ศ. 2543-2562 และคัดสรรตัวบทที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศอย่างเด่นชัด ได้แก่ นวนิยาย จูติ ของอุทิศ เหมะมูล เรื่องสั้น บ่ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน ของศิริวรรณ แก้วกาญจน์ กวีนิพนธ์ สงกรานต์นี้แม่แกงเลียงมันนกก...กินซิลูก ของศิวากานท์ ปทุมสูติ และกวีนิพนธ์ รุ่งนิทานและเรื่องเล่าวันวานของแม่ของอังคาร จันทาทิพย์
2. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวบทวรรณกรรม แนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศ และกระแสโลกาภิวัตน์
3. วิเคราะห์วรรณกรรมด้วยแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สรุป และเรียบเรียงเป็นบทความวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยการนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับ “แม่” ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ช่วง พ.ศ. 2543-2562 ด้วยมุมมองสตรีนิยมเชิงนิเวศ มีรายละเอียดดังนี้

“แม่” กับธรรมชาติ: การโยยหาอดีตในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์

ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ใช้ธรรมชาติมานำเสนอผู้หญิงในบทบาท “แม่” ที่สัมพันธ์กับการโยยหาอดีตจากความคิดถึงแม่และวิถีชีวิตที่เป็นสุขในอดีตในลักษณะที่ว่าเป็นมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ เพศแม่ ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ให้กำเนิดและดูแลรักษาชีวิตเช่นเดียวกับธรรมชาติ ดังต่อไปนี้

เรื่องสั้น บ่ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน ปรากฏการโยยหาอดีตของตัวละคร “ฉันทน์” ที่มีความโศกเศร้าเพราะการจากไปของสามีที่ถูกลอบสังหารขณะเดินทางไปสอนหนังสือ และหวาดกลัวปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ดังความว่า “โลกความจริงนั้น ฉันกำลังถูกทิ้งไว้กลางทะเลทรายแห่งความโดดเดี่ยวและไกลออกไป เปลวไฟกำลังไหม้รายรอบอยู่ทุกด้าน และวินาทีนั้นเองที่ฉันตระหนักว่าตนเองกำลังซุกสร้างอยู่ในซอกมุมหนึ่งของดวงดาวแปลกหน้า” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 92-93) “ฉันทน์” จึงหวาดคิดถึงแม่เฒ่าผู้เป็นยายที่เธอเคารพรักที่สุด และเป็นเสมือนแม่แท้ ๆ ของเธอ เพราะเลี้ยงดูเธอมาตั้งแต่เกิดด้วยความเอาใจใส่ยิ่ง อีกทั้งโยยหาวิถีชีวิตแบบเดียวกับแม่เฒ่า “ที่โลกยังมีความสลับซับซ้อนของชีวิตไม่มากเท่าปัจจุบัน” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 113) เพราะเป็นวิถีชีวิตที่เธอมีโอกาสใกล้ชิดและกลมกลืนกับธรรมชาติมาตั้งแต่เกิด มีช่วงชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในบริบทสังคมที่พึงพิงธรรมชาติเป็นสำคัญ เป็นสังคมที่มีความสงบสุขใจกว่าปัจจุบัน แม้ต้องเหนื่อยยากกับการทำเกษตรกรรมเลี้ยงชีพก็ตาม

ศิริวรสร้างให้แม่เฒ่าเป็นตัวแทนของคนยุคก่อนที่พึงพิงและเคารพรักต่อธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นผู้มีความรู้ทางวรรณคดี เป็นทนายความ หมอบีบบวด-ต่อกระดูก หมอตำแย และผู้เชี่ยวชาญวิทยาคมนานาที่ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเอื้ออารี ดังนั้น “ทุกคนในหมู่บ้านจะรู้สึกรักนับถือแถมเหมือนญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง หรือไม่ก็เหมือนแม่คนที่สองของตัวเอง” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 99) แสดงให้เห็นถึงสถานะที่ผู้หญิงถูกเชื่อมโยงเข้ากับธรรมชาติ (women-nature connections) และอยู่ในสังคมเกษตรกรรม จึงเป็นลักษณะของเทพมารดาของโลก คือ ให้กำเนิด โอบอุ้มรักษา และพิทักษ์รักษาภูมิกษेत्र (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556ก, น. 74-76) แม่เฒ่าจึงเป็น “แม่” ตามความหมายของแนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศซึ่งเชื่อมโยงกับการโยยหาอดีตของ “ฉันทน์”

นอกจากการสร้างตัวละครสำคัญตามแนวคิดเชิงนิเวศ (eco concepts) แล้ว ยังนำเสนอแก่นเรื่องด้วยสัญลักษณ์จากธรรมชาติอันเชื่อมโยงถึงแนวคิดเชิงนิเวศ ปรากฏในตอนที่มีแม่เฒ่าเสียชีวิต ความว่า “ฝนยิ่งกระหน่ำ แดดยิ่งแผดจ้า ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมลดราให้แก่กัน กระทั่งน้ำฝนที่ซังอยู่ตามแอ่ง ตามหลุมบ่อบนถนนดินแดงหน้าบ้านเดือดขึ้นมาราวกับน้ำร้อน”

(ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 138) เมื่อตีความสัญลักษณ์ให้สอดคล้องกับบริบทของเรื่อง เหตุการณ์ในเรื่องจะกระตุ้นให้เข้าใจถึงความหมายของสัญลักษณ์ (สรณัฐ ไตลังคะ, 2560, น. 120) ว่า ศิริวรนำ “ฝน” มาเป็นสัญลักษณ์ของความขยันอดทนอันมหาศาลและน้ำใจอันชุ่มเย็นของ แม่เฒ่าที่พยายามต่อสู้อย่างไม่ย่อท้อกับ “แดด” ที่หมายถึงอุปสรรคยากเข็ญนานาในชีวิต แต่เมื่อหมดสิ้นเวลาแล้ว สรรพสิ่งย่อมดับไปตามครรลองของธรรมชาติวิสัย เช่นเดียวกับชีวิตของแม่เฒ่าที่ต้องจบสิ้นลงในปัจฉิมวัยด้วยสังขารอันโรยราเต็มขั้นพร้อมกับการต่อสู้อุปสรรคนานาประการ เปรียบได้กับฝนที่ย่อมถึงคราวหยุดตกและพายุแพ้ให้กับแสงแดดในช่วงกลางฤดูร้อน

ดังที่กล่าวมานี้ “ฉัน” ผู้ระลึกและโหยหาอดีตวัยเด็กของตนและอดีตของแม่เฒ่า ย่อมเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์แปลกประหลาดที่ฝนตกในฤดูร้อนได้ ซึ่งเป็นความหมายเดียวกับที่ศิริวรเสนอเป็นแนวคิดสำคัญของเรื่องสั้นนี้ว่า ปัญหาความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ ไม่สามารถแก้ไขอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับฝนที่ไม่อาจสู้แสงแดดช่วงฤดูร้อน สัญลักษณ์เหล่านี้นำไปสู่ข้อคิดเตือนใจสำหรับ “ฉัน” ว่าต้องกล้าเผชิญหน้ากับความทุกข์ทั้งปวงอย่างเต็มที่ด้วยความหวัง ความอดทน และพลังใจอันเต็มเปี่ยมเช่นเดียวกับแม่เฒ่า เห็นได้ว่าศิริวรนำสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติ มาเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงการโหยหาอดีต คือ คิดถึง “แม่” และโลกสมัยก่อนอย่างสัมพันธ์กัน

นอกจากนี้ การโหยหาอดีตยังปรากฏในกวีนิพนธ์ **รู้นิทานและเรื่องเล่าวันวานของแม่** ที่นำเสนออารมณ์ความรู้สึกคิดถึงแม่และคิดถึงชีวิตในวัยเยาว์ที่เคยได้ฟังนิทานจากแม่ ด้วยว่า ปัจจุบัน ผู้เล่าเรื่องอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงอันน่าสับสน ดังบทกวีว่า

หลังโปรยฝนปรายสายม่าน	พาดผ่านฟ้าสูงสายรุ้งสวย
จากโพ้นทุ่งสู่โพ้นทุ่ง พุ่มพวย	สายแดดบ่ม สายลมระรวยระรินมา
เหมือนใหม่ เหมือนรู้ฝันของวันวาน	เราเคยฟังนิทานในทุ่งหญ้า
กาลครั้งหนึ่ง นานแล้ว... แม่เล่า	แผ่วเลื่อนวันเวลาผ่านมาจริงจริง
ซูลู - นางอ้ว ผาแดง - นางไอ่...	วันเวลาผ่านไปไม่หยุดนิ่ง
เราลาร้างแหล่งหลักเคยพักพิง	แต่บางสิ่งอยู่คงความทรงจำ
น้ำเต้าปุง ปวงผีฟ้า พญาแถน	เคยโลดแล่นเรื่องเล่าอยู่เข้าคำ
อุรังคธาตุนิทาน... ขานถ้อยคำ	เล่าเรื่อง ลำนำ และตำนาน

(อังคาร จันทาทิพย์, 2556, น. 97-98)

อังคารใช้ธรรมชาติมาเป็นความเปรียบแสดงภาพของอดีตที่มี “รุ่ง” คือ เรื่องราวอันยาวนานที่น่าประทับใจซึ่งหมายถึงนิทานและตำนานประจำถิ่นของภาคอีสาน ได้แก่ “ขูลู - นางอ้วผาแดง - นางไอ่” “น้ำเต้าป๋ง ปวงผีฟ้า พญาแถน” และ “อุรังคธาตุนิทาน” ท่ามกลางบรรยากาศ “ทุ่งหญ้า” คือ ตัวแทนชนบทที่มีธรรมชาติงดงาม เพื่อปลูกสำนึกรักอัตลักษณ์และความเป็นท้องถิ่น โดยผู้เล่าเรื่องได้แสดงการโหยหาอดีตที่มีความสุขและผูกพันกับธรรมชาติบ้านเกิดอย่างลึกซึ้งและงดงาม นอกจากนี้ ยังมีบทกวีที่ว่า

แนบแน่นแสนนานในชีวิต	เราสร้างทิศแรมทางมาต่างบ้าน
ปัจจุบัน ความหวังก้องกังวาน	บางความฝันคล้ายนิทานที่เคยฟัง
...	
จบลงเหมือนในนิทาน กาลครั้งหนึ่ง...	ให้หวนห้วงคำนึงคิดถึงแม่
ถึงท้องทุ่ง รุ่งสวย สุดตาแล	ถึงอดีตเก่าแก่และแสนไกล
...	
ด้วยความฝันวันหนึ่งซึ่งเหนื่อยหนัก	หวนคืนมาหวนดึกของทุ่งหญ้า
สายรุ่งสวยพวยพุ่งพาดผ่านฟ้า	เหมือนเสียงแม่ผ่านลมมาแผ่วกระซิบ!...

(อังคาร จันทาทิพย์, 2556, น. 98-99)

อังคารนำเสนอภาพชีวิตที่ได้รับอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ จากคำว่า “ต่างบ้าน” หมายถึงคนชนบทที่ต้องเข้าไปประกอบอาชีพในสังคมเมืองโดยที่ตนรู้สึกว่าสังคมเมืองเป็นพื้นที่ที่ต้อง “เหนื่อยหนัก” และไม่มีความสุขเท่ากับวิถีชีวิตดั้งเดิมในอดีต นอกจากนี้ ความเป็นเมืองได้เข้าครอบชนบทกระทั่งเกิด “ความแปลกใหม่ที่กำลังเปลี่ยนไปของสังคมชนบท. . . ในพื้นที่ของการไหลเวียนเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเก่าและใหม่ ลบ เลือน สลายเส้นแบ่งต่าง ๆ ด้วยการกระชับแน่นระหว่างสถานที่และเวลา ผ่านการเดินทางของเศรษฐกิจทุน พลวัตสังคม ข้อมูล ข่าวสาร” (อังคาร จันทาทิพย์, 2556, น. 16) นับว่าอังคารมีจุดมุ่งหมายชัดเจนในการวิพากษ์สังคมโดยนำเสนอความรู้สึกหดหู่และเศร้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ซึ่งแตกต่างจากสภาวะสังคมในอดีตกาล

สังคมบุพกาลที่ใกล้ชิดและพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักเชื่อว่ามนุษย์คนแรกของโลกเป็นผู้หญิงและเป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์ทั้งหลาย มนุษย์จึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติโดยกำเนิดมาจากธรรมชาติสรรพชีวิตในธรรมชาติย่อมพึ่งพาอาศัยกัน ชุดความคิดนี้มักได้รับการถ่ายทอดผ่านตำนานและ

นิทานปรัมปราเป็นสำคัญเพื่อมุ่งแสดงความเคารพต่อธรรมชาติและยกย่องเพศหญิงในฐานะผู้ให้กำเนิดและโอบอุ้มรักษาโลก (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556 ข, น. 104, 107) โดยนัยนี้ อังคารจึงนำมนุษย์ผู้หญิงที่เป็น “แม่” มาเชื่อมโยงกับนิทานและตำนานประจำถิ่นและธรรมชาติอันน่าอัศจรรย์ เพื่อแสดงภาพของอดีตที่ทรงคุณค่าทางใจด้วยเรื่องราวและความทรงจำเกี่ยวกับแม่ที่กลมกลืนกับความสวยงามของธรรมชาติในชนบทบ้านเกิด ซึ่งเป็นภาพตรงข้ามกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคโลกาภิวัตน์

เห็นได้ว่า เรื่องสั้น บ่ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน และกวีนิพนธ์ รุ่งนิทาน และเรื่องเล่าวันวานของแม่ นำเสนอการโหยหาอดีตที่ผูกโยงกับ “แม่” ในลักษณะการใช้ความเปรียบ และการเชื่อมโยงความคิดของตัวละคร/ผู้เล่าเรื่องเข้ากับเหตุการณ์ในอดีต รวมทั้งเข้ากับนิทานและตำนานต่าง ๆ อันแสดงถึงอำนาจของธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างโลกอดีตกับธรรมชาติ เพื่อสื่อถึงอำนาจของกระแสโลกาภิวัตน์ที่บีบเค้นผู้คนให้มีความยากลำบากในการปรับตัวให้เข้ากับโลกสมัยใหม่ จนต้องมองย้อนไปถึงภาพชีวิตในอดีตที่มีความสุขกว่าปัจจุบัน

“แม่” กับธรรมชาติ: ความเป็นอื่นในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์

ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ใช้ธรรมชาติมานำเสนอผู้หญิงในบทบาท “แม่” ที่สัมพันธ์กับความเป็นอื่น (the otherness) โดยนำเสนอว่าแม่เป็นตัวแทนโลกยุคเก่าที่ถูกการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันกดทับและเบียดขับให้มีความเป็นอื่น อีกทั้งมองว่าโลกยุคเก่าที่ใกล้ชิดธรรมชาติมีความแปลกแยกแตกต่างจากโลกปัจจุบัน ดังนี้

เรื่องสั้น บ่ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน ตัวละครสำคัญ คือ แม่เฒ่าที่เปรียบเสมือนแม่ของคนในชุมชนเพราะ “ทุกคนในหมู่บ้านจะรู้สึกรักนับถือแก่เหมือนญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง หรือไม่ก็เหมือนแม่คนที่สองของตัวเอง” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 99) ปรากฏลักษณะความเป็นอื่นของแม่เฒ่า เริ่มตั้งแต่ความเป็นคนชายขอบ (marginal people) เข้ามามีส่วนในเรื่องตอนที่ครอบครัวของแม่เฒ่าอพยพย้ายถิ่นฐาน ดังความว่า “ครอบครัวของแกก็มีเหตุจำเป็นจะต้องอพยพข้ามทะเลสาบกลับไปยังหมู่บ้านริมชายขอบลุ่มน้ำปากพนังอีกหน ทว่าคราวหลังนี้เป็นการหลบหนีการขูดรีดภาษีจากรัฐบาลกลาง” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 100-101) แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานใหม่ที่มีความห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองเพื่อหลบหนีการขูดรีดภาษี ครอบครัวของแม่เฒ่าจึงกลายเป็นคนชายขอบด้วยกระบวนการเกี่ยวกับบริบทการพัฒนา คือ นอกจากจะถูกกีดกันจากการกำหนดนโยบายและการเข้าถึงทรัพยากรส่วนกลางแล้ว ยังถูกเอารัดเอาเปรียบและกดขี่จากรัฐอีกด้วย

ความเป็นอื่นของครอบครัวแม่เฒ่าอันเนื่องมาจากพื้นที่ทางไกลนี้ ถูกนำเสนอด้วยลักษณะธรรมชาติที่น่ากลัว มีความแปลกแยกกับผู้คนในสังคมเมือง เช่น ตอนที่ครอบครัวของแม่เฒ่าต้องอพยพด้วยความลำบาก คือ “นอกจากเดินเท้าออกจากหุบเขาด้านตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ยังต้องนั่งเรือพายลำเล็ก ๆ ฝ่าตงจะเซ่นับพัน ๆ ตัวในทะเลสาบสงขลา รอนแรมผ่านผืนป่าพรุที่เต็มไปด้วยภัยอันตราย เลียบเลาะหลบหลีกเหล่าสัตว์ร้ายและไข้ป่ามาบนสันเขาเป็นแรมเดือน” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 101) จากนั้นจึง “หักล้างทางที่ปลูกเพิงพัก ปลูกผักหญ้า แปลงผืนป่าเป็นนาข้าว” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 101) แสดงให้เห็นว่า ลักษณะของคนที่มีความเป็นอื่น คือ อยู่ในพื้นที่ทางไกลความเจริญของสังคมเมืองหรืออยู่ใกล้ขีดธรรมชาติ

ด้วยว่าชีวิตของแม่เฒ่าผูกพันกับธรรมชาติมาโดยตลอดตามวิถีของโลกยุคเก่า แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างกว้างขวาง รวมถึงการประกอบอาชีพให้เข้ากับโลกยุคใหม่ ดังนั้น การทำเกษตรกรรมของแม่เฒ่าจึงไม่เอื้อต่อสังคมแบบใหม่ที่ไหลบ่าด้วยกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยม และทุนนิยม เมื่อเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการยังชีพ ความยากจนจึงเข้ามาสู่ชีวิตของแม่เฒ่า นำไปสู่ความเป็นอื่นในสายตาของคนในชุมชน ดังความว่า

...ชะตากรรมก็เหวี่ยงครอบครัวของแม่เฒ่าไปสู่เขตแดนของความลำบากยากไร้กลายเป็นครอบครัวซึ่งยากจนที่สุดของหมู่บ้านที่ยากจนที่สุดในตำบลที่ยากจนที่สุดของอำเภอ และแน่นอน อำเภอของเราเป็นอำเภอซึ่งยากจนที่สุดในจังหวัด. . .จากนั้นบ้านของแม่เฒ่าก็ลดขนาดลงเรื่อย ๆ กระทั่งสุดท้ายกลายเป็นเพียงบ้านเล็ก ๆ หลังหนึ่งยืนเจียบเหงาอยู่ในความหม่นมัวของแสงตะเกียงยามราตรี ขณะที่โลกทั้งโลกสว่างไสวด้วยไฟฟ้าและสีสนของโลกยุคใหม่

(ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 120, 124)

ในขณะที่สมัยก่อนนั้น “แม่เฒ่าเล่าว่าบ้านหลังใหญ่ของเราเป็นเหมือนจุดนัดพบของคนแปลกหน้าจากทั่วทุกสารทิศที่เดินทางเข้ามาในหมู่บ้าน” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 95) นอกจากนี้ ความยากจนของแม่เฒ่ายังนำไปสู่วิถีชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับความทันสมัยของโลกยุคใหม่ที่ผู้คนเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน สะท้อนถึงระบบทุนนิยมที่เข้ามามีอำนาจในชุมชน ดังความว่า “เมื่อทุกหลังคาเรือนเปลี่ยนมาใช้ไฟฟ้ากันหมด เจ้าของร้านชำร้านเดียวในหมู่บ้านก็ไม่อยากเอาน้ำมันก๊าดมาขายอีก กระทั่งแม่เฒ่าต้องไปขอร้องเจ้าของร้านชำ และบอกว่าจะเอามาขายในราคาพิเศษแก่ก็ยินดี” (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2556, น. 125)

ดังที่กล่าวมา เห็นได้ว่าวิถีชีวิตแบบโลกยุคเก่าของแม่เฒ่าที่ใกล้ชิดธรรมชาติและอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการพัฒนา ประกอบกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้แม่เฒ่าพบกับความยากจนในโลกยุคใหม่ที่อำนาจเงินและวัตถุมิมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ กระทั่งถูกคนในชุมชนที่เป็น “ลูก” เบียดขับให้มีความเป็นอื่น แม้กระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต

นอกจากนี้ ยังปรากฏประเด็นความเป็นอื่นอยู่ในกวีนิพนธ์ **สงกรานต์นี้แม่แกงเลียงมันนก ...กินชิลูก** กล่าวถึงผู้เป็นแม่ที่อาศัยอยู่ในชนบท เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ ลูกที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเมืองตามวิถีโลกยุคใหม่ได้กลับมาเยี่ยมบ้าน แต่ไม่ได้สนใจแม่และอาหารที่แม่ตั้งใจทำให้ เพราะหลงความทันสมัย ศิวกานท์นำเสนอเรื่องราวด้วยกาพย์สวาทบน้ำ 13 ที่มีลักษณะฉันทลักษณ์เรียบง่าย และใช้ภาษาเรียบง่ายเพื่อสื่อความเป็นชนบทอันเป็นโลกเก่าที่ไม่ซับซ้อนและมีความบริสุทธิ์เหมือนความรักและความจริงใจของแม่

แม่ตื่น	ตะวัน
หยิบเสียมด้ามสั้น	ขึ้นคอนตะกร้า
เข้าไพร	เข้าพงรก
ขุดหา ‘มันนก’	เหี่ยวโสมกายา

(ศิวกานท์ ปทุมสูติ, 2554, น. 15)

บทกวีแสดงภาพการตื่นนอนของแม่ว่าตื่น “พร้อมตะวัน” คือ การตื่นแต่เช้าตรู่ จากนั้นแม่ได้ “หยิบเสียมด้ามสั้น ขึ้นคอนตะกร้า” เพื่อเข้าป่าออกหา “มันนก” สะท้อนวิถีชีวิตของคนชนบทจากอุปกรณ์ทำกินและวิถีหาเลี้ยงชีพด้วยการออกหาของป่า สะท้อนให้เห็นถึงความกลมกลืนระหว่างแม่กับธรรมชาติ

แกงเลียง	รสมือแม่
ลูกลูกของแม่	เคยชอบน้กหนา
วันนี้	ที่คอยนับ
ลูกลูกจะกลับ	สงกรานต์บ้านนา
เย็นนี้	แม่จะแกง
ใส่ ‘เหมือด’ ปลาแห้ง	ให้ลูกโอฮา

...

เก็บยอด

เป็นผักแนมแกง

ตำลึงแล้ง

กลับเหยาเคหา

(ศิวภานท์ ปทุมสูติ, 2554, น. 15)

ศิวภานท์เลือกใช้ “แกงเลียง” เป็นตัวแทนอาหารชนบทที่สื่อถึงโลกยุคเก่าอันใกล้ชิดกับธรรมชาติอย่างแนบแน่น เพราะแกงเลียงเป็นอาหารพื้นบ้านที่ใส่ผักหลายชนิด (“เหมือด”) เช่น “ตำลึง” ซึ่งเป็นผักท้องถิ่น ผักจึงเป็นตัวแทนของธรรมชาติและชนบทที่เด่นชัด เป็นการผูกโยงความเป็นท้องถิ่นกับธรรมชาติที่กลมกลืนกันในวิถีชีวิตของโลกยุคเก่า อนึ่ง ในขณะที่ชุดหามันนกด้วยความล้าบานั้น แม่ทราบดีว่าแกงเลียงเป็นอาหารที่ลูก ๆ ชอบทานมาก แสดงให้เห็นว่าในอดีตนั้น ลูก ๆ ก็ชื่นชอบวิถีชีวิตแบบ “บ้านนา” ที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ

บ้ายเย็น
กับมิตรสหาย

ลูกหญิงชาย
มากันพร้อมหน้า

แล้วหนุ่มสาว

และเพื่อน

ก็ยัดจานเรือน

สรวลเสเฮฮา

เหล้าเปียร์

อาหารถุง

พะเรอพะรุง

ล้วนตระเตรียมมา

ดื่มกิน

กันเปรมปรีดี

นักร้องดนตรี

ซอณฆมกิตาร์

(ศิวภานท์ ปทุมสูติ, 2554, น. 16-17)

บทกวีส่วนนี้ฉายให้เห็นภาพลูก ๆ ที่ “ยัดจานเรือน” สื่อถึงโลกยุคใหม่ที่เข้ามายึดพื้นที่โลกยุคเก่า เพราะมีการร้องเพลงส่งเสียงดัง เคาะซอณฆมอันเป็นอุปกรณ์การกินที่ควรทะนุถนอมไว้ใช้งาน และไม่ควรนำมาเคาะเล่นตามความเชื่อของคนโบราณ แสดงให้เห็นว่าคนที่ถูกหล่อหลอมด้วยวิถีของโลกยุคใหม่นั้น ไม่เคารพและไม่เกรงใจต่อแม่และความเชื่อดั้งเดิม นอกจากนี้ “กิตาร์” เป็นเครื่องดนตรีที่เป็นตัวแทนของความทันสมัยกว่าสังคมชนบทที่คนเหล่านั้นเคยเติบโตมา แสดงให้เห็นว่าบรรดาลูก ๆ ให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งใหม่ ๆ ในสังคมเมือง เช่นเดียวกับการทาน “เหล้าเปียร์” และ “อาหารถุง” ที่เตรียมมาซึ่งทั้งสองสิ่งนี้ก็แทนของของโลกสมัยใหม่เช่นกัน โดยลูก ๆ แสดงความนิยมชมชอบอาหารที่ซื้อจากร้านซึ่งเป็นฝีมือคนอื่นที่ทำขึ้นเพื่อหวังผลใน

เชิงพาณิชย์ ผู้ที่ทำและขายอาหารถุงอาจไม่ได้ปรารถนาดีต่อลูก ๆ มากเท่าผู้เป็นแม่ แต่ลูกกลับพึงใจอาหารถุงเหล่านั้นโดยไม่สนใจแกงเลี้ยงที่แม่ทำด้วยกระบวนการที่ยากลำบากและเปี่ยมด้วยความปรารถนาดีจะให้ลูกได้ทานในสิ่งที่เคยชอบ

รสมือ	ราคาถูก
กินน้อยชิลูก	แม่หุงแม่หา
มือแม่	ยกปลงหม้อ
แกงเลี้ยงที่ร้อ	ชืดรสหมดคำ
...	
มุ่มคร้ว	เมื่อยามคำ
ลมทุ้งลำนำ	ระลอกน้ำหน่วยตา

(ศิวกานท์ ปทุมสูติ, 2554, น. 17)

ศิวกานท์สื่อความเป็นอื่นของแม่ ด้วยน้ำเสียงของแม่ที่กล่าวประชดประชันตามมุมมองแบบทุนนิยมเพราะน้อยใจลูกว่า แกงเลี้ยงมาจาก “รสมือ ราคาถูก” และ “ชืดรสหมดคำ” แม่จึงเข้าไปอยู่ที่ “มุ่มคร้ว” ในยาม “คำคืน” แสดงถึงความอับจน ความเก็บกด รวมทั้งอารมณ์ที่มีดมนเศร้าหมอง และโดดเดี่ยวได้ชัดเจน อีกทั้งกล่าวถึงบทเพลงของ “ลมทุ้ง” อันเป็นตัวแทนของธรรมชาติและชนบทมาแสดงความรู้สึกจาก “ระลอกน้ำหน่วยตา” ที่แสดงถึงความเสียใจของแม่

ดังที่กล่าวมา สงกรานต์นี้แม่แกงเลี้ยงมันนกก...กินชิลูก ใช้การนำเสนอเชิงนิเวศผ่านอาหารของแม่อย่างเด่นชัดในฐานะตัวแทนของธรรมชาติและชนบท เพื่อแสดงความเป็นอื่นของแม่ที่เกิดจากวิถีชีวิตแบบชนบทซึ่งยังผูกพันกับธรรมชาติ มีความแตกต่างจากวิถีชีวิตของลูกที่ถูกหล่อหลอมใหม่จากเมืองให้นิยมชมชื่นในวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ทำให้ลูกหลงลืมความสำคัญของแม่และรากเหง้าความเป็นชนบทตามวิถีโลกยุคเก่าที่ตนเติบโตมา

เห็นได้ว่า เรื่องสั้น บ่ายเดือนเมษาฯ ที่ฝนตกลงมาเป็นน้ำร้อน และกวีนิพนธ์ สงกรานต์นี้แม่แกงเลี้ยงมันนกก...กินชิลูก นำเสนอความเป็นอื่นของแม่ในเชิงพื้นที่ กล่าวคือ คนในพื้นที่ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติและวิถีชีวิตดั้งเดิมแบบชนบทถูกลดทอนคุณค่าและความสำคัญกระทั่งกลายเป็น “คนอื่น” ที่มีความแปลกแยก เพราะเป็นโลกคู่ขนานของสังคมสมัยใหม่ที่ไหลบ่าด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ทั้งในด้านทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยม

“แม่” กับธรรมชาติ: ความจริงอันปราณีในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์

โลกปัจจุบันที่ท่วมท้นไปด้วยข้อมูลข่าวสารและการติดต่อสื่อสาร ทำให้คนในยุคนี้อยู่ท่ามกลางภาวะที่เป็นจริง เสมือนจริง และเสมือนจริงกว่าของจริง คนในสังคมไม่สามารถแยกแยะออกได้ (สรณัฐ ไตลังคะ, 2556, น. 37) จนเกิดความสับสนวุ่นวายในสังคม ผู้เขียนนวนิยายเรื่อง **จตุ** จึงเล่นล้อกับสถานะนี้ จตุมีความโดดเด่นด้านกลวิธีนำเสนอเรื่องโดยใช้มุมมองของผู้เล่าที่หลากหลายและซับซ้อน ในบรรพ 1 แม่เฒ่าอภินิหารนั้น มายาผู้เป็นหนึ่งในตัวละครได้แต่งเรื่องราวชีวิตยายทวดของเธอขึ้น เธอสมมติให้ตัวละคร “ยาย” ซึ่งคือยายทวดของเธอได้เล่าอัตชีวประวัติที่ผูกโยงกับตำนานประจำถิ่นของจังหวัดสระบุรี ในตอนนี้นำปรากฏผู้หญิงในฐานะ “แม่” ตามความหมายเชิงนิเวศวิจารณ์ที่ต้องประสบกับความสับสนของโลก

“ยาย” ในฐานะ “แม่” (ผู้หญิง) ที่เป็นตัวแทนของโลกยุคเก่าและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยมีลักษณะเป็นสัจนิยมมหัศจรรย์ดังเช่นลักษณะของตำนานทั้งหลายในเรื่อง ดังที่ยายพูดว่า “กูเคยเป็นวิญญาณนางไม้ในต้นทะเลอกใหญ่ เคยเป็นนาคบก เสือโคร่ง และเนื้อทราย ก่อนกลายมาเป็นมนุษย์... ชีวิตของยายผูกไว้กับธรรมชาติ ป่าเขาลำเนาไพร...” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 58, 62) เป็นไปตามความเชื่อที่ว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติโดยกำเนิดมาจากธรรมชาติ และต้องเคารพธรรมชาติ ความคิดนี้ได้รับการถ่ายทอดผ่านตำนานและนิทานปรัมปราและเชื่อมโยงกับเพศหญิงเพราะมีลักษณะร่วมกับธรรมชาติ คือ เป็นผู้ให้กำเนิดและหล่อเลี้ยงชีวิต (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556 ข, น. 107) ความนึกคิดของยายจึงมีลักษณะเคารพ เข้าใจ และปกป้องธรรมชาติ ดังความว่า “แผ่นดินนี้เป็นของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดไม่วั้นแม่แต่คน... เราลืมไปว่าแผ่นดินไม่ได้ถูกสร้างมาเพื่อให้ใครเป็นเจ้าของ ผืนดินเป็นเพียงแค่ทางผ่านของทุกสรรพชีวิต... ผืนดินไม่เคยหวงความเป็นเจ้าของกับใคร นั่นคือหัวใจของความรัก... ท่านเผื่อแผ่ให้อาศัยแก่สรรพสิ่งทุกอย่าง” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 107, 117)

อย่างไรก็ตาม ยายรู้สึกวุ่นวายในโลกมนุษย์เต็มไปด้วยเรื่องราวบางประการที่สับสน ดังเช่นตอนที่ยายเล่าว่า มีผู้คนสันนิษฐานเรื่องราวชีวิตของยายต่างกันไปหลากหลายลักษณะหลังจากที่ยายกลายเป็นหิน ความว่า “กลุ่มคนที่พบเห็นยาย ณ ที่ตรงนั้น ต่างก็เล่าลือกันไปต่าง ๆ นานาว่ามีหญิงสาวผู้หนึ่งเฝ้ารอคอยผัวตัวเองกลับมาตามสัญญา ว่าหญิงนั้นกินลูกตัวเองแทนเสียจะให้ฝูงแร้งลงกิน เล่าลือกันไปจนเป็นที่โจษขานกว้างไกลเป็นที่จดจำและติดตามพวกเขา ต่อมาพวกเขาจึงเรียกที่ตรงนั้นว่า ‘แก่งคอย’” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 89) จากนั้น “คู่หนุ่มสาวเขาพากันมาขอพรให้สมหวังในความรัก ใครมีบุตรยากก็มาอธิษฐานขอให้ได้ลูก พวกเขาทำกันอย่างนี้โดยถือว่ายายจะ

ให้พวกเขาสมปรารถนาได้ แล้วยายจะให้พวกเขายังไงได้ ลำพังตัวยายเองก็สูญเสียชีวิต ร้างผัวอย่างนี้” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 96-97)

แม้แต่เรื่องราวของแม่ตะเคียน ผู้เป็นตัวแทนของโลกอดีตและเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เช่นเดียวกับยายก็ตกเป็นเหยื่อของการประกอบสร้างเรื่องเล่า แสดงถึงความสับสนแปรปรวนของเรื่องเล่าในสังคม ดังที่แม่ตะเคียนกล่าวถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับตน ความว่า

เขาซุบซิบแม่เสียใหม่ กลบแค้นแค้นไม้ของแม่เสียสิ้น เช่นเดียวกับที่เขาซุบซิบตำนานของแม่ เขาคิดคะเนกันไปต่าง ๆ นานา หาเหตุผลประดาขึ้นมากู้คืนศักดิ์ศรีให้แม่ หาเหตุไปต่าง ๆ นานาว่าเหตุใดแม่จึงไม่ได้รับเลือกเป็นเสาหลักเมืองกรุงเทพฯ บ้างว่าแม่ไปซำกว่าเสาที่ได้รับเลือก (ก็ผิดที่แม่เองเออระเหยลอยชายมาตามน้ำ) บ้างก็เสริมว่า นี่ไง ! ก็เสาของแม่มันคดปลาย (ก็ผิดที่แม่เองอีกนั่นแหละที่ไม่สวยตั้งแต่ต้น)

(อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 78)

อุทิศมุ่งนำเสนอว่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตกระทั่งถึงปัจจุบันนั้นมีความซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ กล่าวคือ ในสังคมยุคเก่ามีความสับสนแปรปรวนของเรื่องราวต่าง ๆ น้อยกว่ายุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน เพราะยิ่งเวลาล่วงเลยมานานขึ้นเท่าใด เรื่องราวในอดีตย่อมมีโอกาสถูกเล่าไปหลากหลายแบบมากขึ้นเท่านั้น และมีผู้ที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของเรื่องเล่าไปตามตามจุดประสงค์ของตน ดังเช่น กลวิธีเล่าเรื่องของนวนิยายเล่มนี้ รวมถึงตัวละคร “มายา” หญิงสาวยุคปัจจุบันที่แต่งเรื่องราวชีวิตของคนในครอบครัวเธอขึ้น เพราะเธอคิดว่า “ในโลกที่เต็มไปด้วยเส้นประและความขาดตอน ฉันเอาตัวเองเข้าเชื่อม นั่นคือวิธีที่เราสร้างทางผ่าน สร้างเวลา สถานที่ และเรื่องราวของเรา” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 484) มายาจึงเริ่มคิดได้ว่า ต้องเริ่มนำเสนอโลกอดีตโดยให้ย่าทวดเป็นผู้เหมาะสมจะเชื่อมโยงถึงธรรมชาติและอดีตอันแสนไกลมากที่สุด มาเป็นผู้เล่าเรื่องในงานเขียนของเธอ ความว่า “‘กูอยู่ในนั้น อยู่ได้พิภพ’ ไซ้ ฉันจะใช้คำว่ากูแทนตัวย่าทวด เพราะเสียงมันฟังแล้วดิบห่าม ทะนงตน และเก่าแก่ดี” (อุทิศ เหมะมูล, 2558, น. 484) ลักษณะการสร้างเรื่องราวที่ซับซ้อนและทับซ้อนกันดังกล่าวนี้นี้ เข้าลักษณะของเมตาฟิสิกซ์

เมตาฟิสิกซ์เป็นวิธีการเล่าเรื่องที่ผู้เขียนทำให้ผู้อ่านรับรู้ได้ว่ากำลังอ่านเรื่องแต่ง เป็นกลวิธีที่น่าสนใจและแปลกใหม่ที่เร้าให้ผู้อ่านตระหนักถึงระยะห่างระหว่างวรรณกรรมกับผู้อ่าน (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2545, น. 846) เป็นการกระตุ้นให้ผู้อ่านจดจ่อกับกลวิธีหรือกระบวนการขั้นตอนในการสร้างแต่งเรื่อง และเน้นย้ำให้เห็นว่าวรรณกรรมเป็นเพียงเครื่องมือในการนำเสนอสาร (เสาวณิต

จุลวงศ์, 2557, น. 12-13) ลักษณะการสร้างงานเช่นนี้ ฉายให้เห็น “วิถีชีวิตของคนในสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสาร และวิทยาการเทคโนโลยีสื่อสาร และพฤติกรรมของผู้คนที่มีความย้อนแย้ง ลึกล้น” (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2559, น. 159) เมตาฟิซันจึงกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านระลึกเสมอว่ายุคโลกาภิวัตน์เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวายด้วยเรื่องราวต่าง ๆ ที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมอย่างซับซ้อน

ความสับสนของแม่ต่อโลกยุคเก่าช่วยนำเสนอความสับสนวุ่นวายในโลกยุคโลกาภิวัตน์ เพราะการนำเสนอเรื่องราวในอดีตด้วยการแต่งใหม่ในปัจจุบันยังเน้นย้ำว่าปัจจุบันนี้เองที่มีความสับสนมากเพราะมีการเล่าอดีตในแบบใหม่ ๆ อยู่เสมอ จูติจึงมีความสอดคล้องของรูปแบบ กลวิธีการนำเสนอ และแก่นเรื่องที่ต้องการสื่อถึงการนำเสนอเรื่องราว ความคิด และความทรงจำของมนุษย์ที่สามารถเกิดการปรับแต่ง บิดเบือน และร้อยสร้างได้หลากหลายแง่มุมอยู่เสมอ ๆ ตามความต้องการของผู้เล่า ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์สำคัญของโลกยุคปัจจุบันนี้

สรุปและอภิปรายผล

ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ช่วงระยะเวลาราวสองทศวรรษที่ผ่านมา ได้ใช้แนวคิดสตรีนิยมเชิงนิเวศมานำเสนอผู้หญิงในบทบาท “แม่” ที่สัมพันธ์กับอดีตและโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อนำเสนอภาพของกระแสโลกาภิวัตน์ในโลกยุคใหม่ที่แสดงถึงความเป็นสังคมเมืองอันเข้มข้นและเข้ามาครอบงำชนบทมากขึ้น เป็นภาวะที่ไม่เอื้อต่อความสุขทางกายและใจของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์ในสังคมโลกาภิวัตน์จึงโหยหาอดีตที่มีความสุขกว่ายุคปัจจุบัน ทั้งนี้ สังคมอดีตดังกล่าว คือ ชนบทอันมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การโหยหาอดีตมักกล่าวถึงแม่ในฐานะตัวแทนของความสุขในโลกอดีต และมีนัยเชื่อมโยงถึงธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ทำให้การแสดงความรักความผูกพันที่มีต่อแม่และธรรมชาติเป็นไปในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ โลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นั้น เต็มไปด้วยกระแสทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยมตามกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นโลกที่ปฏิเสธวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมตามธรรมชาติ ทำให้แม่และชนบทที่ใกล้ชิดกับวิถีดั้งเดิมตามธรรมชาติต้องถูกเบียดขับให้มีความเป็นอื่นไปด้วย ทั้งนี้ โลกปัจจุบันที่ท่วมท้นไปด้วยข้อมูลข่าวสารและการติดต่อสื่อสาร ทำให้เรื่องราวต่าง ๆ ที่ไหลเวียนในสังคมถูกปรับแต่งหรือบิดเบือนตามจุดประสงค์ของผู้เล่า ผู้คนในยุคนี้อยู่ท่ามกลางภาวะที่ไม่สามารถแยกแยะความจริง-ความหลงได้อย่างชัดเจน กล่าวได้ว่าโลกปัจจุบันเต็มไปด้วยความสับสนแปรปรวนของเรื่องราวต่าง ๆ มากกว่ายุคสมัยก่อนที่ใกล้ชิดธรรมชาติ

ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับงานของจิรัฏฐ เณลิสมณยากร (2558) ปิยะมาศ ใจไฟ (2560) วรมาศ ธัญภัทรกุล (2561) และธัญญา สังขพันธานนท์ (2556 ก) ในภาพรวมว่า ผู้หญิงที่ถูกนำเสนอให้สัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง มักอยู่ในฐานะ “แม่” ผู้เป็นที่เคารพในฐานะผู้ให้กำเนิดและโอบอุ้มชีวิตเช่นเดียวกับธรรมชาติ แต่แม่ในฐานะ “ผู้หญิง” รวมทั้งธรรมชาติกลับกลายเป็นผู้ถูกกระทำในสังคม อนึ่ง ผลการศึกษาทั้ง 4 เรื่อง มุ่งสะท้อนว่าผู้หญิงขาดความเสมอภาคทางเพศ และถูกกดขี่ กระทั่งนำไปสู่การเพิ่มบทบาทในสังคมของสตรี การโต้กลับอำนาจที่กดทับสตรี และการประนีประนอมอำนาจระหว่างชายและหญิงในสังคม อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้มีส่วนแตกต่างจากผลการศึกษาทั้ง 4 เรื่องข้างต้น กล่าวคือ ผลวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นผลกระทบของโลกยุคโลกาภิวัตน์ในสังคมปัจจุบันชัดเจนขึ้นทั้งในแง่การโยยหาอดีต ความเป็นอื่น และความสับสนวุ่นวายในโลกของข้อมูลข่าวสาร อันเกี่ยวโยงกันทั้งมิติเกี่ยวกับเพศ ชนชั้น การเมือง ทุนนิยม วัตถุนิยม บริโภคนิยม สื่อและเทคโนโลยี ตลอดจนศรัทธาและคุณธรรมของมนุษย์ นับเป็นการฉายให้เห็นภาพแง่มุมใหม่ตามสถานการณ์ที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน

การหวนกลับไปมองอดีตที่มีบุคคล สถานที่ และบรรยากาศที่เอื้อต่อความสุขทางใจได้มากกว่าปัจจุบันนั้น ช่วยเปิดมุมมองและกระตุ้นสำนึกอันดีงามของคนในสังคมให้ตระหนักถึงความเสมอภาคทางเพศ การทำความเข้าใจและปรับตัวในโลกสมัยใหม่ ไม่ให้ไหลตามกระแสความเจริญทางวัตถุ ไม่ดูหมิ่นและหลงลืมรากเหง้าของตน อีกทั้งมีวิจรรณญาณในการสื่อสารท่ามกลางโลกที่ท่วมท้นด้วยข้อมูลข่าวสาร และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ระลึกถึงพระคุณของแม่และธรรมชาติที่เปรียบเสมือนแม่ เป็นไปได้ว่า “มาตุคุณสำนึก” “มาตุคามสำนึก” และ “นิเวศสำนึก” อาจเป็นหลักยึดเหนี่ยวที่ดีที่สุดสำหรับบริบทสังคมปัจจุบัน ดังเช่นที่ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมในยุคโลกาภิวัตน์พยายามนำเสนออย่างเอาจริงเอาจังในบรรณพิภพเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา ณ หนองคาย. (2558). ประวัติศาสตร์บอกเล่าและการเมืองเรื่อง ‘พลเมือง’: การปรับตัวของคนห่วยกบในบริบทสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์. ใน สรณัฐ ไตรังคะ (บ.ก.), *ชุมชนความทรงจำและพิธีกรรมกับการจัดการชุมชน* (น. 145-176). กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดีและคณะกรรมการวิจัยและวิเทศสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิรัฏฐ เณลิสมณยากร. (2558). รื้อสร้างภาพลักษณ์ตายตัว: กลวิธีการตอบโต้อำนาจนิยมสมัยใหม่ในนวนิยายเรื่อง เจ้ากระแสด ของแดนอรัญ แสงทอง. *วารสารศิลปศาสตร์*, 15(1), 1-17.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556 ก). ผู้หญิงยิ่งเร็ว สตรีนิยมเชิงนิเวศในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: นาค.

_____. (2556 ข). วรรณคดีสี่เขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: นาค.

_____. (2559). แว่นวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย. ปทุมธานี: นาค.

ปิยะมาศ ใจไฝ. (2560). แนวคิดอภิปรัชญาของสตรีนิยมเชิงนิเวศในล้านนา. วารสารปณิธาน, 13(2), 212-227.

รีนุทัย สัจจพันธ์. (2545). เมตาฟิสิกซ์ในงานเรื่องสั้นสมัยใหม่ของไทย. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 27(3), 842-847.

วราศ ธัญภัทรกุล. (2561). ผู้หญิง ธรรมชาติ และการหายไปของ “แม่” กับมุมมองสตรีนิยมสายนิเวศในนวนิยายเรื่อง Solar Storm ของลินดา โฮแกน. วารสารมนุษยศาสตร์, 25(1), 79-103.

ศิริวร แก้วกาญจน์. (2556). ขาวการหายไปของอาริยาและเรื่องราวอื่น ๆ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ผจญภัย.

ศิวกันท์ ปทุมสูติ. (2554). สงครามต้นแม่แกงเลียงมันนกก...กินชิลูก. ใน กลุ่มเขียนข้ามมหาวิทยาลัยรามคำแหง และชมรมอาสาพัฒนา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (บ.ก.), กระซิบโลก... กล่อมดวงใจเจ้าไว้ในดวงตา (น. 15-17). กรุงเทพฯ: สันติศิริ.

สรณัฐ ไตลังคะ. (2556). วรรณกรรมปัจจุบัน พ.ศ.2516 - 2553. ใน เอกสารประกอบการสอนชุด วิชาวรรณคดีไทย หน่วยที่ 1-7 (น. 1-51). (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2560). ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

เสาวณิต จุลวงศ์. (2557). วรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่ (จบ). สงขลา: นครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 20(1), 3-28.

อังคาร จันทาทิพย์. (2556). หัวใจห้องที่ห้า. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ผจญภัย.

อุทิศ เหมะมูล. (2558). จูติ. กรุงเทพฯ: จูติ.

บทความวิจัย (Research Article)

การศึกษาความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรม

ประกอบพิธีการทำขวัญนาคน : บทปฏิสนธิ

The Study of Belief of Human Birth Appearing in Literature

Performed the Chanting Parents' Loving Kindness Ceremony : Birth

Chapter

วรารักษ์ เพ็ชรดี¹ Varark Phetdi¹นาวาโทวัฒนชัย หมั่นยิ่ง² Cdr.Watanachai Monying²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธีการทำขวัญนาคนโดยศึกษาเฉพาะบทปฏิสนธิ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ความเชื่อก่อนการปฏิสนธิและความเชื่อหลังการปฏิสนธิ

ผลการศึกษาพบว่าความเชื่อก่อนการปฏิสนธิพบ 3 ลักษณะ คือ ความเชื่อเรื่องนางสังขรณี ความเชื่อเรื่องผีฟุ้งได้ และความเชื่อเรื่องความฝัน โดยความเชื่อทั้ง 3 ความเชื่อนี้เป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยมีปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง ส่วนของความเชื่อหลังปฏิสนธิพบว่าความเชื่อดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีเรื่องไตรภูมิอภินิหารเป็นหลักความเชื่อที่พบในบทปฏิสนธิเป็นหลักฐานในการสืบต่อความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ผ่านการประกอบพิธีกรรมมาจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในการเกิดเป็นมนุษย์ว่ามีที่มาอย่างไร เมื่อเข้าสู่ครรภ์แล้วมีลักษณะเช่นไร อยู่ในลักษณะใด พัฒนาการส่วนประกอบของร่างกายในแต่ละเดือนเป็นอย่างไร ซึ่งยังคงเป็นวรรณกรรมที่ยังใช้ในการประกอบพิธีกรรมและส่งต่อความเชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ความเชื่อ การถือกำเนิด บทปฏิสนธิ ทำขวัญนาคน วรรณกรรมพิธีกรรม

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก (ภาษาเขมร) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Master of Arts Epigraphy in Thai and Oriental Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Associate Professor Dr., Department of Thai Language, Faculty of Humanities, Naresuan University

Abstract

This study aimed to find out the belief of human birth that appeared in the literature performing in the chanting parents' loving kindness ceremony by focusing on birth chapter and dividing in 2 parts which were pre-fertilization and post-fertilization.

As the results, there had been 3 beliefs which were harbinger, shooting star, and dreaming. These 3 beliefs had been the originally Thai tradition and appeared in many Thai folk tales. As the post-fertilization, this belief has been mainly given by **Traibhūmikathā**. The literature performing in the chanting parent's loving kindness ceremony (Birth Chapter) was an evidence of inheriting human birth which demonstrated how human bare, what the evolutions in pregnancy, what shape has been being changed, how the organs developed in each period that has been a literature being used in the ceremony and inherited until recent.

Keywords: beliefs, fertilization, birth chapter, Chanting Parents' Loving Kindness Ceremony

บทนำ

ข้อวัตรปฏิบัติข้อหนึ่งที่พึงปฏิบัติของชาวไทยที่นับถือพุทธศาสนา คือ เมื่ออายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ก็จะเข้ารับการอุปสมบท โดยมีจุดประสงค์หลายประการ ประการแรกเพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณของบิดามารดาที่เลี้ยงดูมาจนเติบโตใหญ่ ประการต่อมาเป็นการศึกษาธรรมะและเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยังคงอยู่

การบวชนาคนั้นมีมาแต่ครั้งพระพุทธกาล ในประเทศไทยมีการอุปสมบทหรือที่มักเรียกว่าบวชนาคสืบเนื่องมาแต่ครั้งโบราณ นอกจากประเพณีการบวชนาคแล้วยังมีพิธีกรรมหนึ่งที่ควบคู่กันมา คือ พิธีทำขวัญนาค ซึ่งเป็นพิธีที่จัดขึ้นก่อนการบวชนาค

พิธีทำขวัญนาคเป็นการสั่งสอนก่อนที่จะเข้าอุปสมบท ซึ่งมักจะเป็นคำสอนในรูปแบบของร้อยกรองสำหรับร้องเป็นทำนองต่าง ๆ โดยมีสำนวนที่แตกต่างกันออกไปแต่ละท้องถิ่นแต่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน โดยเริ่มจากบทไหว้ครู บทปฏิสนธิ บทแพ้ท้อง บทคลอด บทสอนนาค บทเบิกบายศรี เวียนเทียน และบทอวยพร เช่นกัน ในวรรณกรรมประกอบพิธีทำขวัญนาคนั้นถือว่าการบันทึกและสะท้อนความเชื่อของคนในสังคมเกี่ยวกับเรื่องการถือกำเนิดและการปฏิบัติตัว ทั้งยังเป็น

เครื่องมือในการสั่งสอนผู้คนในสังคมไม่เพียงแต่ผู้ที่จะเข้ารับการอุปสมบทเท่านั้นแต่รวมถึงผู้คนที่มาร่วมงานด้วยเพื่อให้เกิดการยึดถือและปฏิบัติเช่นเดียวกัน ในส่วนของผู้ประกอบการพิธีมักเรียกว่า พราหมณ์ซึ่งเป็นผู้ที่เคยบวชและศึกษาในพระพุทธศาสนามาก่อน

การทำขวัญนาคนั้นเป็นพิธีการสั่งสอนผู้ที่จะเข้ารับการอุปสมบทในเรื่องของการเกิดมาเป็นมนุษย์ และกล่าวถึงบุญคุณของบิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรมาด้วยความยากลำบาก กว่าบุตรจะเติบโตในบพทำขวัญนาคนั้น มีเนื้อหาตอนหนึ่งกล่าวถึงการเกิดมาเป็นมนุษย์ นั่นคือบทปฏิสนธิ เป็นการกล่าวพรรณนาถึงการเข้ามาถือกำเนิดในครรภ์ของมารดา ว่ามีที่มาอย่างไรก่อนที่จะมาเกิดเป็นมนุษย์ และเมื่อเกิดการปฏิสนธิแล้วทารกในครรภ์นั้นมีพัฒนาการในแต่ละระยะอย่างไร

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงความเชื่อในการถือกำเนิดเป็นมนุษย์ในบพทำขวัญนาคนั้น (บทปฏิสนธิ) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงความเชื่อในการเกิดเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในบพทำขวัญนาคนั้น ว่าในการเกิดเป็นมนุษย์นั้นมีที่มา ลำดับขั้นตอน ก่อนที่จะเข้ามาปฏิสนธิในครรภ์มารดาอย่างไร จนถึงขณะอยู่ในครรภ์มีพัฒนาการในการเจริญเติบโตอย่างไร

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อในการถือกำเนิดของมนุษย์ในบพทำขวัญนาคนั้น (บทปฏิสนธิ)

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูล บททำขวัญนาคนั้น (บทปฏิสนธิ) จากหนังสือ “พิธีทำขวัญและแห่ต่าง ๆ” ของเลียงเชียงจงเจริญ จากสำนักพิมพ์รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ขั้นเตรียมและรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาความเชื่อ เรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธีการทำขวัญนาคนั้น (บทปฏิสนธิ)

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูล

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ

2.1 ความเชื่อก่อนปฏิสนธิ

2.2 ความเชื่อหลังปฏิสนธิ

3. ขั้นสรุปและอภิปรายผล

3.1 สรุปผลการศึกษา

3.2 อภิปรายผลการศึกษา

4. ข้อเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตาม การยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานหรือไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์ก็ได้ (ทิพย์สุดา นัยทรัพย์, 2535, น. 85) ซึ่งความเชื่อนั้นสะท้อนให้เห็นความคิดของคนในสังคมนั้น ๆ ว่ามีความคิดเห็นอย่างไรกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ในการศึกษาความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธีการทำขวัญนาคผู้ศึกษาจะศึกษาเฉพาะบทปฏิสนธิ โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ความเชื่อก่อนปฏิสนธิ และความเชื่อหลังการปฏิสนธิ ดังนี้

ความเชื่อก่อนการปฏิสนธิ

1. ลางสังหรณ์

ลางสังหรณ์ หมายถึง ลักษณะอาการ เหตุการณ์ หรือสิ่งผิดปกติที่เกิดขึ้นเพื่อ دلใจทำให้เชื่อว่าจะเกิดเหตุดีหรือเหตุร้ายบางประการ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1051) ในบทปฏิสนธิปรากฏความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ที่เกิดขึ้นกับสตรีที่จะมีบุตร ดังบทประพันธ์

...

แม่บ้านไม่สบายร่างกายพิกล

นางไปอาบน้ำให้กายสะอาด

เอาแป้งผัดหน้าว่าจะนอน

สวยกว่าเก่าดูสวยกว่าก่อน

สวยกว่าเมื่อเช้าสวยกว่าเมื่อวาน

แล้วจัดมุ้งหมอนก่อนนอนสวดมนต์

ตกเย็นโงนเงนง่วงเหงาหาวนอน

เฝ้าดูเฝ้าขัดผิวละเอียดย่อน

ส่องกระจกดูจรสุดที่จะวิจารณ์

ใบหน้าที่อ่อนยิ้มก็ยังหวาน

หวิ้มใส่น้ำมัยยังชวนให้มอง

เทวดาช่วยคลให้กุศลสอดส่อง

ขอให้ได้ดั่งคิดสมดังจิตใจจง

เดินเข้าห้องนอนกราบหมอนภาวนา

แล้วเปิดหน้าต่างปล่อยร่างรับลม

ขอให้เงินทองท่วมท้นเกษม

สิบนิ้ววันทาไหว้องค์อินทร์พรหม

นางบรรทมตามวิถีทาง

(เลียงเชียงจงเจริญ, (มปป.), น. 34-35)

จากบทประพันธ์ กล่าวถึงสตรีที่จะมีบุตรจะมีอาการผิดปกติโดยรู้สึกไม่สบายกาย แต่กลับมีรูปร่างผิวพรรณงดงามกว่าปกติ ลงสังหรณ์นี้เป็นความเชื่อในการดูลักษณะของสตรีที่จะมีครรภ์ สอดคล้องกับเนื้อหาในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนในตอนที่น่างทองประศรีตั้งครรภ์ก็มีลักษณะที่ผิดปกติไปจากปกติ ดังบทประพันธ์

๑ จะกล่าวถึงทองประศรีมีครรภ์แก่ งามแท้เฝ้าผมก็สมหน้า

ผิวพรรณดั่งสุวรรณมาทาบทา

แก้มทั้งสองข้างดั่งปรางทอง

ผิวน้ำเป็นนวลควรแลเล้ง

ดวงหน้าดั่งจันทร์เมื่อวันเพ็ญ

เต้านมทั้งสองก็ครัดเคร่ง

ดูปลั่งเปล่งน้ำนมพอสมตัว

(กรมศิลปากร, 2513, น. 7)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงนางทองประศรีว่าเมื่อมีครรภ์ร่างกายผิวพรรณหน้าตาที่ยิ่งงดงามขึ้นกว่าก่อน ผิวพรรณเป็นนวลโยงงดงามยิ่งขึ้น ทั้งนี้ลักษณะความเชื่อเรื่องนางสังหรณ์ที่แสดงออกมาในลักษณะทางกายภาพของสตรีนั้นก็ปรากฏตรงกันกับบทปฐีสณิ

2. ผีพุ่งได้

ในบททำขวัญนาค ได้ปรากฏความเชื่อในการถือกำเนิดในบทปฐีสณิ กล่าวคือก่อนที่มนุษย์จะเข้ามาปฐีสณิในครรภ์ของมารดานั้น ดวงจิตได้ลอยลอยอยู่ในอากาศเป็นแสงต่าง ๆ ดังบทประพันธ์

พ่อนาคเมื่อพ่อจะเข้าสู่ครรภ์พระมารดา ตามสิงคาระวิถี พ่อก็ได้เที่ยวท่อง

โคจรอยู่บนนภา กาศเขียวเหลืองแดงประหลาดเป็นแสงสีมณีนิล

(เลียงเชียงจงเจริญ, (มปป.), น. 34)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่าดวงจิตนั้นจะลอยลอยอยู่ในอากาศก่อนที่จะเข้ามาปฐีสณิในครรภ์ของมารดา โดยลักษณะดังกล่าวคล้ายกับผีพุ่งได้หรือดาวตก คือแสงสว่างลอยอยู่บนท้องฟ้าในเวลากลางคืน ลักษณะข้างต้นนี้เกิดจากเหตุวัตถุแข็งจากอวกาศ

เคลื่อนผ่านชั้นบรรยากาศแล้วเกิดการเสียดสีกับอากาศ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 782) จึงทำให้เกิดเป็นแสงอยู่บนท้องฟ้า ซึ่งความเชื่อดังกล่าวยังปรากฏอีกตอนหนึ่ง ดังบทประพันธ์

จะกล่าวกำเนิดเมื่อนาคจะเกิดเป็นคน	ได้ปฏิสนธิเมื่อก่อนฟ้าสาง
เห็นแสงริบหรี่ลอยอยู่กลางกลาง	อยู่บนนภาที่บนกลางนพพร
ว้ายเวียนววนอยู่บนอากาศ	ดูเหลือประหลาดเหมือนผีลลอลอน
บางดวงก็แจ่มไปเหมือนดังแสงนีออน	เที่ยวโคจรรอบดวงจันทร์
เที่ยวเมียงเที่ยวมองหาช่องจะเกิด	จะเอากำเนิดที่ไหนกันเล่า
ที่ไหนกันแน่พ่อแม่อยู่ไหน	เที่ยววณวณว้ายอยู่บนสวรรค์
ลอยแสงลึบหรี่แสงสีสุกสันต์	ลอยเด่นเด่นเด่นอยู่บนนภดล
ลอยเด่นเห็นดวงสีม่วงก็มาก	เรือเรื่องหลายหลากแทบจะล่องหล่น
เป็นสายรุ้งพุ่งผ่านเที่ยวเหินล่องหน	หยาดเฝ้าน่ายลหยดย้อยเป็นยวง
ลอยเด่นดวงเดียวโดดเดี่ยวดวงเด่น	ที่เราเคยเห็นเหมือนดังเช่นทิ้งถ่วง
หญิงเห็นเสียดายอยากได้สักดวง	มณีสีม่วงแสนห่วงใจหาย
เป็นหุ่นดาวหางพาราล่องหน	ก่อตัวเริ่มต้นเป็นผีพุ่งไต้
พุ่งข้ามหลังคามารดาทันใด	มารดาหลับไหลฝันไปทั่วแดน
	(เลียงเชียงจงเจริญ, (มปป.), น. 35)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวว่าเมื่อแรกที่มีมนุษย์จะเข้าปฏิสนธินั้นเป็นช่วงเวลากลางคืน ก่อนฟ้าสางได้ปรากฏแสงสว่างเรืองรองอยู่ในอากาศ แต่ละดวงเที่ยวโคจรต่าง ๆ กัน มีแสงสีต่าง ๆ กัน คอยหาช่องที่จะถือกำเนิด เมื่อเห็นแล้วก็จะพุ่งข้ามหลังคาบ้านหลังที่จะเข้ามาปฏิสนธิ ซึ่งแสงสว่างดวงนั้นจะก่อตัวขึ้นเรียกว่าผีพุ่งไต้

3. ความฝัน

ความเชื่อเรื่องความฝันปรากฏหลังจากตอนที่ผีพุ่งไต้พุ่งข้ามหลังคาบ้านหลังที่จะเข้ามาถือกำเนิด จากนั้นหญิงที่จะมีครรภ์ก็จะเกิดมีความฝันขึ้น ความฝันที่ปรากฏอยู่ในบทปฏิสนธิได้บรรยายไว้ ดังบทประพันธ์

เป็นหุ่นดาวหางพาราล่องหน	ก่อตัวเริ่มต้นเป็นผีพุ่งไต้
พุ่งข้ามหลังคามารดาทันใด	มารดาหลับไหลฝันไปทั่วแดน
ฝันว่าได้แหวนสุดแสนประเสริฐ	งามหรรลูล้ำเลิศราคานับแสน

หาไหนไม่มีทั่วทั้งเมืองแมน
ฝันว่าได้ใส่เข้าไว้ที่ก้อย
แหวนงามห้วงยิ่งคู่ยิ่งดี
ว่าได้ลูปได้คำชื่นฉ่ำอกชุ่ม
นางแสนรักใคร่ยกไว้เทิดทูน

ทั่วด้าวทั่วแดนหาแมนไม่มี
แหวนเพชรเม็ดน้อยไม่ลอยหน่ายหนี
ว่าตัวเรานี้คงจะมีบุญ
ว่าได้โอบอุ้มหัวอกอบอุ่น
จริงจริงนะคุณไม่ใช่จะคุย
(เลียงเชียงจงเจริญ, (มปป.) : 35-36)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงหลังจากที่หลักสนธิสนธิผู้ที่จะเป็นมารดาฝันว่าได้แหวน
ดงามมาสวมใส่ และรักแหวนนั้นเป็นอย่างมาก ความฝันนี้นอกจากจะปรากฏอยู่ในบทปฏิสนธิ
แล้วยังปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง เช่น ลักษณะวงศ์ ขุนช้างขุนแผน ซึ่งแหวนในความฝันนี้
มักจะเป็นสัญลักษณ์หมายถึงบุตรชาย ดังบทประพันธ์

๑ มาจะกล่าวถึงนางทองประศรี
นิมิตฝันนั้นว่าท้าวสหสนัยน์
ครั้นถึงจึงยื่นแหวนนั้นให้
แสงเพชรส่องวาบปลาบเข้าตา
...
จะมีครรรภ์ลูกนั้นจะเป็นชาย
กล้าหาญการณรงค์คงทน

นอนด้วยสามีในเรือนใหญ่
ถือแหวนเพชรเม็ดใหญ่เหาะดั้นมา
นางรับแหวนไว้ด้วยหรรษา
ตื่นผวาคว่าท้าวปลุกผัวพลัน
...
ดังทหาพระนารายณ์มาปฏิสนธิ
ฤทธิธรมปราบทั่วทั้งแดนไตร

(กรมศิลปากร, 2513, น. 3-4)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงนางทองประศรีซึ่งกำลังตั้งครรภ์ได้ฝันว่าได้แหวน
จากพระอินทร์ เมื่อตื่นขึ้นมาจึงได้ให้สามีทำนาย รู้ว่าจะมีครรรภ์และบุตรนั้นจะเป็นชาย ซึ่งความ
เชื่อดังกล่าวสอดคล้องกับบทปฏิสนธิว่าหากสตรีฝันว่าได้แหวนเพชรเม็ดจะมีบุตรชายมาถือกำเนิด
ในครรภ์

ความเชื่อเรื่องความฝันที่ปรากฏนั้นเป็นความเชื่อที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจาก
ความฝันนั้นอาจเป็นกลางบอกเหตุได้ดังที่ วิจิตร รัชสิยานนท์ (พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ) (2541,
น. 30-31) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ความฝันว่า “การที่จะปฏิเสธเสียทีเดียวว่าความฝันไม่เป็นบุญนิมิต
ได้นั้น จึงไม่บังควร ประวัติการณ์ของโลกมนุษย์ กระทำให้เราจำเป็นต้องยอมรับว่าความฝันยังมี
ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ บอกเหตุการณ์ในอนาคตได้ด้วย” ซึ่งตรงกับทิพย์สุตา นัยทรัพย์
(2535, น. 85) กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับความฝันว่า “คนสมัยก่อนมักจะเชื่อตามความฝัน

ส่วนมากผู้หญิงฝันมากกว่าผู้ชาย การฝันมักจะเป็นอยู่ในช่วงเวลาสำคัญของชีวิต” เช่น ตอนจะตั้งครรภ์ เป็นต้น

ความเชื่อหลังการปฏิสนธิ

ในบททำขวัญนาค บทปฏิสนธิ นอกจากจะกล่าวถึง เรื่องราวก่อนที่มนุษย์จะเข้าปฏิสนธิในครรภ์แล้ว ยังกล่าวถึงเรื่องราวหลังจากการปฏิสนธิแล้ว ว่ามีพัฒนาการในแต่ละลำดับเป็นอย่างไร ดังบทประพันธ์

ต่อจากนั้นมาเป็นเนืองนิตย์ เลือดก็เกิดเป็นก้อนโลหิตใส จาง ๆ เหมือน
น้ำล้างควาปลา ลอยคว้าง ๆ อยู่ในอุทรของพระมารดา ครั้นต่อมาเลือดก้อนนั้นก็แตก
กระจายเสียเจ็ดครั้งหว่าเจ็ดมั่งสัง ตั้งโตเท่าลูกไข่ แล้วก็แยกแตกออกไปเป็นปัญ
จะสาขาขึ้นมาห้าแห่ง พระธรรมชั้นก็ตบแต่งเป็นร่างกาย พระธรรมเจ็ดคัมภีร์
ตบแต่งให้เป็นรูปสัตว์ทั้งหลาย ทั้งหญิง ทั้งชาย ถ้วนทั่วทุกตัวตน พระสังคินีมา
บังเกิดเป็นดวงตาและหน้าผาก พระวิภังค์มาบังเกิดเป็นหู พระธาตุมาบังเกิดเป็น
ปาก พระบุคลามาบังเกิดเป็นดวงจิต พระมหาปฐฐานรักษาศีลพิศวาส พระสูตร
พระวินัยมาบังเกิดเป็นลมหายใจเข้าออกทุกทิวาราตรี พระปรมัตถ์จัดออกเป็น
ธาตุทั้งสี่ตามคาถาบาลี มีท้องบ่นภาวนา เมื่อพ่ออยู่ในครรภ์พระมารดาภวานาว่า
อดทั้งอดโทชีวิตัง พระทุกขัง พระอนิจจัง พระอนัตตา แต่พ่อครบอาการสามสิบ
สอง เจ้าก็นั่งยอง ๆ อยู่ในท้องพระมารดาผินหน้าเข้าสู่กระดุกสันหลัง ก็โลเมกัง
พังพืดก็หุ้มห่อ สายรกกัพันคอ นั่งทับอาหารเก่าอยู่กองกุล ศีระกะก็ทูนอาหารใหม่
นั่งคุกเข่าค้ำคาง ผินหน้าเข้าสู่กระดุกสันหลังพระมารดา

(พิธีทำขวัญและแห่ต่าง ๆ, น. 37-38)

จากบทประพันธ์ ทำให้ทราบถึงความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดของมนุษย์ โดยมีความเชื่อว่า
หลังจากปฏิสนธิในครรภ์แล้วมีพัฒนาการในแต่ละลำดับขั้นตอนโดยเริ่มจาก ก้อนเลือดตั้งมั่งสัง
(เป็นก้อนเนื้อ) โตเท่าลูกไข่ แล้วก็แยกเป็นปัญจะสาขา 5 แห่ง พระธรรมชั้นเป็นร่างกาย พระธรรม
เจ็ดคัมภีร์เป็นเพศ พระสังคินีเป็นดวงตาและหน้าผาก พระวิภังค์เป็นหู พระธาตุเป็นปาก
พระบุคลาเป็นดวงจิต พระสูตรและพระวินัยเป็นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก พระปรมัตถ์เป็น
ธาตุทั้งสี่ เมื่อร่างกายครบอาการสามสิบสอง ทารกก็นั่งยอง ๆ อยู่ในท้องของมารดาหันหน้าเข้าหา
กระดุกสันหลัง มีพังพืดห่อหุ้มร่างกาย สายรกกัพันคอ โดยอยู่ระหว่างลำไส้กับกระเพาะอาหาร

ของมารดา จากข้อมูลดังกล่าวตรงกับวรรณคดีพุทธศาสนา เรื่อง ไตรภูมิกถา ในบทที่ 5 แดนมนุษย์ กล่าวถึงกำเนิดของมนุษย์ ดังบทประพันธ์

รูปที่จะเกิดเป็นชายก็ดี หญิงก็ดี เกิดตั้งแต่แรกเป็นกลละ แล้วโตขึ้นวันละ เล็กละน้อย ครั้นถึง 7 วัน เป็นดั่งน้ำล้างเนื้อเรียกว่า “อัมพุทะ” อัมพุทะโตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง 7 วัน ชันดงตะกั่วเชื่อมอยู่ในหม้อเรียกว่า “เปลิ” เปลินั้น โตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง 7 วัน แข็งเป็นก้อนเหมือนไขไก่เรียกว่า “ฉนะ” ฉนะนั้นโตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง 7 วัน เป็นตุ่มออกได้ 5 แห่งเหมือนหูดเรียกว่า “ปัญจสาขา” หูดนั้นเป็นมือ 2 ข้าง เป็นเท้า 2 ข้าง เป็นศีรษะอันหนึ่ง ต่อจากนั้นไปโตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง 7 วัน เป็นฝ่ามือ เป็นนิ้วมือ ต่อจากนั้นไปเมื่อถึง 7 วัน ครบ 42 วัน จึงเป็นผมเป็นขน เป็นเล็บมือ เล็บเท้า ครบอวัยวะเป็นมนุษย์ทุกประการ

... สัตว์เกิดในครรภ์นั่งอยู่กลางท้องมารดาหันหลังมาติดหนังท้องมารดา อาหารที่มารดารับประทานเข้าไปก่อน จะอยู่ใต้สัตว์เกิดในครรภ์ ส่วนอาหารที่มารดารับประทานเข้าไปใหม่ จะอยู่บนสัตว์เกิดในครรภ์ สัตว์เกิดในครรภ์มีความลำบากอย่างยิ่ง น่าเกลียด น่าเบื่อหน่ายเหลือประมาณ ... สายสะดือของสัตว์เกิดในครรภ์กลวงดั่งสายบัวอุบล ปากสะดือกลวงขึ้นไปเบื้องบนติดหลังท้องมารดา ข้าว น้ำ อาหาร และโอชารสที่มารดากินเข้าไป เป็นน้ำชุ่มซึมเข้าไปตามสายสะดือ ในท้องสัตว์ที่เกิดในครรภ์ทีละน้อย ๆ สัตว์ที่เกิดในครรภ์ได้กินอาหารดังกล่าวทุกวัน ทุกเช้าเย็น อาหารเข้าไปอยู่เหนือศีรษะทับศีรษะสัตว์เกิดนั้น สัตว์เกิดนั้นได้รับทุกข์มากนัก สัตว์เกิดนั้นจะอยู่เหนืออาหารที่มารดากินเข้าไปก่อน เบื้องหลังสัตว์นั้นติดกับหนังท้องมารดา นั่งยอง ๆ อยู่ กำมือทั้ง 2 ไว้ที่หัวเข่า คู้หัวเข่าทั้งสอง เอาศีรษะไว้เหนือหัวเข่า ...

(กรมศิลปากร, 2555, น. 112-113)

จากบทประพันธ์ กล่าวถึงระยะปฏิสนธิของมนุษย์ที่จะถือกำเนิดในครรภ์ของมารดา ซึ่งความเชื่อที่ปรากฏในบทปฏิสนธินั้นตรงกันกับเนื้อหาในไตรภูมิกถา เช่น เมื่อแรกปฏิสนธิโลหิตก่อตัวเป็นก้อนขนาดเท่าไข่ เมื่อได้รับปฏิสนธิแล้วมีการแยกเป็นปัญจสาขา ทารกในครรภ์นั่งยอง ๆ หันหน้าเข้าหากระดูกสันหลังของมารดา ฯลฯ

สรุปและอภิปรายผล

ความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธีการทำขวัญนา (บทปฏิสนธิ) ประกอบด้วย

1) ความเชื่อก่อนการปฏิสนธิ ปรากฏความเชื่อ 3 ด้าน คือ

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับลางสังหรณ์

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับผีฟุ้งได้

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน

2) ความเชื่อหลังการปฏิสนธิ

จากความเชื่อเรื่องการถือกำเนิดเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมประกอบพิธีการทำขวัญนา (บทปฏิสนธิ) เป็นการบรรยายตั้งแต่ก่อนการปฏิสนธิในลักษณะของความเชื่อที่ไม่สามารถจับต้องหรือพิสูจน์ได้ โดยใช้ลักษณะอาการที่ผิดปกติ ลางสังหรณ์ หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมาช่วยในการอธิบายและบรรยายทำให้ผู้รับฟังสามารถจินตนาการตามเห็นเป็นภาพได้และเป็นการอธิบายลักษณะอาการที่ผิดปกติ ลางสังหรณ์ หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติด้วย

นอกจากเรื่องราวก่อนการปฏิสนธิแล้ว ยังกล่าวถึงพัฒนาการต่าง ๆ ในแต่ละขั้นหลังการปฏิสนธิ ซึ่งบรรยายโดยละเอียดตั้งแต่เริ่มเป็นปฏิสนธิของเซลล์จนกระทั่งเป็นทารกอยู่ในครรภ์ เรื่องราวดังกล่าวเป็นความเชื่อที่สามารถพิสูจน์และจับต้องได้ในพัฒนาการแต่ละขั้นของทารก

ความเชื่อที่ปรากฏนี้สะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์เป็นวิทยาการของคนในอดีตเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ของมนุษย์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิรู้ที่มีมาแต่โบราณกาล แม้ว่าความรู้อย่างนี้อาจจะได้รับอิทธิพลมาจากวิทยาการของอินเดีย แต่ก็พื้นฐานว่าคนไทยมีการรับองค์ความรู้เรื่องพัฒนาการของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาดังปรากฏในไตรภูมิอภินิหาร ปัจจุบันจะมีวิทยาการใหม่เช่นความรู้ทางวิทยาศาสตร์การแพทย์เข้ามาอธิบายพัฒนาการของมนุษย์แต่ก็ยังพบว่ามีส่วนที่คล้ายคลึงกันมีพัฒนาการลำดับขั้นตอนต่าง ๆ เช่นเดียวกัน ซึ่งความรู้นี้ก็ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยการส่งอิทธิพลให้กับวรรณกรรมประกอบพิธีกรรม เช่น พิธีการทำขวัญนา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อทั้งหมดที่ปรากฏในบททำขวัญนาคบทอื่น ๆ เช่น บทไหว้ครู บทสอนนาค เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2513). *เสภาเรื่อง ชุนช้าง - ชุนแผน*. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

_____. (2555). *ไตรภูมิภณบัตถอดความ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน เพรส โพรดัคส์.

ทิพย์สุตา นัยทรัพย์. (2535). *ภาษากับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.

เลียงเชียงจงบเจริญ. (มปป.). *พิธีทำขวัญนาค และแห่ต่าง ๆ*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาสน์การพิมพ์.

วิจิตรา รังสียานนท์ (พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ). (2541). *ความฝัน* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สรรค์บุ๊คส์ จำกัด.

บทความวิจัย (Research Article)

พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ
: ความสัมพันธ์กับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา¹

Phutthathamnai Khwamfan Phrachao Pasenthikosala of the Thai National
Library versions : Relation to Prophetic Lament for Krung Sri Ayutthaya

ธนบัตร ใจอินทร์*

Tanabad Jai-in

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เลขที่ 196 เปรียบเทียบกับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาล้ายคลึงกับเนื้อหาของอรรถกถา महाสุบินชาดก กล่าวคือ ผู้แต่งได้นำเนื้อหาความฝันและคำทำนายบางประการมาเพิ่มเติมในเนื้อหาของเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา และไม่ได้เรียงตามลำดับข้อตามที่ปรากฏในอรรถกถาดังกล่าว โดยนำความฝันมาเพียงบางประการ หรือนำคำทำนายสั้น ๆ มาใช้เท่านั้น ขณะเดียวกันก็มุ่งนำเสนอแนวคิดที่สัมพันธ์กันคือ อนาคตของสังคมที่เลวร้ายนั้นเกิดจากการละทิ้งศีลธรรมของคนในสังคมเอง เป็นการทำนายอนาคตเพื่อให้ตระหนักถึงความทุกข์ ความเดือดร้อนนานาประการ โดยมนุษย์สามารถหลุดพ้นหรือหนีรอดจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยการประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายของอรรถกถา महाสุบินชาดกที่มีการผลิตซ้ำ หรือนำมาสร้างสรรค์ต่อยอดเป็นพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลหลากหลายสำนวน รวมถึงวรรณคดีเรื่องอื่นในสังคมไทย

คำสำคัญ: อรรถกถา महाสุบินชาดก พุทธทำนาย ความฝัน พระเจ้าปเสนทิโกศล เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ผลิตซ้ำ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “อรรถกถา महाสุบินชาดก: ความสำคัญต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย” ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2561

² กองศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยนเรศวร

Abstract

The purpose of the study is to compare the relationship between a story of The Prediction of King Prasenajit's Dream (No.196) from Thai national library, which was influenced by *Aṭṭhakathā Mahāsupina Jātaka* text, with The Prophetic Lament for Krung Sri Ayutthaya. The author then discovers that the latter's content looks similar to what mentioned in *Aṭṭhakathā Mahāsupina Jātaka*. Some of the dreams and predictions added in this Ayutthaya apocalyptic literature were derived from the Pali text, but the selected stories were abbreviated and did not follow by their former orders. Nevertheless, according to both books, the suggestion is that the future distress would cause by men's evil deeds. The prediction warned the Buddhists not only to avoid committing any sins but also to practice morality in order to save themselves from the catastrophe. The literary relation reflects the popularity of *Aṭṭhakathā Mahāsupina Jātaka*, which was reproduced and re-created as The Prediction of King Prasenajit's Dream or other Thai literature.

Keywords: *Aṭṭhakathā Mahāsupina Jātaka*, The Buddha's Predictions, Dream, King Prasenajit, Prophetic Lament for Krung Sri Ayutthaya, Reproduction

บทนำ

วรรณคดีไทยจำนวนมากได้รับอิทธิพลจากนิทานชาดก ทั้งนิบาตชาดกและชาดกนอกนิบาต โดยเฉพาะปัญญาสชาดกอันเป็นชาดกนอกนิบาตกลุ่มใหญ่ที่สุด โดยกวีได้นำเนื้อหาของชาดกมาโดยตรง หรืออาจนำโครงเรื่องมาดัดแปลงสร้างสรรค์ใหม่ ดังที่ธนิธ อยู่วิธี (2508, น. 1) ได้กล่าวว่า “ชาดกหรือนิทานต่าง ๆ นี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่นักวรรณคดีของไทยได้นำเอามาดัดแปลงแต่งเป็นวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ที่นำเอาเรื่องมานิพนธ์โดยตรงก็มี...ที่ใช้เป็นเค้าความคิดความโน้มน้าวผูกเรื่องผสมกับความคิดเห็นของกวีเองก็มี..” ซึ่งวรรณคดีไทยที่มีที่มาจากชาดก เช่น มหาเวสสันดรชาดกจากนิบาตชาดก กวีนำมาแต่งเป็นมหาชาติคำหลวง กาพย์มหาชาติ และมหาชาติกลอนเทศน์ กาพย์ชาดก กุณาลชาดก และสุสันธิชาดก ที่เจ้าพระยาพระคลัง(หน) นำเนื้อหาบางส่วนของทั้ง 3 เรื่องมาแต่งเป็นกาพย์กลอนเป็นต้น หรือปัญญาสชาดกเช่น สิริวิบูลกิตติชาดก นำมาแต่งเป็นกลบทสิริวิบูลกิติ พหุลาวีชาดก แต่งเป็นพหุลาวีคำฉันท์ สรรพสิทธิชาดก เป็นสรรพสิทธิคำฉันท์ รถมณฑลชาดก ดัดแปลงเป็นเรื่องพระรถเมรี และสุวรรณสังขชาดกเป็น

ต้นเค้าพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทอง นอกจากนี้มีวรรณคดีอีกเรื่องหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากนิบาตชาดก และมีเนื้อหาที่น่าสนใจ คือ พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งนำเนื้อหามาจากอรรถกถา महाสุบินชาดก มีเรื่องราวโดยสังเขปคือ

ราตรีหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศล พระราชาแห่งเมืองสาวัตถี แคว้นโกศล ได้ทรงพระสุบินแปลกประหลาดจำนวน 16 ประการ พราหมณ์ปุโรหิตในราชสำนักทำนายว่า นิमितเช่นนั้นจะทำให้เกิดเหตุการณ์ที่เป็นอันตรายกับพระองค์ พระมเหสีและราชสมบัติ พราหมณ์เหล่านั้นจึงถวายคำแนะนำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลประกอบพิธีบูชาญเพื่อสะเดาะเคราะห์ แต่พระนางมัลลิกาเทวีพระมเหสีทรงทูลขอให้พระเจ้าปเสนทิโกศลไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าก่อนที่จะปฏิบัติตามคำของพราหมณ์เหล่านั้น เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงสดับความฝันอันประหลาดทั้ง 16 ประการนั้น จึงทรงทำนายว่าความฝันดังกล่าวจะไม่ส่งเหตุการณ์ร้ายใด ๆ แต่จะเกิดขึ้นกับโลกนี้ในอนาคตถ้าหากผู้คนไร้ซึ่งศีลธรรมในการดำเนินชีวิต ก็จะทำให้ได้รับความเดือดร้อนและเกิดทุกข์เข็ญต่าง ๆ

ในวรรณคดีไทย กวีได้นำเรื่องราวข้างต้นจากอรรถกถา มหาสุบินชาดก มาสร้างสรรค์เป็นพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลหลากหลายสำนวนซึ่งพบทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันออกไป เช่น ความฝัน 16 ประการของพระยาปเสนทิโกศล ทำนายฝันพระยาปเสนทิโกศล ปัดเวนฝัน นิมิตสืบหกประการ มหาสุบินคำฉันท์ ลิลิตโสมพสนิมิต เป็นต้น

ในภาคกลาง พบวรรณคดีเรื่องพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลในสำนักหอสมุดแห่งชาติมี จำนวน 16 รายการ ซึ่งอยู่ในรูปแบบสมุดไทยดำ สมุดไทยขาว และสมุดฝรั่ง กระจายอยู่ในหมวดหมู่ต่าง ๆ ได้แก่ 1) หมวดวรรณคดี หมู่กลอนอ่าน และหมู่กลอนเพลงยาว-สังวาส 2) แผนกเขียนและจาร หมู่โหราศาสตร์ เมื่อตรวจสอบและเปรียบเทียบเอกสารโบราณทั้ง 16 รายการดังกล่าวแล้วพบว่า ส่วนใหญ่เนื้อความไม่ครบถ้วนและชำรุด แต่หลายฉบับก็เห็นได้ชัดเจนว่ามีสำนวนเนื้อความคล้ายคลึงกัน และสามารถจัดกลุ่มได้เป็น 3 สำนวนหลัก ได้แก่ *สำนวนเลขที่ 7* *สำนวนเลขที่ 10* และ *สำนวนเลขที่ 196* ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มสำนวนเลขที่ 196 นี้ได้รับความนิยมและเผยแพร่มากที่สุด เนื่องจากจำนวนสมุดไทยในกลุ่มที่พบมีมากถึง 12 ฉบับ ซึ่งมากกว่ากลุ่มสำนวนเลขที่ 10 ที่พบ 4 ฉบับ และสำนวนเลขที่ 7 ที่พบเพียงฉบับเดียว

นอกจากนี้ยังพบว่า มีวรรณคดีอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับอรรถกถา มหาสุบินชาดก หรือพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลอีกจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา กาพย์พระไชยสุริยา และกาละนันทมโหสถ โดยพบว่ามีเนื้อหาความฝัน คำทำนายบางประการ หรือถ้อยคำสำนวนปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องดังกล่าว จึงแสดงให้เห็นความสำคัญของอรรถกถา มหาสุบินชาดก และพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลอีกประการหนึ่ง

ในบทความวิจัยนี้ผู้วิจัยนำอรรถกถาหาสุบินชาดก และพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวนเลขที่ 196 มาเปรียบเทียบกับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหากล่าวถึงอนาคตของสังคมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้คนที่ยุ่นวย และมีความคล้ายคลึงกับพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลมาก โดยจะพิจารณาว่าพุทธทำนายความฝันพระเจ้า ปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวนเลขที่ 196 กับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยามีการสร้างสรรคและสัมพันธ์กันอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ด้านเนื้อหา แนวคิดของอรรถกถาหาสุบินชาดกและถ้อยคำสำนวนของพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติกับวรรณคดีไทยเรื่องเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างตัวบทวรรณคดีโดยวิธีอ่านแบบละเอียด (Close Reading) เพื่อเทียบเคียงให้เห็นลักษณะที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และวิธีการสร้างสรรค์เนื้อหาวรรณคดี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมตัวบทเรื่องพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลจากแหล่งต่าง ๆ จากนั้นศึกษาและคัดเลือกเรื่องที่มีที่มาจากอรรถกถาหาสุบินชาดกเท่านั้น
2. รวบรวมวรรณคดีที่มีแนวคิด เนื้อหาเกี่ยวข้องกับอรรถกถาหาสุบินชาดก
3. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลวิทยานิพนธ์ งานวิจัย หรือหนังสือที่เกี่ยวข้อง
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และเรียบเรียง
5. สรุปและเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมหาสุบินชาดก และพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ มีความสัมพันธ์กับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาทางด้านเนื้อหา โดยก็นำเนื้อหาความฝันและคำทำนายเพียงบางส่วนของวรรณกรรมหาสุบินชาดกไปสร้างสรรค์เพิ่มเติม ซึ่งก่อนจะกล่าวถึงผลของการศึกษา ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจภูมิหลังของตัวบทเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาดังนี้

1. เอกสารที่กล่าวถึงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา

เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา เป็นวรรณคดีที่ยังมีข้อถกเถียงเรื่องผู้แต่งและยุคสมัยที่แต่งในเบื้องต้นมีเอกสารหลักฐานสำคัญกล่าวถึงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาอยู่ 3 เรื่องดังนี้

1.1 คำให้การของขุนหลวงหาวัด

หนังสือเรื่องคำให้การของขุนหลวงหาวัด เดิมชื่อว่า พระราชพงศาวดารแปลจากภาษารามัญ เนื้อหากล่าวถึงพม่าตีกรุงศรีอยุธยาได้เมื่อ พ.ศ. 2310 ได้คนไทยที่มีบรรดาศักดิ์นับแต่พระเจ้าอู่หม่พรและข้าราชการน้อยใหญ่ พระเจ้าอู่หม่จึงมีรับสั่งให้ถามคำให้การของเชลยชาวไทยที่ได้ไปคราวนั้น ด้วยหาพม่าที่ชำนาญภาษาไทยไม่ได้ จึงให้จดลงเป็นภาษามอญไว้ก่อนแล้วจึงแปลเป็นภาษาพม่าเก็บไว้ในหอหลวง พอพระสมุทวชิรญาณได้ต้นฉบับมาจากเมืองพม่าเมื่อ พ.ศ. 2454 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ทรงอำนวยการแปลหนังสือเรื่องนี้จากภาษารามัญเป็นภาษาไทย ซึ่งพงศาวดารนี้มีเนื้อหาระบุถึงการพยากรณ์เหตุการณ์บ้านเมือง ซึ่งคล้ายคลึงกับเนื้อหาเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีด้วย ดังนี้

...พระเจ้าสุริยเณรธาธิบดีนี้มีบุญญาภิหารและอิทธิฤทธิ์ ชำนาญในทางเวทมนตร์กายสิทธิ์มาก เวลากลางคืนก็ทรงกำบังพระกายเสด็จประพาสฟังกิจสุขทุกข์ของราษฎร และทรงตรวจตราโจรผู้ร้ายมิได้ขาด ทรงชุบเลี้ยงคนที่มีเวทมนต์ให้เป็นมหาดเล็กใกล้ชิดพระองค์ ...และทรงชำนาญในทางโหราศาสตร์ รู้คำนวณฤกษ์ยามชะตาบ้านเมือง ได้ทรงพยากรณ์กาลอนาคตเป็นพระราชนิพนธ์ไว้ดังนี้ว่า น้ำในแม่น้ำและคลองทั้งปวงจะแดงเป็นโลหิต เมฆและท้องฟ้าจะแดงเป็นแสงไฟ แผ่นดินจะไหวโดยมาก ยักษ์และผีป่าจะเข้าเมือง เสือเมืองจะหลีกเลียง ฤดูหนาวจะเป็นฤดูร้อน โรคภัยจะเบียดเบียนสัตว์และมนุษย์ทั้งปวง

โอหาว่านยาและผลไม้จะถอยรส เทพดาที่รักษาพระพุทธานุภาพจะรักษาแต่คน
พาล พวกที่อยู่ในศีลในธรรมจะถอยยศ มิตรจะกลับเป็นศัตรู ...ศิษย์จะสู้ครู
พวกพาลจะมีอำนาจ พวกปราชญ์จะตกต่ำ น้ำเต้าจะจม กระเบื้องจะลอย ผู้ดีจะ
เดินตรอก ชี้ออกจะเดินถนน ...ฝูงมนุษย์จะอดอยาก ผีและเปรตจะอยู่กับคน
สมณชีพราหมณ์จะร้อนใจ จะเกิดโจรผู้ร้ายแย่งชิงกันชุกชุม ...พระพุทธานุภาพจะ
เศร้าหมอง คนที่สนุกเฮฮาจะได้ครองสมบัติ คนต่างชาติต่างภาษาจะเข้ามาเป็น
เจ้านาย... (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดาร
 กรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2507, น. 131 - 132)

เหตุที่กล่าวว่ามีเนื้อหาระบุถึงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาขึ้นเนื่องจากในพงศาวดาร
 ระบุถึง “น้ำเต้าจะจม กระเบื้องจะลอย” ซึ่งเป็นความฝัน 2 ประการจากอรรถกถาหาสุบินชาดก
 ที่ปรากฏในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ว่า “กระเบื้องจะเพื่องฟูลอย น้ำเต้าอันลอยจะถอย
 จม” (กรมศิลปากร, 2542, น. 70) แสดงให้เห็นการปรากฏอยู่ของเรื่องดังกล่าวในสมัยปลาย
 กรุงศรีอยุธยา

1.2 พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)

พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) เป็นเอกสารที่บันทึกเรื่องราว
 ตั้งแต่เริ่มสถาปนากรุงศรีอยุธยาต่อมาจนสุริยวงศ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งในเนื้อความ
 ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องกรุงศรีอยุธยาจะมีอันตราย โดยกล่าวว่าเป็นพระญาณของสมเด็จพระเจ้า
 กรุงธนบุรีที่ทรงรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าว่าจะสิ้นสุดแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา แต่เนื้อความนั้นทำให้เข้าใจ
 ถึงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ดังความว่า

4

...อนึ่ง ณ วัน 7^๓2 ค่ำ ปีมะแม (จ.ศ. 1128 พ.ศ. 2309) ขณะเมื่อ
 กรุงเทพมหานครยังมิได้เสียนั้น พระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 พุทธธำมรงค์ ตรัสทราบพระญาณ ว่ากรุงศรีอยุธยาจะเป็นอันตราย แต่เหตุอธิปัตติ
เมืองและราษฎรมีเป็นธรรม จึงอุทิศสาหัสด้วยกำลังกรุณาแก่สมณพราหมณาจารย์
 แลพระบวรพุทธศาสนาจะเสื่อมสูญเสีย จึงชุมนุมพรคพวกพลทหารไทยจีน
 ประมาณ 1,000 เศษ สรรพด้วยเครื่องศาสตราอาวุธต่าง ๆ และประกอบด้วย
 ทหารผู้ใหญ่ผู้นั้น... แล้วยกออกไปตั้ง ณ วัดพิชัยอันเป็นที่มงคลมหาสถาน ด้วยเดช

พระบรมโพธิสมภาร เทพดาเจ้าอภิบาลรักษาพระพุทธศาสนาองค์สาธุการ...

(พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม), 2551, น. 35 – 36)

หลักฐานนี้มีความสัมพันธ์บางประการกับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาในลักษณะการกล่าวถึงอนาคตของบ้านเมือง และเหตุที่นำมาซึ่งความวิบัติของบ้านเมืองอันเป็นผลจากผู้นำและประชาชนไม่มีศีลธรรม

1.3 บทวิจารณ์เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ

พระนิพนธ์บทวิจารณ์นี้อยู่ในหนังสือเรื่องประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 5 ซึ่งมีเรื่องตำนานกรุงเก่า ภูมิแผนที่พระนครศรีอยุธยา และการวิจารณ์เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา โดยสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพกล่าวว่า “ตามความในเพลงยาวพึงเห็นได้ว่าผู้แต่งเพลงยาวบทนี้เป็นแต่อ้างตามคำพยากรณ์ที่มีอยู่แล้ว หาได้เป็นผู้พยากรณ์ไม่” และกล่าวว่าถึงเหตุที่เพลงยาวนี้ได้รับความนิยมน่า

...ที่จริงน่าจะเป็นด้วยคนชอบเอาพุทธพยากรณ์ในมหาสุบินชาดมาเปรียบในเวลาเมื่อเห็นอะไรวิปริตผิดนิยม เกิดเป็นภาชิตก่อนแล้วจึงเลยเลื่อนไปเข้าใจกันว่าเป็นคำพยากรณ์สำหรับพระนครศรีอยุธยา ผู้แต่งเพลงยาวนี้จะเป็นพระเจ้าแผ่นดินก็ตาม หรือไม่ใช่พระเจ้าแผ่นดินก็ตาม น่าจะปรารถนาความวิปริตอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยนั้น จึงแต่งเพลงยาวนี้ด้วยความกลุ้มใจ ... เห็นจะมีใครมีใครถือว่าสำคัญมาจนเมื่อเสียพระนครศรีอยุธยา จึงเกิดเห็นสมดังพยากรณ์ เพลงยาวบทนี้ก็เลยศักดิ์สิทธิ์ขึ้น ... ครั้นเมื่อถามข้าราชการครั้งกรุงศรีอยุธยาที่ยังมีตัวอยู่ (เข้าใจว่าเมื่อแรกสร้างพระนครอมรรัตนโกสินทร์) ในรัชกาลที่ 1 ถึงแผนที่กรุงศรีอยุธยา มีผู้จำเพลงยาวพยากรณ์นี้ได้ตลอดบท (อย่างกะพรว่องกะแพรง) จึงให้จดลงไว้ข้างต้นสมุดเรื่องกรุงศรีอยุธยา... (กรมศิลปากร, 2542, น. 66 – 67)

พระนิพนธ์บทวิจารณ์ของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพนี้ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการหาคำตอบเรื่องระยะเวลาที่ระบุในเพลงยาวเรื่องนี้ ซึ่งเป็นปัญหาจากที่ระบุว่า “ศักราช 2000 ปลาย” นั้นใช้ศักราชแบบใด คือพุทธศักราช มหาศักราช หรือจุลศักราช สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพทรงอธิบายไว้ว่าอาจไม่ใช่พุทธศักราช “ถ้าหมายว่าพุทธศักราช กรุงศรี

อยุธยาสร้างเมื่อ พ.ศ. 1893 ครบ 2,000 ปีในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กรุงศรีอยุธยาจะสมบูรณ์พลสุขอยู่เพียง 107 ปี แล้วก็เข้ายุคเสื่อมมาก่อนแต่งเพลงยาวบทนี้ตั้ง 100 ปี” (กรมศิลปากร, 2542, น. 66) ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าศักราชที่กล่าวถึงในเพลงยาวฯ อาจหมายถึง มหาศักราช ซึ่งบวกด้วย 621 จะเป็น พ.ศ. 2621 ซึ่งอยู่ในระยะเวลาหลังถึงพุทธกาลตามความเชื่อว่า พระพุทธศาสนาและมนุษย์ในสังคมจะถดถอยคุณงามความดีไปตามพุทธทำนาย จนครบอายุของพุทธศาสนา คือ 5,000 ปี ดังที่ระบุในเพลงยาวว่า “ไปจนครบปีเดือนคืนยาม จะสิ้นนาม ศักราชห้าพัน” และถ้าหากใช้จุลศักราชอันบวกด้วย 1181 ระบุถึง พ.ศ. 3181 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่นานเกินไป ฉะนั้นวรรคที่ว่า “ศักราช 2000 ปลาย” ที่ระบุในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา อาจหมายถึงมหาศักราช ด้วยความเหมาะสมด้านระยะเวลาและสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องถึงพุทธกาลในพระพุทธศาสนา

ส่วนประเด็นเรื่องผู้แต่งนั้นมีหลักฐานกล่าวถึงจำนวน 2 เรื่อง คือท้ายตัวบทของเรื่องกล่าวถึงผู้แต่งคือ “สมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าขุนบุรี ทำนายกรุงแต่เท่านี้” ในพงศาวดารฯ คำให้การขุนหลวงหาวัดกล่าวว่า เป็นพระราชนิพนธ์ของ พระเจ้าสุริเยนทราธิบดี หรือพระเจ้าเสือ หรือพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กล่าวว่าเนื้อหาดังกล่าวมาจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หลักฐานในขณะนี้ไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระนารายณ์ หรือสมเด็จพระเจ้าสุริเยนทราธิบดี หรือสมเด็จพระกรุงธนบุรี แต่ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า วรรณคดีเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เล่ากันปากต่อปากมาก่อนในสังคมไทยในอดีต โดยจิตร ภูมิศักดิ์ (2547, น. 104) กล่าวว่า เป็นลักษณะเด่นของกวีชาวบ้าน พบในรูปแบบคำพังเพย โดยมีกฎเกณฑ์การใช้จำนวนคำในระดับหนึ่ง คือ คำในวรรคหน้าและวรรคหลังจะต้องมีจำนวนคำที่เท่า ๆ กัน เป็นคำคู่ เช่น คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ (คู่ 5) น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย (คู่ 4) รักกันหนา พากันหนี (คู่ 3) ซึ่งการใช้คำลักษณะดังกล่าวนี้พบในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาด้วยเช่นกัน คือ

ฝิป่าจะวังเข้าสิงเมือง พระเสื่อเมืองจะเอาตัวหนี	ฝิเมืองนั้นจะออกไปอยู่ไพร พระกาลกุลีจะเข้ามาเป็นไส้
หรือ มิใช่เทศกาลร้อนก็ร้อนระงม มิใช่เทศกาลหนาวหนาวก็พัน	มิใช่เทศกาลลมลมก็พัด มิใช่เทศกาลฝนฝนก็อุบติ

(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

ลักษณะสำนวนโวหารดังกล่าวนี้เป็นวรรคคู่ คือวรรคหน้าและวรรคหลังมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน กล่าวถึงสิ่งหนึ่งในลักษณะเดียวกัน ใช้คำที่คล้ายกันทั้ง 2 วรรค เช่น คำว่า จะ ก็ มิใช่ เพื่อเน้นย้ำความหมาย หากสันนิษฐานว่าลักษณะดังกล่าวนี้เป็นที่นิยมในหมู่กวีชาวบ้าน ย่อมแสดงให้เห็นว่าเนื้อหาของเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาได้รับความนิยมในสังคมท้องถิ่นอยู่ก่อนหน้า อาจอยู่ในรูปแบบของภาษิตคำพังเพยแยกกันมาก่อนแล้วนำมาร้อยเรียงให้เป็นเรื่องราวเดียวกัน ในกาลต่อมาจึงมีการนำไปอ้างอิงเพื่อเตือนใจผู้คนหรือใช้ในทางการเมืองซึ่งมีการเสริมเติมแต่งสำนวนความเรื่อยมาจนกลายเป็นวรรณคดีลายลักษณ์ที่ปรากฏในปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาเนื้อหาเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาแล้ว ผู้วิจัยพบที่มีความคล้ายคลึงกันกับเนื้อหาของอรรถกถามหาสุบินชาดก กล่าวคือ ผู้แต่งได้นำเนื้อหาความฝันและคำทำนายบางประการมาเพิ่มเติมในเนื้อหาของเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยา แต่ไม่ได้นำเนื้อหาทั้งหมดและไม่ได้เรียงตามลำดับข้อตามอรรถกถาเดิม เช่น กล่าวถึงคำทำนายข้อ 10 ข้อ 14 ข้อ 6 โดยนำความฝันมาเพียงบางประการ หรือนำคำทำนายมาใช้ในเนื้อหาสั้น ๆ เท่านั้น ซึ่งจะได้อภิปรายดังต่อไปนี้

2. ความสัมพันธ์ทางด้านเนื้อหาระหว่างอรรถกถามหาสุบินชาดกกับเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยา

เพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหากล่าวถึงเหตุการณ์ในอนาคตของสังคมโดยอิงเวลาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นปัจจุบันแล้วพรรณนาเรื่องราวต่าง ๆ ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยสามารถพิจารณาเนื้อหาของเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาที่สัมพันธ์กับอรรถกถามหาสุบินชาดกได้ดังต่อไปนี้

2.1 ความฝันจากอรรถกถามหาสุบินชาดก

ในตัวของเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาระบุว่า “จึงเกิดเชิญเป็นมหัศจรรย์สืบหกประการ” (กรมศิลปากร, 2542, น. 69) ความดังกล่าวตรงกับจำนวนความฝันทั้งสิบหกประการของพระเจ้าปเสนทิโกศลในอรรถกถามหาสุบินชาดก แต่มีความฝันแสดงอยู่เพียง 2 ประการเท่านั้นในวรรคที่ว่า

กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย

น้ำเต้าอันลอยจะถอยจม

(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

โดยวรรคแรกนั้นตรงกับความฝันข้อที่ 13 ตามอรรถกถาว่า “คิลาแห่งที่บใหญ่
ขนาดเรือนยอดลอยน้ำเหมือนดังเรือ” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 172) วรรคที่ 12
ตรงตามอรรถกถาว่า “กะโหลกน้ำเต้าจมน้ำได้” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 171) โดยคำ
ทำนายของความฝันทั้งสองข้อดังกล่าวไม่ปรากฏในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา

2.2 เนื้อหาคำทำนายจากอรรถกถาหาสุบินชาดก

ผู้วิจัยพบว่าอรรถกถาหาสุบินชาดกมีเนื้อหาความฝันที่สัมพันธ์กับเพลงยาว
พยากรณ์กรุงศรีอยุธยาเพียง 2 ข้อ แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาคำทำนายจะพบว่ามีความสัมพันธ์
ค่อนข้างมาก โดยเริ่มจากในวรรคที่ว่า “ในลักษณะทำนายไว้บ่อห่อนผิด” (กรมศิลปากร, 2542,
น. 70) คือกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะไม่ผิดไปจากคำทำนายโบราณ แสดงให้เห็นว่าผู้แต่ง
ได้คัดเลือกคำทำนายจากอรรถกถาหาสุบินชาดกมาไว้ในเรื่องเพื่ออ้างอิงเหตุการณ์ และต้องการ
บอกว่าไม่ใช่เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาใหม่และอาจเกิดขึ้นจริงตามคำทำนายเก่าแก่ จึงต้องอาศัย
การเทียบเคียงเนื้อหาที่ปรากฏในคำกลอนเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา และเนื้อหาคำทำนาย
ความฝันในอรรถกถาหาสุบินชาดก ซึ่งพบความคล้ายคลึงดังต่อไปนี้

มิใช่เทศกาลร้อนก็ร้อนระงม

มิใช่เทศกาลลมลมก็พัด

มิใช่เทศกาลหนาวหนาวก็พัน

มิใช่เทศกาลฝนฝนก็อุปติ

ทุกต้นไม้หย่อมหญ้าสารพัด

เกิดวิบัตินานาทั่วสากล

เทวดาซึ่งรักษาพระศาสนา

จะรักษาแต่คนฝ่ายอุกศล

(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

ตรงกับคำทำนายความฝันข้อที่ 10 ว่าด้วยเรื่อง คนหุงข้าว ซึ่งมีคำทำนายว่า
“ลมทั้งหลายจักไม่พัดสม่าเสมอ พัดแรงจัดทำให้วิมานในอากาศของเทวดาสั่นสะเทือน เมื่อวิมาน
เหล่านั้ันถูกลมพัดสั่นสะเทือน หมู่เทวดาก็พากันโกรธ แล้วจักไม่ให้ฝนตก... จักไม่ตกเป็นอุปการะ
แก่การไถและการหว่านในที่ทั้งปวง” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 170) จากคำทำนาย
ดังกล่าวเมื่อเทียบกับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาพบว่า มีอนุภาคและเหตุการณ์ที่
คล้ายกันคือ กล่าวถึงฤดูกาล พืชพรรณ และความเชื่อเรื่องเทวดา โดยคำกลอนกล่าวถึงฤดูกาลจะ
แปรเปลี่ยนไปไม่เหมือนเคย พืชพรรณธัญญาหารต่าง ๆ จะไม่งอกงาม และการกล่าวถึงเทวดาที่

เคลื่อนจากอรรถกถาหาสุบินชาดกไปบ้าง คำกลอนกล่าวถึงเทวดาที่คอยดูแลรักษาผู้ประพาศิธรรมจะรักษาแต่ผู้มีจิตอกุศล ซึ่งในอรรถกถาหาสุบินชาดกกล่าวถึงเทวดาที่บันดาลไม่ให้ฝนตก

หรือในวรรคที่ว่า “ภรรยาจะฆ่าซึ่งคุณผัว” (กรมศิลปากร, 2542, น. 70) คล้ายคลึงกับความฝันข้อที่ 14 ว่าด้วยเรื่อง เขียนโล่ง ซึ่งมีคำทำนายว่า “พวกนางจักดำด้วยประการต่าง ๆ ทิ่มตำเอาด้วยหอกคือปาก กัดไว้ในอำนาจดังทาสและคนรับใช้” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 173) ตามอรรถกถาหาสุบินชาดก หรือวรรคที่กล่าวว่า

ผู้มีศีลจะเสียซึ่งอำนาจ

นักปราชญ์จะตกต่ำด้วย

(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

วรรคดังกล่าวคล้ายคลึงกับคำทำนายในอรรถกถาหาสุบินชาดกข้อที่ 16 เรื่อง แพะไล่เสือ ว่า “แม้ภิกษุผู้ชั่วช้าทั้งหลายแล้ว ก็จักพากันเบียดเบียนภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก เหล่านั้นไม่ได้ที่พำนัก ก็พากันแอบเข้าป่าแฝงอยู่ในที่รก ๆ” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 174) คำทำนายดังกล่าวนั้นเปรียบภิกษุผู้มีศีลเหมือนกับเสือ แต่เมื่อไม่ได้รับการอุปถัมภ์แล้ว ภิกษุผู้ทุศีลจึงข่มเหง ไม่มีความสามารถหรือโอกาสเผยแผ่ความรู้จนตกต่ำดังในคำกลอน หรือในวรรคที่ว่า

ผู้มีตระกูลจะสูญเผ่า

เพราะจันทานมันเข้ามาเสพสม

(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

คล้ายกับคำทำนายความฝันข้อที่ 6 เรื่องสุนัขจิ้งจอกปัสสาวะใส่เถาตอง ในอรรถกถาหาสุบินชาดก มีความว่า “เมื่อพวกมีสกุลเหล่านั้น ไม่อาจเลี้ยงชีวิตอยู่ได้ จักคิดว่าเราต้องอาศัยพวกเหล่านี้เลี้ยงชีวิตสืบไป แล้วก็พากันยกธิดาให้แก่ผู้ไม่มีสกุล” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 167) ซึ่งคำพยากรณ์ในเพลงยาวกรุงศรีอยุธยาอาจกล่าวในทำนองว่า การที่บรรดาผู้มีตระกูลยกบุตรสาวของตนเองให้กับผู้ไม่มีศถาบรรดาศักดิ์หรือชนชั้นจันทานนั้น จะทำให้ตระกูลสูญสิ้นชื่อดังที่กล่าวถึงในอรรถกถาหาสุบินชาดก

หรือคำกลอนที่คล้ายคลึงกับคำทำนายความฝันข้อที่ 1 ว่าด้วยเรื่องโคอุสุภราช 4 ตัวจะวิ่งชนกันในอรรถกถาหาสุบินชาดกที่ว่า

ทั้งแพร่พรว่านยากก็อาเพศ
จวงจันทน์พรไม้อันหอมรส
ทั้งเข้าก็จะยากหมากจะแพง

เคยเป็นคุณวิเศษก็เสื่อมหมด
จะถอยถดไปตามประเพณี
สารพันจะแห้งแล้งเป็นถั่วถั่ว

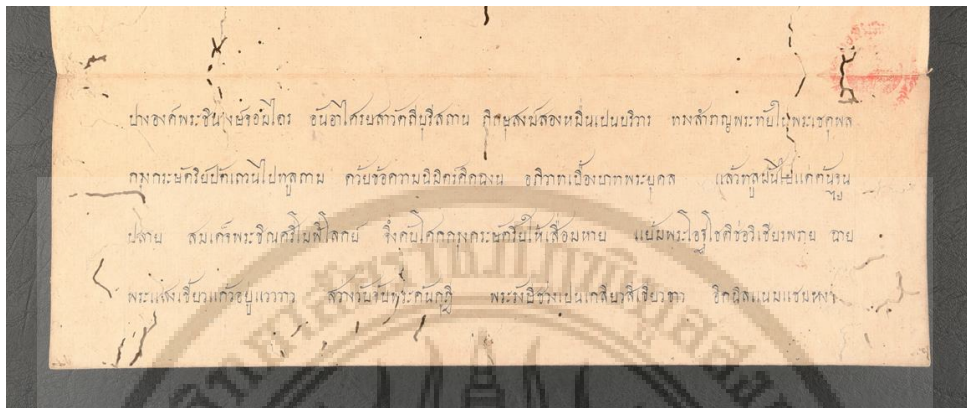
(กรมศิลปากร, 2542, น. 70)

ซึ่งตรงกับคำทำนายที่ว่า “ฝนจกแล้งและดินเมฆจกขาด (กลุ่มเมฆจะไม่เกิด) ข้าวกล้าจกแห้ง ทุพภิกขภัยจะเกิด” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553, น. 164) คำกลอนดังกล่าวของเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยานั้นคล้ายคลึงกับอรรถกถามหาสุบินชาดกในส่วนที่กล่าวถึงพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่เสียหายจากฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไปผิดธรรมชาติ และราคาของพืชพรรณเหล่านั้นที่แพงขึ้นเนื่องจากเสียหายและหาได้ยาก

เนื้อหาความฝันและคำทำนายดังกล่าวที่ปรากฏข้างต้นแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับอรรถกถามหาสุบินชาดกซึ่งเป็นเรื่องต้นทาง จากนั้นได้นำเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา มาเปรียบเทียบกับพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนวนเลขที่ 196 ซึ่งพบความสัมพันธ์บางประการด้านถ้อยคำสำนวนร่วมกันของทั้ง 2 เรื่อง ดังการอธิบายต่อไปนี้

3. ความสัมพันธ์ระหว่างเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาและพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนวนเลขที่ 196

ลักษณะตัวบทของพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนวนเลขที่ 196 เป็นฉันทลักษณ์ที่พัฒนามาจากกลอนเพลงยาว ดำเนินเรื่องตามอรรถกถามหาสุบินชาดกในส่วนปัจจุบันวัตถุ คือพระสุบินทั้ง 16 ประการของพระเจ้าปเสนทิโกศลและพุทธทำนายของพระพุทธเจ้าต่อความฝัน 16 ประการ

ภาพ 1 เนื้อความหน้าต้นสมุดไทย จำนวนเลขที่ 196 ลักษณะเป็นสมุดไทยขาว
อักษรไทย ภาษาไทย เส้นหมึก มีเนื้อความจำนวน 17 หน้าสมุดไทย
(ที่มา: สมุดไทย หน้าที่ 1 จำนวนเลขที่ 196 ฉบับหอสมุดแห่งชาติ)

ถ้อยคำจำนวนบางแห่งในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาที่มีความคล้ายคลึงกับ
พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวนเลขที่ 196 สามารถ
พิจารณาเปรียบเทียบตามตารางดังนี้

ตาราง 1 แสดงการเปรียบเทียบสำนวนเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา
กับพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวนเลขที่ 196

เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา	พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับ หอสมุดแห่งชาติ จำนวนเลขที่ 196
พระเลื้อเมืองจะเอาตัวหนี	พระเลื้อเมืองทรงเมืองเรืองฤทธิ์
ทั้งเข้าก็ยากหมากก็แพง	จะเกิดเข้ายากหมากแพงทุกแห่งหล้า
เทวดาซึ่งรักษาพระศาสนา จะรักษาแต่คนฝ่ายอกุศล	เทวอันรักษาศาสนา จะรักษาแต่คนที่อาสัจ
มิตศนจะฆ่าซึ่งความรัก	มิตรรักก็จะตัดความรักคน
ผู้มีศีลจะเสียซึ่งอำนาจ	ผู้มีศีลก็จะเสียศิวาวัฒน์
ทั้งอายุศม์จะลอยเคลื่อนจากเดือนปี ประเวณีจะแปรปรวนตามวิสัย	ประเพณีปีเดือนก็เปื้อนปน ฤดูฝนหนาวร้อนก็ผ่อนไป
นักปราชญ์จะตกต่ำด้อย	คือนักปราชญ์ผู้รู้ธรรมจะต่ำด้อย
กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย	พาลจะลอยเฟื่องฟูขึ้นชูศรี

จากตารางถ้อยคำสำนวนของทั้งสองเรื่องนั้นอยู่ต่างตำแหน่งกัน แต่มีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก ซึ่งสังเกตได้ว่าในแต่ละวรรคมีคำที่เป็นคำหลัก เช่น พระเลื้อเมือง... ..เข้ายากหมากแพง... เทวดา, เทวันรักษาพระศาสนา... มิตร...ความรัก ผู้มีศีล... เดือนปี...ประเพณี... นักปราชญ์... ..เพื่องฟู... ถือเป็นคำสำคัญในวรรณคดีนั้น ๆ การเปรียบเทียบถ้อยคำสำนวนในตารางข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นว่า เพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาอาจเป็นต้นทางสำคัญของการเริ่มแต่งพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล เหตุที่กล่าวเช่นนั้นเนื่องด้วยเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยามีความเป็นมุขปาฐะชัดเจนกว่า เช่น เสียงทำยวรรคที่ยังไม่ตรงกับเสียงที่กำหนดดังปัจจุบัน จำนวนคำในบาทที่ไม่ตายตัว ขณะที่พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลมีเสียงทำยวรรคที่ลงตัวตามแบบแผนและจำนวนคำในแต่ละบาทค่อนข้างเท่ากัน รวมถึงมีการแบ่งเนื้อหาอย่างเป็นระบบ ทั้งเนื้อหาส่วนต้นที่เป็นบทนำเรื่อง ส่วนเนื้อหาที่เป็นความฝันและคำทำนายทั้ง 16 ประการเรียงตามลำดับตามที่ปรากฏในอรรถกถามหาสุบินชาดก และเนื้อหาส่วนสรุป ทำให้เป็นการประพันธ์แบบลายลักษณ์ที่มีความเป็นระเบียบแบบแผนมากขึ้น

ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายของเรื่องอรรถกถามหาสุบินชาดกด้วย ซึ่งสมเด็จพระยามหาราชานุภาพ (กรมศิลปากร, 2542, น. 66 - 67) กล่าวว่า “ที่จริงน่าจะเป็นด้วยคนชอบเอาพุทธพยากรณ์ในมหาสุบินชาดกมาเปรียบในเวลาเมื่อเห็นอะไรวิปริตผิดนิยม เกิดเป็นภวศิกก่อนแล้วจึงเลยเลื่อนไปเข้าใจกันว่าเป็นคำพยากรณ์” ท่านยังเรียกเพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีฯ ว่า “เพลงยาวพุทธทำนาย” ที่ “เห็นจะมีใครมีใครถือว่าสลักสำคัญมาจนเมื่อเสียพระนครศรีอยุธยา จึงเกิดเห็นสมดังพยากรณ์ เพลงยาวบทนี้ก็เลยศักดิ์สิทธิ์ขึ้น” ก่อนความนิยมจากมุขปาฐะจะถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเก็บรักษาไว้ในวัด ด้วยว่าเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา หรือเป็นพุทธทำนายของเก่าแก่จากพระโอษฐ์พระพุทธเจ้า จึงกลายเป็นพุทธบูชาและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาตามความเชื่อ

เนื้อหาที่สัมพันธ์ดังกล่าวนี้นี้จึงแสดงให้เห็นความแพร่หลายของอรรถกถามหาสุบินชาดกที่นอกจากจะต่อยอดสร้างสรรค์เป็นพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลหลากหลายสำนวนแล้ว ยังทำให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างวรรณคดี 2 เรื่องดังกล่าวคือ เพลงยาวพญากรณ์กรุงศรีอยุธยาและพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนวนเลขที่ 196 นี้

สรุปและอภิปรายผล

อรรถกถาพุทธชาดกเป็นอรรถกถาชาดกที่มีความน่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง มีการนำเรื่องราวในปัจจุบันวัตถุนี้นำไปแต่งวรรณคดีเรื่องพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล โดยตัวละครสำคัญคือ พระพุทธเจ้าที่ทรงทำหน้าที่ทำนายพระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศล แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธเจ้าในฐานะสัพพัญญูผู้รู้แจ้งของโลก ความโดดเด่นของอรรถกถาพุทธชาดกดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์พุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลฉบับต่าง ๆ

ผู้วิจัยพบเอกสารโบราณเรื่องพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล ฉบับหอสมุดแห่งชาติ สำนวนเลขที่ 196 นี้จำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงความนิยมแพร่หลายของแบบสำนวนดังกล่าว ซึ่งพบว่าสำนวนเลขที่ 196 ยังมีถ้อยคำสำนวนที่สัมพันธ์กับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาด้วย ความคล้ายคลึงดังกล่าวนี้ทำให้ทราบถึงความแพร่หลายในอดีตของเรื่องที่น่าจะเริ่มมาจากมุขปาฐะ เป็นภาชิตที่นิยมก่อนนำมาเรียบเรียงจนเป็นลายลักษณ์

ในขณะที่เดียวกันนอกจากเนื้อหาและสำนวนถ้อยคำที่สัมพันธ์กันแล้ว ทั้งอรรถกถาพุทธชาดก วรรณคดีพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศล และเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาต่างมุ่งนำเสนอแนวคิดที่สัมพันธ์กันคือ ความวิบัติของสังคมที่เกิดขึ้นมาจากมนุษย์ละทิ้งศีลธรรม จึงใช้กลวิธีการทำนายเข้ามาเพื่อเป็นเครื่องมือเตือนสติพุทธศาสนิกชนทั้งหลายในสังคมและน้อมนำจิตใจเข้าสู่หนทางแห่งพระพุทธศาสนาเพื่อความสันติสุข

ข้อเสนอแนะ

วรรณคดีพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนทิโกศลยังมีอีกหลายสำนวนที่แพร่หลายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย หรือมีอิทธิพลกับการสร้างงานศิลปกรรมทางพุทธศาสนา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม จึงมีความน่าสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทวรรณคดีกับศิลปะแขนงนั้น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. *ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 5*. (2542) กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. (2507). กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2547). *โองการแข่งน้ำ และข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

ธนิต อยู่โพธิ์. (2508). *นิทานวรรณคดี*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิพร

พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). (2551). กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย. (2553). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 1 เล่ม 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.

พุทธทำนายฝันพระยาปถเวน มินิราคนรินทร์ต่อท้าย. สมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เส้นหมึก. เลขที่ 196 ตู 115 ชั้น 6/5 มัดที่ 29. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ.

บทความวิจัย (Research Article)

กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่จากการประยุกต์ใช้ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์บน
ผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น : แบรินด์บ้านสบายจิตร

The Process of Shawl Product Design by Applying the Identity Patterns on
Khon Kaen Local Woven Fabrics : Ban Sabaijitr Brand

ธัญชนก หอมสวัสดิ์^{1*}, ยุพดี ชินพิระเสถียร ²

Thanchanok Homsawat^{1*}, Yupadee Chinpisathien ²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตลักษณ์ของลวดลายบนผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่จากอัตลักษณ์ของลวดลายบนผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น กลุ่มประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจำนวน 45 คน จากผู้บริโภคเป้าหมาย และสมาชิกแบรินด์สบายจิตร ใช้การศึกษาเอกสาร การประชุม และการสนทนากลุ่มเป็นวิธีการและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า 1) อัตลักษณ์ของลวดลายบนผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ลวดลายหมี่ดอกคูณ ลวดลายแคน ลวดลายพานบายศรี ลวดลายหมี่ปักจับ ลวดลายหมี่ขอ ลวดลายหมี่โคม ลวดลายหมี่ก่ง โดยผู้วิจัยนำมาสู่การออกแบบและพัฒนาเพื่อนำไปสู่การออกแบบลวดลายสำหรับการพิมพ์ผ้า 2) กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่แบรินด์สบายจิตร มีดังนี้ (1) การวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่เดิม (2) การวิเคราะห์ปัจจัยและการค้นหาแนวทางการพัฒนา (3) การค้นหาอัตลักษณ์ของลวดลายจากผ้าทอพื้นบ้านสำหรับการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ (4) การออกแบบและการสร้างสรรค์ลวดลาย (5) การทดสอบการพิมพ์ลวดลาย (6) การประเมินผลการออกแบบ

¹ หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Bachelor of Fine and applied Arts Program in Visual Faculty of Humanities and Social Sciences ,Loei Rajabhat University

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Faculty of Humanities and Social Sciences ,Loei Rajabhat University

คำสำคัญ: การออกแบบผลิตภัณฑ์ ผ้าคลุมไหล่ การประยุกต์ใช้ลวดลาย อัตลักษณ์บนผ้าทอพื้นบ้าน แบรินด์บ้านสบายจิตร์

Abstract

The purposes of this creative research were 1) to study the identify patterns on Khon Kaen local woven fabrics and 2) to design shawl products by applying the identify patterns on Khon Kaen local woven fabrics. A sample of 45 cases was drawn from target consumers and members of Sabaijitr Brand, studying meeting documents and group discussion. This research was analyzed using content analysis.

Research findings were as follows: 1) The identify patterns on Khon Kaen local woven fabrics were Dok Khun pattern, Kan pattern, Pan Bai Sri pattern, Mhi Bak Jab pattern, Mhi Khor pattern, Mhi Khome pattern, and Mhi Kong pattern. The researcher designed and improved the patterns on fabric printing by using and studying above patterns. 2) The process of Sabaijitr Brand's shawl product design was included (1) Traditional shawl product analysis, (2) Factor analysis and research for development guidelines, (3) Searching for the identify patterns from local woven fabrics to design new identify patterns, (4) Design and creation of the patterns, (5) Patterns printing test, and (6) Design evaluation.

บทนำ

การออกแบบด้วยการใช้อัตลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมถือว่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ของชุมชน รวมถึงผลิตภัณฑ์โดยรวมของประเทศเพื่อที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่นและแตกต่าง สามารถที่จะบ่งชี้ให้เห็นถึงควมมีตัวตนที่เฉพาะ ผ่านการพัฒนาและการปรับเปลี่ยนให้เกิดความสวยงามตามรสนิยมของผู้บริโภคเป้าหมาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธิญพัชร ศรีมารัตน์ (2558) ที่กล่าวว่า การใช้อัตลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรม จะทำให้เกิดการบริโภคทั้งในเชิงสัญลักษณ์และในเชิงรูปแบบของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ โดยอัตลักษณ์ที่อยู่ในชุมชนที่ถูกคัดสรรขึ้นมาใช้อาจเป็นเรื่องราวของธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและการเมือง จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีการทอผ้าไหมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จนถึงปัจจุบันมีชื่อเสียงและสามารถทำรายได้ให้คนในชุมชนและผู้ประกอบการ และมีลักษณะลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์

ของจังหวัดซึ่งนั่นคือลวดลายแคนแก่นคูณ ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ประจำจังหวัดขอนแก่น ทั้งนี้ แบรินด์บ้านสบายจิตรได้นำเอาลวดลายแคนแก่นคูณมาประยุกต์ลงบนผืนผ้าโดยใช้วิธีการพิมพ์ลาย และวิธีการกัดลาย ซึ่งลวดลายที่พิมพ์ลายดังกล่าวนี้ยังไม่เกิดประสิทธิผลที่สมบูรณ์ เนื่องจากผ้าที่ใช้พิมพ์ลวดลายนั้นเป็นผ้าฝ้ายผสมกับใยสังเคราะห์จึงทำให้ลวดลายที่พิมพ์นั้นยังไม่คงทนเท่าที่ควร ดังนั้นนักออกแบบจึงได้ให้คำปรึกษาและแนะนำเพื่อพัฒนาต่อยอดสินค้าของแบรินด์บ้านสบายจิตรที่ใช้กรรมวิธีพิมพ์ลายขึ้น

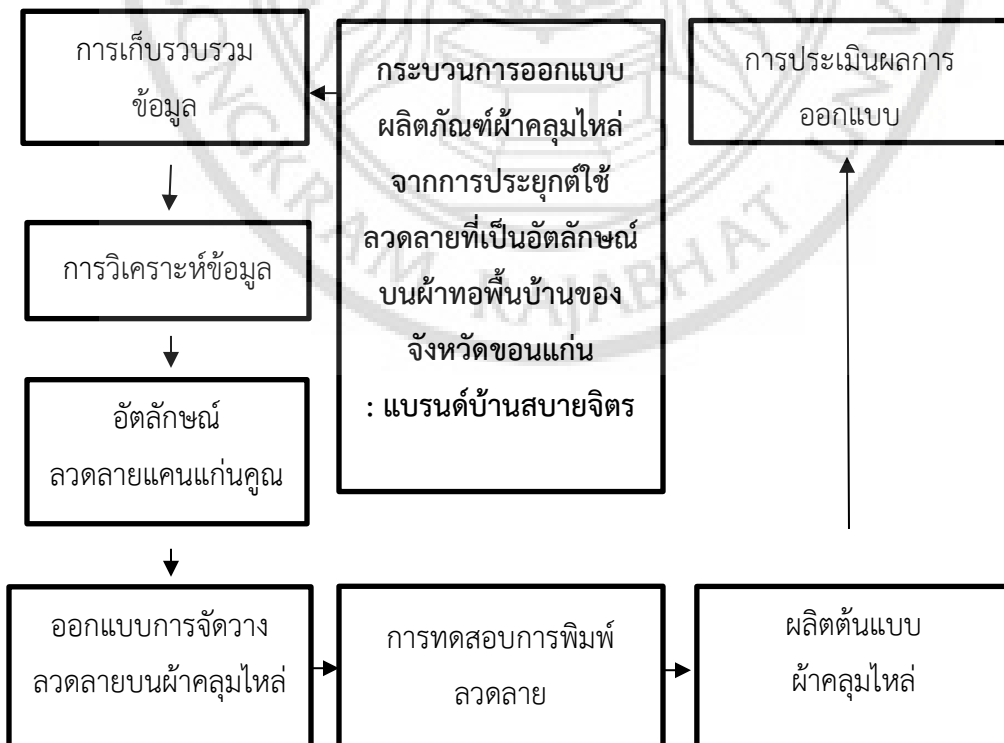
จากที่กล่าวมาการออกแบบผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ล้วนต้องมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ทั้งในเชิงการใช้วัสดุและกระบวนการผลิต ซึ่งการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่จากการประยุกต์ใช้ลวดลายบนผ้าทอล้วนต้องเกิดจากการสร้างแนวคิดและกระบวนการในการดำเนินการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่จากการประยุกต์ใช้ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์บนผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น โดยใช้กรณีศึกษาแบรินด์บ้านสบายจิตร

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาอัตลักษณ์ของลวดลายบนผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น
2. ออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่จากอัตลักษณ์ของลวดลายบนผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัด

ขอนแก่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทของผ้าทอและลวดลายผ้าจากจังหวัดขอนแก่น โดยการเก็บข้อมูลจากหนังสือ รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์

1.2 การประชุมระดมความคิดเห็น เก็บรวบรวมข้อมูลลวดลายผ้าทอพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น การค้นหาอัตลักษณ์บนผ้าทอจังหวัดขอนแก่น และแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมโดยการประยุกต์ใช้ลวดลายจากผ้าทอพื้นบ้าน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการประสานไปยังกลุ่มประชากรเป้าหมายเพื่อขอสัมภาษณ์และขอให้เข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่จากการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์บนผ้าทอพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น ตัวแทนจากสถานประกอบการ คือ นางเจษฎา สมศิริ แบรินด์บ้านบ้านสบายจิตร ผู้เชี่ยวชาญด้านอัตลักษณ์ลวดลายผ้าทอ ในจังหวัดขอนแก่น 5 ท่านและ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคการพิมพ์ผ้า 3 ท่าน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการจัดระเบียบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นและข้อมูลที่นักวิจัยเก็บมาจากการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ลวดลายบนผ้าไหมมัดหมี่ มีการแยกหมวดหมู่ทั้งลายหมี่พื้นฐาน ลายทั่วไปที่พบเห็น และลายสร้างสรรค์ สร้างความโดดเด่นด้านลวดลาย แนวความคิด ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน พบว่า ลวดลายที่แคนแก่นคูณ เหมาะสมที่สุดในการเลือกลวดลายมาใช้ในการออกแบบ เนื่องจาก ลวดลายแคนแก่นคูณ คือ ลายที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นลายอัตลักษณ์ของผ้าไหม ชาวจังหวัดขอนแก่น แสดงให้เห็นว่าลวดลายดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางทั้งในตัวจังหวัดและพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการนำมาใช้ในการออกแบบและพัฒนาลวดลายให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ผ้าคลุมไหล่พิมพ์ลาย ด้วยเทคโนโลยีการพิมพ์ในรูปแบบดิจิทัล (Digital Printing)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ (Creative Research)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้กลุ่มประชากรเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 45 คน ประกอบด้วย ผู้ประกอบการกลุ่มทอผ้าพื้นบ้าน เจ้าของแบรนด์ ปราชญ์ท้องถิ่น

ผลการวิจัย

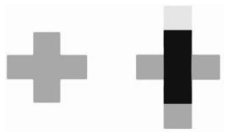
1. อัตลักษณ์ของลวดลายบนผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น

การวิเคราะห์ลวดลายบนผ้าทอพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น นับเป็นการถ่ายทอดอารยธรรมทางปัญญาที่เป็นรากฐานของบรรพบุรุษสืบต่อกันมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน ที่แฝงด้วยวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี ในเชิงประวัติศาสตร์ และลวดลายที่ได้รับการออกแบบ ย่อมมีความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมประเพณี ตามสมัยนิยมนั้นๆ การออกแบบลวดลายมีความสำคัญโดยทั่วไปเป็นส่วนประกอบในการสร้างงานแทบทุกประเภทโดยเฉพาะการออกแบบผลิตภัณฑ์ (พินาลิน สาริยา, 2549, น. 2) จากการศึกษาพบว่า ลายผ้าพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่นพบลักษณะดังต่อไปนี้

1.1 **ลวดลายธรรมชาติ** กลุ่มทอผ้าพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น การทอลวดลายที่มีการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ และส่วนใหญ่จะมีลักษณะลวดลายของพืชพันธุ์ดอกไม้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิภาณี สีล้ำกุล และ รุ่งนภา กิตติลาภ (2559) ที่กล่าวว่า การทอลวดลายได้จากการสืบทอดจากบรรพบุรุษ มัดหมี่และการย้อมสีจะทอด้วยตนเอง สีที่ใช้ย้อมไหมเป็นสีเคมี ประสพการณ์ในการทอผ้าไหมมัดหมี่มากกว่า 10 ปี ลายที่ทอส่วนใหญ่เป็นลายพืชพันธุ์ดอกไม้ การทอลวดลายผ้าไหมมัดหมี่จะเป็นสิ่งที่ชำนาญที่สุดในกระบวนการทอผ้าไหมมัดหมี่ ยกตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 1 ลวดลายธรรมชาติของจังหวัดขอนแก่น

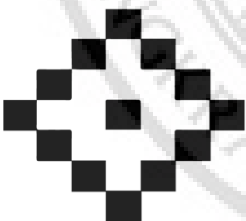
	ลวดลายดอกคูณ หมายถึง สัญลักษณ์ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น ลักษณะของลวดลาย ชาวบ้านได้รับแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายมาจากดอกไม้ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่น โดยมีการแกะจากรายละเอียดของดอกคูณไม่ว่าจะเป็นกลีบดอก ไปจนถึงเกสรของดอก วางลวดลายของดอกคูณในลักษณะตั้งตรง ดัดทอนรายละเอียดต่าง ๆ และ วางดอกไม้ให้มีลักษณะสมดุลกัน
---	--

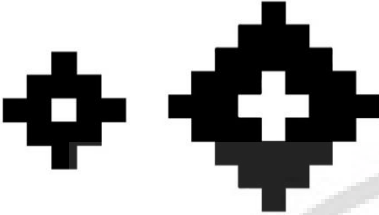
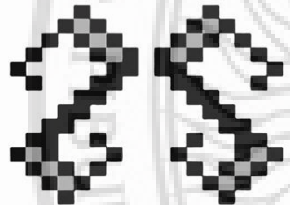
	ลายหมี่หมากจับ หรือ ลายหญ้าเจ้าชู้ ชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ จัดเป็นวัชพืชสำคัญที่แพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากเมล็ดมีลักษณะเป็นหนามแหลมที่สามารถเกาะติดกับเสื้อผ้า และร่างกายสัตว์ ทำให้นำพาเมล็ดแพร่กระจายไปสู่ท้องที่อื่นได้รวดเร็ว ชาวบ้านเกิดแรงบันดาลใจนำมาพัฒนาเป็นลายผ้า ลักษณะของลวดลายหมากจับเป็นลายที่มีลักษณะเป็นดอกหมากจับเล็ก ๆ จัดวางลงบนผ้าอย่างมีระเบียบ แบบแผน หรือเรียกอีกอย่างว่า เป็นการจัดวางอย่างมีระเบียบแบบแผนในส่วนของการใช้สี ลายหมากจับ จะใช้สีน้ำตาลอ่อน วางลงบนผ้าพื้นสีน้ำตาลเข้ม เว้นระยะของลวดลายอย่างสวยงาม ลายหมี่หมากจับหมายถึง ความรัก ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชนชาวขอนแก่น
---	---

1.2 ลวดลายสะท้อนวิถีชีวิต

กลุ่มทอผ้าพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น มีการทอลวดลายที่มีลักษณะสะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณี บริบท สิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย ยกตัวอย่างเช่น ลวดลายพานบายศรี หมายถึง ความมีมิตรภาพ ประเพณีการผูกเสี่ยว และการยินดีต้อนรับผู้มาเยือนของประชาชนชาวขอนแก่น ยกตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 2 ลวดลายสะท้อนวิถีชีวิตของจังหวัดขอนแก่น

	ลายหมี่กึ่ง เป็นลายต้นแบบเก่าแก่ของผ้าพื้นเมืองในจังหวัดขอนแก่น เป็นลายมัดหมี่ที่ประยุกต์จากสวิงหรือแหของชาวบ้านใช้เป็นอุปกรณ์ในการทำมาหากิน สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ลักษณะของลวดลาย ลายผ้าจะใช้สีสลับกันอย่างสวยงาม มีความโดดเด่นในเรื่องของการใช้สีที่เป็นอัตลักษณ์พื้นถิ่นดั้งเดิมคือ สีน้ำตาลโทนแดง ซึ่งมาจากสีของเม็ดยะขาม เป็นสีหลักของลวดลาย ความหมายของลวดลายของลายหมี่กึ่งคือ อาณาเขต บริเวณที่ได้รับอารักขาให้เกิดความมั่นคงปลอดภัย ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ตลอดไป ลักษณะของลวดลาย
---	---

	ลายหมีโคม ในช่วงงานออกพรรษา จะมีงานประทีปโคมไฟในแถบอีสาน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมีการทำโคมและมีการปล่อยโคมลอยเพื่อเป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีของชาวบ้านกับวัด ซึ่งมีคติความเชื่อว่า การปล่อยโคมนั้นเป็นการส่งเหล่าเทวดาส่งขึ้นสู่สวรรค์หลังจากนั้นท่านจะช่วยปกป้องคุ้มครองเรา โดยลวดลายมีการประยุกต์ตัวลายให้มีลักษณะคล้ายกับโคม มีลายหลักตรงกลางในส่วนของการใช้สี จะใช้สีเหลืองทองแทนตัวโคมที่กำลังส่องสว่าง ใช้สีน้ำตาลเข้มแทนดวงไฟตรงกลาง ความหมายของลายหมีโคมหมายถึง การสืบทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชาวขอนแก่น
	ลายหมีขอ ลักษณะของลายจะมีลักษณะเหมือนตะขอเป็นลายดั้งเดิม จุดเด่นของผ้านั้นจะเป็นลายที่มีขนาดใหญ่ทั้งผืนจะใช้เส้นซิกแซกเป็นหลักสลับไปมา ส่วนปลายเส้นจะหวัดม้วนเข้าไป ความหมายของลายหมีขอคือเป็นสัญลักษณ์แทนความอยู่ดีกินดี ความอุดมสมบูรณ์ของประชาชนชาวขอนแก่น ลักษณะของลวดลาย
	ลายพานบายศรี เป็นพานพุ่มดอกไม้สำหรับใช้เครื่องบูชาในพิธีระดับประดาเครื่องสักการะ 5 อย่าง ในส่วนของคำว่า หมาก สื่อความหมายว่า ชื่น หรือ อัน ส่วนคำว่า เบ้ง แปลว่า ห้า มาจาก ชันธห้านั่นเอง ในลายผ้านั้นจะมีลายโคมห้ามัดชันหมากเบ้งตรงกลาง มีลายหมากจับเป็นองค์ประกอบ มัดหมีเป็นลายชันหมากเบ้งสีน้ำตาลภายในเป็นลายโคมห้าสีน้ำตาลเข้ม มัดเป็นพานบายศรีตรงกลาง จัดวางไล่ระดับ 5 ชั้น อย่างสวยงามลงตัว
	ลวดลายแคน คือ สัญลักษณ์แทนความเจริญและสนุกสนาน เมืองแห่งหมอแคน ความสุขของชาวขอนแก่น ลักษณะของลวดลาย มีลักษณะลวดลายที่มีการตัดทอนรูปทรงของแคน ให้มีลักษณะที่ลดทอนรูปทรงของท่อนไม้

	เหลือเพียงสองท่อนเพื่อให้่ายต่อการใช้ลวดลายแต่ก็ยังคงลักษณะของแคนไว้
--	--

1.3 อัตลักษณ์ของลวดลายบนผ้าทอพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาพบว่า ผ้าทอพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่นส่วนใหญ่หยิบเอาเรื่องราวทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมมาถ่ายทอด โดยการถ่ายทอดจะถูกสกัดตัดทอนรูปทรงและรูปแบบลงเพื่อให้่ายต่อการนำมาสร้างลวดลาย

ภาพประกอบที่ 1 ผ้ามัดหมี่ลายแคนแก่นคูน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย

จ. ขอนแก่น - เทียวอีสาน.com

1.4 แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมจากการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ของลวดลายบนผืนผ้าทอพื้นบ้าน จากการศึกษา พบว่า มีรายละเอียดดังนี้

1.4.1 การออกแบบรูปแบบของผลิตภัณฑ์และลวดลายให้มีความเป็นสมัยใหม่ ผ่านการใช้คู่สีที่ขัดแย้งกัน และลวดลายที่มีการลดทอนรูปทรงให้ดูง่ายและมีความหมาย

1.4.2 ควรมีการสร้างกลุ่มลูกใหม่ ๆ จะส่งผลต่อการค้นหาวัสดุใหม่ ๆ ในการนำมาออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงกระบวนการผลิตขึ้นงาน

1.4.3 ควรมีการวิเคราะห์และตีความหมายของลวดลายที่จะนำมาใช้บนผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมใหม่เพื่อที่จะสร้างคุณค่าและประสบการณ์ให้กับผู้บริโภค

1.4.4 ควรมีการวิเคราะห์อัตลักษณ์ของแบรนด์สบายจิตรให้มีความชัดเจน เพื่อที่จะได้สร้างรูปแบบของผลิตภัณฑ์และลวดลายได้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของเจ้าของแบรนด์มากขึ้น

2. กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่แบรนด์สบายจิตร มีดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์เดิมที่ต้องการพัฒนา

ผลิตภัณฑ์เดิมของ “แบรนด์บ้านสบายจิตร” ทางผู้ประกอบการใช้ผ้าฝ้ายจากโรงงานและส่งทางโรงงานเพื่อพิมพ์ลายและกัดลาย สีที่ใช้ในการพิมพ์ลายทางผู้ประกอบการเลือกสีเพื่อที่จะให้ทางโรงงานวางลายบนผ้าและพิมพ์ลายออกมาให้จากนั้นทางผู้ประกอบการนำผ้าที่ได้มาตัดเย็บ และแปรรูปเป็นสินค้าต่าง ๆ เช่น เครื่องแต่งกาย เสื้อ กระโปรง ของใช้ของที่ระลึก พวงกุญแจ กล่องใส่กระดาษชำระ ที่รองแก้ว ที่รองจาน เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้นสีและทั้งลวดลายยังไม่สื่อถึงอัตลักษณ์ของแบรนด์ ผู้ออกแบบจึงต้องคิดหาแนวทางใหม่ ๆ ที่จะพัฒนาต่อไป

ตารางที่ 3 การเข้าให้คำปรึกษาแนะนำด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์

ภาพการเข้าให้คำปรึกษาแนะนำ ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์	แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์
 ครั้งที่ 1 จำนวน 6 ชั่วโมง ณ วันที่ 24 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2563	การให้คำปรึกษาในครั้งแรก ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ โดยให้พูดคุยให้คำปรึกษาและแนะนำผู้ประกอบการในด้านการพัฒนาลวดลาย แคนแก่นคุณภาพพิมพ์ลายและผ้ากัดลาย “ลวดลายแคนแก่นคุณ” แบรนด์บ้านสบายจิตรที่มีอยู่ สามารถนำไปพัฒนาต่อยอด ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการเลือกกลุ่มเป้าหมายใหม่ เป็นผู้หญิงวัยรุ่นวัยทำงาน ช่วงอายุประมาณ 24-30 ปี ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีแนวทางในการออกแบบที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น
	การให้คำปรึกษาในครั้งที่สอง จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ รวมถึงกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการออกแบบเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงได้มีการ ทำแบบร่างลวดลายผ้าคลุมไหล่ ทั้งหมด 3 แบบ โดยใช้หลักการ

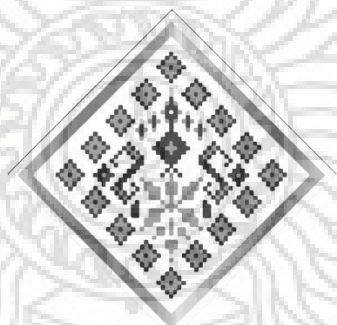
ครั้งที่ 2 จำนวน 6 ชั่วโมง ณ วันที่ 3 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2563	ออกแบบโดยการจัดองค์ประกอบศิลป์ ลดทอนรูปทรงของลวดลาย และการใช้สีเหลืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของดอกคูน ดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น ต่อมาคัดเลือกและแก้ไขลวดลายจนเสร็จสมบูรณ์ จากนั้นจึงเข้าสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์และคัดเลือกเทคนิคการพิมพ์ลวดลาย และชนิดผ้าที่ใช้ในการพิมพ์ลวดลายต่อไป
 ครั้งที่ 3 จำนวน 6 ชั่วโมง ณ วันที่ 14 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2563	การให้คำปรึกษาในครั้งที่สาม หลังจากที่ได้มีการวิเคราะห์และคัดเลือกเทคนิคการพิมพ์ลวดลาย ผู้วิจัยเลือกการใช้เทคนิคการพิมพ์ลวดลายลงบนผ้า เทคโนโลยีการพิมพ์ในรูปแบบดิจิทัล (Digital Printing) และผ้าซาติน (Satin) ในการผลิต เนื่องจากเนื้อผ้าจะมีลักษณะผิวเรียบเนียนเนื้อบางพลิ้วสวย มีนวลเหมาะสำหรับใช้เป็นผ้าคลุมไหล่

2.2 การวิเคราะห์ปัจจัยและการค้นหาแนวทางการพัฒนา

ปัจจัยและการค้นหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เนื่องจากปัจจุบันลายผ้าพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น ส่วนใหญ่จะใช้เทคนิคการมัดหมี่ จากนั้นทอลงบนผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย ซึ่งบางครั้งการแต่งกายลักษณะจากผ้าทอที่พิมพ์ลายอาจจะยังไม่ตอบโจทย์แก่กลุ่มเป้าหมายใหม่ บางกลุ่ม ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มผู้หญิงวัยรุ่น หรือผู้หญิงวัยทำงานที่มีรสนิยมการแต่งกายที่ทันสมัยอยู่เสมอ แต่ยังมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ความเป็นชนพื้นเมืองของจังหวัดที่ตนเองอาศัยอยู่ ผู้วิจัยจึงนำความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้หญิงวัยรุ่นและวัยทำงานมาใช้เป็นตัวหลักในการพัฒนาลวดลาย การจัดวางองค์ประกอบศิลป์ สีที่ใช้ เทคนิควิธีการพิมพ์ลวดลายลงบนผ้า และเนื้อผ้าที่เหมาะสม

2.3 การค้นหาลักษณะของลวดลายจากผ้าทอพื้นบ้านสำหรับการสร้างอัตลักษณ์ใหม่

อัตลักษณ์ของลวดลายจากผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น คือ ลวดลายแคนแก่นคูณ ลายผ้าไหมประจำจังหวัดขอนแก่น ซึ่งลายแคนแก่นคูณนั้นมีที่มาและความหมายเฉพาะตัวดังนี้ คำว่า KAN (แคน) คือ King Of Music ของคนขอนแก่น เป็นเสียงแห่งมนต์เสน่ห์ อันเป็นสุนทรีย์แห่งดนตรี เป็นเอกลักษณ์ของคนขอนแก่น คำว่า KAEN (แก่น) คือ King Of Esan หมายถึง มหานครขอนแก่น อันเป็นเมืองหลวงของภาคอีสาน ซึ่งเป็นภูมิเมืองของลายมัดหมี่ “แคนแก่นคูณ” อีกหนึ่งนัย ขอนแก่นซึ่งหมายถึง แก่นแท้หรือสาระอันเป็นที่มาของลาย “แคนแก่นคูณ” และสุดท้าย คำว่า KOON (คูณ) คือ King Of Tree and Flower หมายถึง ต้นไม้ของพระราชธาตุดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น และดอกไม้ประจำชาติ ซึ่งมีความเป็นราชาแห่งพฤกษาทั้งปวง ซึ่งจากการศึกษาพบว่าอัตลักษณ์บนผ้าทอพื้นบ้าน “ลายแคนแก่นคูณ” ประกอบด้วยลวดลายย่อยทั้งหมด 7 ลวดลายดังนี้ ลวดลายแคน ลวดลายดอกคูณ ลวดลายพานบายศรี ลวดลายหมีขอ ลวดลายหมีโคม ลวดลายหมีกง ลวดลายหมีปักจับหรือหมากจับ

ภาพประกอบที่ 2 ลวดลายแคนแก่นคูณ ลายผ้าไหมประจำจังหวัดขอนแก่น

2.4 การออกแบบและการสร้างสรรค์ลวดลาย

การสร้างสรรค์ลวดลายผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ โดยให้พูดคุยให้คำปรึกษาและแนะนำผู้ประกอบการในด้านการพัฒนาลวดลายแคนแก่นคูณ ผ้าพิมพ์ลายและผ้ากัดลาย “ลวดลายแคนแก่นคูณ” แปรนัยบ้านสบายจิตรที่มีอยู่ สามารถนำไปพัฒนาต่อยอด ผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดการเลือกกลุ่มเป้าหมายใหม่ เป็นผู้หญิงวัยรุ่น วัยทำงาน ช่วงอายุประมาณ 24-30 ปี ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีแนวทางในการออกแบบที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ รวมถึงกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการออกแบบเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงได้มีการ ทำแบบร่างลวดลายผ้าคลุมไหล่ ทั้งหมด 3 แบบ โดยใช้หลักการออกแบบโดยการจัดองค์ประกอบศิลป์ ลวดทอรูปทรงของลวดลาย และการใช้สีเหลืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของดอกคูณ ดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้มีการออกแบบลวดลายดังนี้

ตารางที่ 4 การออกแบบลวดลายและการสร้างสรรค์ลาย

แบบ ร่าง	ลวดลายที่ออกแบบ	แนวคิดในการจัดองค์ประกอบ
1		ผู้วิจัยได้มีการออกแบบลวดลายผ้าคลุมไหล่ โดยใช้หลักการออกแบบโดยการจัดองค์ประกอบศิลป์ ลดทอนรูปทรงของลวดลาย และการใช้สีเหลืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของดอกคูณ ดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น ซึ่งนำมาใช้คู่กับสีที่ขัดแย้งกันคือสีฟ้าเพื่อเพิ่มความโดดเด่นให้กับผ้าคลุมไหล่ และผสมผสานการออกแบบรูปแบบลวดลายแบบเมมphis ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากงาน Art Deco, Bauhaus และ Pop Art กลุ่มผู้ผลิตเฟอร์นิเจอร์และสิ่งทอที่มีอิทธิพลในยุค Postmodern รวมทั้งเชรามิค แก้ว และประติมากรรมโลหะตั้งแต่ปี 1981-1989
2		ผู้วิจัยได้มีการออกแบบลวดลายผ้าคลุมไหล่ โดยใช้หลักการออกแบบโดยการจัดองค์ประกอบศิลป์ ลดทอนรูปทรงของลวดลาย และการใช้สีเหลืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของดอกคูณ ดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น ซึ่งนำมาใช้คู่กับสีที่ขัดแย้งกันคือสีฟ้าเพื่อเพิ่มความโดดเด่นให้กับผ้าคลุมไหล่ และผสมผสานการออกแบบรูปแบบลวดลายแบบลักษณะแบบสมดุลของข้างเท่ากัน และเว้นบริเวณพื้นที่ทั้งสองข้างจุดกึ่งกลางเพื่อให้เกิดบริเวณพื้นที่ว่างเพื่อให้ลวดลายมีจุดเด่นน่าสนใจยิ่งขึ้น

3		ผู้วิจัยได้มีการออกแบบลวดลายผ้าคลุมไหล่ โดยใช้หลักการออกแบบโดยการจัดองค์ประกอบศิลป์ ลดทอนรูปทรงของลวดลาย และการใช้สีเหลืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของดอกคูน ดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น ซึ่งนำมาใช้คู่กับสีที่ขัดแย้งกันคือสีฟ้าเพื่อเพิ่มความโดดเด่นให้กับภาพคลุมไหล่ และผสมผสานการออกแบบรูปแบบลวดลายแบบลักษณะแบบสมดุลของข้างเท่ากัน และจากนั้นนำลวดลายย่อยทั้งหมด 7 ลาย ของลวดลายแคนแก่นคูนมาแยกองค์ประกอบและจัดวางอย่างอิสระ ไร้ทิศทาง ผสมผสานการจัดวางที่เป็นระเบียบ ทำให้เกิดลวดลายมีสมดุลโดดเด่นและลงตัว
---	---	--

จากการตารางที่ 4 การออกแบบลวดลายและการสร้างสรรค์ลาย ผู้วิจัยและผู้ประกอบการได้มีความเห็นพ้องต้องกันว่าแบบร่าง แบบที่ 3 มีความเหมาะสมในการผลิตและจัดจำหน่าย เนื่องจากหลักการออกแบบโดยการจัดองค์ประกอบศิลป์ ลดทอนรูปทรงของลวดลาย และการใช้สีเหลืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของดอกคูน ดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น ซึ่งนำมาใช้คู่กับสีที่ขัดแย้งกันคือสีฟ้าเพื่อเพิ่มความโดดเด่นให้กับผ้าคลุมไหล่ และผสมผสานการออกแบบรูปแบบลวดลายแบบลักษณะแบบสมดุลของข้างเท่ากัน และจากนั้นนำลวดลายย่อยทั้งหมด 7 ลาย ของลวดลายแคนแก่นคูนมาแยกองค์ประกอบและจัดวางอย่างอิสระ ไร้ทิศทาง ผสมผสานการจัดวางที่เป็นระเบียบ ทำให้เกิดลวดลายมีสมดุลโดดเด่นและลงตัว

2.5 การทดสอบการพิมพ์ลวดลาย

การพิมพ์ภาพด้วยเทคโนโลยีการพิมพ์ในรูปแบบดิจิทัล (Digital Printing) ปัจจุบันเทคโนโลยีการพิมพ์ผ้าได้ถูกพัฒนาไปใช้เป็นระบบการพิมพ์รูปแบบดิจิทัล (Digital Printing) เป็นการพิมพ์ที่ใช้การต่อพ่วงกับเครื่องพิมพ์คอมพิวเตอร์ โดยเครื่องพิมพ์จะรับข้อมูลภาพจากคอมพิวเตอร์แล้วพิมพ์ออกมา สามารถพิมพ์ได้หลากหลาย เปลี่ยนแปลงข้อมูลได้พิมพ์ได้โดยตรงจากไฟล์ แตกต่างจากระบบการพิมพ์แบบการพิมพ์ระบบอิงค์เจ็ท ถ้าวัดระบบที่ได้รับการยอมรับในด้านของการพิมพ์ผ้ามากที่สุด เพราะนำระบบดิจิทัลมาช่วยการพิมพ์ผ้า

โดยใช้คอมพิวเตอร์สั่งงานและควบคุมเครื่องพิมพ์ผ้าจากไฟล์งาน เครื่องพิมพ์จะพ่นสีเป็นจุดที่เล็กมาก ๆ ลงบนผ้าที่ละจุดในตำแหน่งที่ต้องการ จุดเหล่านั้นมีสีที่แตกต่างกัน เมื่อประกอบเข้าด้วยกันแล้วจะได้ภาพตามสีและเส้นลายที่ออกแบบไว้คล้ายคลึงกับการพิมพ์ภาพลงบนกระดาษ

2.5.1 วิเคราะห์ชนิดของผ้าที่เหมาะสมในการใช้พิมพ์ผ้าคลุมไหล่

ชนิดของเส้นใยที่สามารถพิมพ์โดยใช้รูปแบบดิจิทัล (Digital Printing) จำเป็นต้องใช้เส้นด้ายประดิษฐ์เส้นด้ายประดิษฐ์ (Man-made Yarns) ประดิษฐ์จากธรรมชาติ เช่น เรยอน อะซิเตด ไตรอะซิเตด เส้นด้ายสังเคราะห์ เช่น โอลีฟินส์ โพลีเอสเตอร์ โพลีอามิด ไนลอน แร่และเหล็ก เช่น โลหะ แก้ว เซรามิก กราไฟต์ (จิตติวัฒน์ นิธิกาญจนธาร, 2557) ทั้งนี้เส้นใยสังเคราะห์เป็นเส้นใยที่มนุษย์สร้างขึ้นจากสารอนินทรีย์หรือสารอินทรีย์ใช้ทดแทนเส้นใยธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น เส้นใยพอลิเอสเตอร์ เช่น เทโทรอน มีความยืดหยุ่นไม่เป็นอันตรายต่อผิวหนัง (เจษฎาภรณ์ ชัยชนะ, 2555)

ตารางที่ 5 วิเคราะห์ชนิดของผ้าที่เหมาะสมในการใช้พิมพ์ผ้าคลุมไหล่

ชนิดของผ้า	คุณสมบัติของผ้า
	ผ้าซาติน (Satin) คือ ผ้าที่ประกอบไปด้วยเส้นใยโพลีเอสเตอร์ 100 % ข้อดีคือเส้นใยของผ้าชนิดนี้มีความหนาแน่นต่ำ เป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญต่อผืนผ้า เช่น เส้นใยที่มีความหนาแน่นยิ่งต่ำ ก็จะมีความสามารถในการคืนตัวได้ดี (จิราพร เกิดแก้ว, 2558) มีเนื้อผ้าค่อนข้างหนา เนื้อผ้าเนียน นุ่มลื่น เย็นสบาย ผิวนุ่มเป็นเงา เรียบหรู ตัวผ้ามีน้ำหนัก
	ผ้าไหม (Silk) ผ้าไหมจะมีลักษณะอ่อนนุ่ม เหนียว ยืดหยุ่นตัวได้ดี ดูดซับความชื้น ที่สำคัญคือดูหรูหรา เนื่องจากเนื้อผ้าเป็นมันแวววาว น้ำหนักจะเบา แต่ราคาค่อนข้างแพงและค่อนข้างยับง่าย
	ผ้าซิลค์ซาติน (Silk Satin) เป็นการผสมผสานกัน ซึ่งผ้าชนิดนี้จะมีลักษณะมันเงาอ่อน เนื้อผ้าจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับผ้าไหมที่ ทอละเอียด เนื้อผ้าบาง เบาและพลิ้วไหว (เป็นลักษณะเฉพาะของผ้าซิลค์ซาติน)

จากการวิเคราะห์ในตารางที่ 5 วิเคราะห์ชนิดของผ้าที่เหมาะสมในการใช้พิมพ์ผ้าคลุมไหล่ และทดสอบในขั้นตอนการพิมพ์ลวดลาย จากผลการทดสอบพบว่า ควรใช้ควรที่จะใช้ผ้าซาติน (Satin) ในการผลิต เนื่องจากเนื้อผ้าจะมีลักษณะผิวเรียบเนียนเนื้อบางพลิ้วสวย มันวาว เหมาะสำหรับใช้เป็นผ้าคลุมไหล่ และลายที่พิมพ์ลงไปมีสีที่ชัดเจน และเนื้อผ้ามีความแข็งแรง และหนา ด้วยลักษณะเนื้อผ้าจะเรียบเนียน มีความมันเงา ทำให้สีที่พิมพ์ออกมานั้น มีความเด่นชัด สวยสะดุดตา และในแง่ของผู้ใช้นั้นต้องสามารถตอบสนองความต้องการในการใช้ชีวิต อย่างลงตัว (ดลชัย บุญยรัตเวช, 2548)

ภาพประกอบที่ 3 ผ้าคลุมไหล่พิมพ์ลายแคนแก่นคูน (ผ้าซาติน) ขนาด 100x100 เซนติเมตร

ภาพประกอบที่ 4 กิจกรรมการจัดเวทีนำเสนอผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ โครงการเพิ่มมูลค่า ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ภายใต้อัตลักษณ์จังหวัด โดยศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 5

2.6 การประเมินผลการออกแบบ จากการประเมินเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม เพื่อการวิพากษ์ผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่จากการการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางลวดลายบนพื้นผ้าทอพื้นบ้าน ในกิจกรรมการจัดเวทีนำเสนอผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ โครงการเพิ่มมูลค่า ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ภายใต้อัตลักษณ์จังหวัด โดยศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 5 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ประจำปีงบประมาณ 2563 วันที่ 30 มิถุนายน 2563 ณ โรงแรมเจริญธานี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ดำเนินการโดยศูนย์ส่งเสริม

อุตสาหกรรมภาคที่ 5 ร่วมกับสำนักบริการวิชาการมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาดเข้าร่วม 5 คน

2.6.1 ด้านรูปแบบของลวดลายบนผืนผ้า มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด คือ รูปแบบการจัดวางตำแหน่งของลวดลายแคนแก่นคูณมีการจัดวางอย่างเป็นระเบียบ และไม่เป็นระเบียบ ผสมผสานกันอย่างลงตัว ลงตัวและน่าสนใจ

2.6.2 ด้านความคงทน ความพึงพอใจในระดับมากคือ การใช้วัสดุที่เป็นผ้าซาติน (Satin) ในการผลิตเนื่องจากเนื้อผ้าจะมีลักษณะผิวเรียบเนียนเนื้อบางพลิ้วสวยงามนวลเหมาะสำหรับใช้เป็นผ้าคลุมไหล่ และลายที่พิมพ์ลงไปมีสีที่ชัดเจน ใช้ได้ทั้งงาน In-door และ Out-door เพราะเนื้อผ้ามีความแข็ง และหนา ด้วยลักษณะเนื้อผ้า จะเรียบเนียน มีความมันเงาทำให้สีที่พิมพ์ออกมานั้น มีความเด่นชัด สวยสะดุดตา

2.6.3 ด้านประโยชน์การใช้งาน ความพึงพอใจในระดับมาก คือ ผ้าคลุมไหล่มีประโยชน์ใช้สอยอยู่หลากหลาย นอกเหนือจากการคลุมไหล่เพื่อความอบอุ่นแก่ร่างกายแล้ว ยังสามารถใช้เป็นเครื่องประดับเพื่อเพิ่มจุดสนใจในการแต่งกายได้อีกด้วย

2.6.4 ด้านความสวยงาม ความพึงพอใจในระดับมาก คือ โดยภาพรวมของการออกแบบผ้าคลุมไหล่ ทั้งรายละเอียดของลวดลาย เนื้อผ้า และลักษณะของการใช้สีสันทีสื่อความหมายถึงดอกคูณ ตัดกับคู่สีที่มีความขัดแย้งกัน ทั้งหมดผสมผสานกันอย่างลงตัว และแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่นได้อย่างชัดเจน

ภาพประกอบที่ 5 ผลตอบรับจากการจำหน่ายผ้าคลุมไหล่ของแบรนด์บ้านสบายจิตรแก่ มัคคุเทศก์ จังหวัดขอนแก่น (ททท.การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย)

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่จากการประยุกต์ใช้ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์บนผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น : แบรินด์บ้านสบายจิตร ผู้วิจัยได้ออกแบบกระบวนการวิจัยเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่โดยการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางลวดลายผ้าทอพื้นบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ผู้วิจัยจะสามารถนำมาสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์และลวดลาย ผู้วิจัยพบว่าอัตลักษณ์ของลวดลายบนผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ลวดลายหมี่ดอกคูณ ลวดลายแคน ลวดลายพานบายศรี ลวดลายหมี่บักจับ ลวดลายหมี่ขอ ลวดลายหมี่โคม ลวดลายหมี่กึ่ง โดยผู้วิจัยนำมาสู่การออกแบบและพัฒนาเพื่อนำไปสู่การออกแบบลวดลายสำหรับการพิมพ์ผ้า การออกแบบลวดลายและการสร้างสรรค์ลาย ผู้วิจัยและผู้ประกอบการได้มีความเห็นพ้องต้องกันว่าแบบร่าง แบบที่ 3 มีความเหมาะสมในการผลิตและจัดจำหน่ายเนื่องจากหลักการออกแบบโดยการจัดองค์ประกอบศิลป์ ลดทอนรูปทรงของลวดลาย และการใช้สีเหลืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของดอกคูณ ดอกไม้ประจำจังหวัดขอนแก่น ซึ่งนำมาใช้คู่กับสีที่ขัดแย้งกันคือสีฟ้า เพื่อเพิ่มความโดดเด่นให้กับภาพคลุมไหล่ และผสมผสานลวดลายลักษณะแบบสมดุลของข้างเท่ากัน และจากนั้นนำลวดลายย่อยทั้งหมด 7 ลาย ของลวดลายแคนแก่นคูณมาแยกองค์ประกอบและจัดวางอย่างอิสระ ไร้ทิศทาง ผสมผสานการจัดวางที่เป็นระเบียบ ทำให้เกิดลวดลายมีสมดุลโดดเด่นและลงตัว ต่อมาวิเคราะห์ชนิดของผ้าที่เหมาะสมในการใช้พิมพ์ผ้าคลุมไหล่ และทดสอบในขั้นตอนการพิมพ์ลวดลาย จากผลการทดสอบพบว่า ควรใช้ผ้าซาติน (Satin) ในการผลิตเนื่องจากเนื้อผ้าจะมีลักษณะผิวเรียบเนียนเนื้อบางพลิ้วสวยงามเหมาะสมสำหรับใช้เป็นผ้าคลุมไหล่ และลายที่พิมพ์ลงไปมีสีที่ชัดเจน มีความเด่นชัด การประเมินผลการออกแบบ จากการประเมินเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสนทนากลุ่มเพื่อการวิพากษ์ผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่จากการการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางลวดลายบนพื้นผ้าทอพื้นบ้าน ในกิจกรรมการจัดเวทีนำเสนอผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ โครงการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ภายใต้อัตลักษณ์จังหวัด โดยศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 5 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม วันที่ 30 มิถุนายน 2563 ณ โรงแรมเจริญธานี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาดเข้าร่วม 5 คน พบว่า 1) ด้านรูปแบบของลวดลายบนผืนผ้า มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด คือ รูปแบบการจัดวางตำแหน่งของลวดลายแคนแก่นคูณมีการจัดวางอย่างเป็นระเบียบ และไม่เป็นระเบียบ ผสมผสานกันอย่างลงตัวและน่าสนใจ ด้านความคงทน ความพึงพอใจในระดับมากที่สุด คือ การใช้วัสดุที่เป็นผ้าซาติน (Satin) ในการผลิตเนื่องจากเนื้อผ้าจะมีลักษณะผิวเรียบเนียนเนื้อบางพลิ้วสวยงามเหมาะสมสำหรับใช้เป็นผ้าคลุมไหล่ และลายที่พิมพ์

ลงไปมีสีที่ชัดเจน 3) ด้านประโยชน์การใช้งาน ความพึงพอใจในระดับมาก คือ ผ้าคลุมไหล่ มีประโยชน์ใช้สอยอยู่หลากหลาย นอกเหนือจากการคลุมไหล่เพื่อความอบอุ่นแก่ร่างกายแล้ว ยังสามารถใช้เป็นเครื่องประดับเพื่อเพิ่มจุดสนใจในการแต่งกายได้อีกด้วย ด้านความสวยงาม ความพึงพอใจในระดับมาก คือ โดยภาพรวมทั้งรายละเอียดของลวดลาย เนื้อผ้า และลักษณะของการใช้สีสันทันทีสื่อความหมายถึงดอกคูณ ตัดกับคู่สีที่มีความขัดแย้งกัน ทั้งหมดผสมผสานกันอย่างลงตัว และแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่นได้อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การวิเคราะห์ลวดลายบนผ้าทอพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่นสามารถนำข้อมูลไปใช้ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องลวดลายของผ้าในจังหวัดขอนแก่นได้
2. การศึกษาตารางวิเคราะห์ชนิดของผ้าที่เหมาะสมในการใช้พิมพ์ผ้าคลุมไหล่ สามารถนำข้อมูลไปใช้ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผ้าต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยเรื่องการออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านด้วยการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมในจังหวัดและชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จิตติวัฒน์ นิธิกาญจนธาร. (2557). *การวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีเครื่องขึ้นฟืมเส้นด้ายสำหรับกระบวนการทอผ้า*. คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน(รายงานผลการวิจัย).
- จิราพร เกิดแก้ว. (2558). *การศึกษาผ้าชนิดต่าง ๆ ด้วยเทคนิค ATR-FTIR, TGA และ DSC เพื่อประโยชน์ทางนิติวิทยาศาสตร์*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติวิทยาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เจษฎาภรณ์ ชัยชนะ. (2555). *ผลของชนิดเส้นใยและโครงสร้างการทอต่อความสามารถในการต้านทานการเจาะทะลุ*. วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิศวกรรมวัสดุ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เจษฎี สมศิริ. (วันที่ 24 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2563) : สัมภาษณ์

ดลชัย บุญยรัตเวช. (2548). *Design Wiz “ดีไซน์ให้คม”*. กรุงเทพฯ: เนชั่น มัลติมีเดียกรุ๊ป, หน้า 13-20.

ธัญพัชร ศรีมาร์ตน์. (2558). *อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับกระบวนการกลายเป็นสินค้า กรณีศึกษา โรงแรมปิงนคราบูติก โฮเทล แอนด์ สปาเชียงใหม่. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสื่อ ศิลปะและการออกแบบสื่อ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*

ปิยะนุช ไสยกิจ, เกียรติศักดิ์ เขียวมั่ง และนพคุณ นิสามณี. *ศึกษาลวดลายกราฟิกบนผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอนบพทจังหวัดขอนแก่นเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์*. ปีที่ 6 (ฉบับที่ 2), หน้า 148-160.

พินาลิน สาริยา. (2549). *การออกแบบลวดลาย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

วิภาณี สีสำกุลและรุ่งนภา กิตติลาภ. (2559,กรกฎาคม-ตุลาคม). *ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ใน จังหวัดขอนแก่น*. *ธรรมทรรศน์*. 16(2), หน้า 13-22.

บทความวิจัย (Research Article)

การศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

The study of the results of implementing the learning activity set regarding Buddhist principles of Socialstudies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4

นพรัตน์ มาเขียว.

Nopparat Makheaw

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและหาประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนสัการามประชาสรรค์ (เกษตรศาสตร์อนุสรณ์ 37) จำนวน 14 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ 1) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน 4 เล่ม 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่า E_1/E_2 ค่าที (t-test) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการศึกษาพบว่า

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 (E_1/E_2 เท่ากับ 82.28/83.41)

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.24$, S.D.= 0.24)

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

Abstract

The aims of the research were 1) to establish and find efficiency of learning activity set in light of the Buddhist principles to be effective in accordance with the criteria 80/80. 2) to compare learning achievement before and after implementation on the students by using learning activity set in light of the Buddhist principles and 3) to study the student satisfaction with learning activity set considering the Buddhist principles. The sample group for the trial was the Prathomsuksa 4 students, Semester 1, Academic Year 2019, Sakngamprachasan School (Kasetsart Anusorn 37). The number of participants in the sample were 14 students who were obtained using Purposive Sampling technique. The tools used were: 1) a learning activity set considering the Buddhist principles for 4 books 2) a test to measure academic achievement before and after the study of the learning activity set considering the Buddhist principles of Social studies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4, and 3) the questionnaire of students' satisfaction with learning activity set considering the Buddhist principles of Social studies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4. The statistics used for data analysis were E_1/E_2 , t-test, mean ($\bar{X}$) and standard deviation (S.D.).

The study found that:

1. Learning activity set in light of the Buddhist principles of Social studies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4 were found to be effective according to the specified criteria 80/80 (E_1/E_2 was 82.28/83.41)

2. The results of comparing academic achievement before and after the study of the students using learning activity set considering Buddhist principles of Social studies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4 found that the post-study score was significantly higher than the learning before at the 0.05 level of significance.

3. The result of the study of students' satisfaction of learning activity set considering the Buddhist principles of Social studies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4. It was found that the overall score was at a high level ($\bar{x} = 4.24$, S.D. = 0.24).

Keywords: Learning activity set, Buddhist principles of Social studies

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560, น. 4-10) มุ่งการเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัยเพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของคนในแต่ละช่วงวัยตามความเหมาะสม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบ วินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาวะและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจนเป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากวิสัยทัศน์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต พร้อมมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ อีกทั้งกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในข้อที่ 1 ไว้ว่า มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(กระทรวงศึกษาธิการ. 2551, น. 5) ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม เป็นสาระการเรียนรู้หนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นสาระพื้นฐานที่มุ่งปลูกฝังพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551, น. 1, 132)

กระบวนการสร้าง “สังคมคุณธรรม” ให้เกิดขึ้นนั้น ตามปกติจะเริ่มจากการปลูกฝังสั่งสอนของครอบครัวตั้งแต่เยาว์วัยด้วยการนำหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือมาสอน จึงทำให้มีคำโบราณว่ากล่าวเด็กที่ไม่ดีว่า “พ่อแม่ไม่สั่งสอน” เมื่อโตขึ้นจะเป็นหน้าที่ของครู อาจารย์ที่บ่มเพาะความดีให้กับเด็ก ร่วมกับพ่อแม่ ผู้สอนศาสนา และผู้นำชุมชน (วีรวิท คงศักดิ์. 2555, น. 29) แต่การพัฒนาสังคมไทยที่ผ่านมามุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านรายได้เป็นหลัก ทำให้สังคมไทยที่เรียกกันว่าเป็นสังคมชาวพุทธ มีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ซึ่งมีผลกระทบก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม โดยเฉพาะด้านพฤติกรรมของคนในสังคม เช่น การหย่อนยานในศีลธรรม จริยธรรม ละเลยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ขาดระเบียบวินัย มีการเอารัดเอาเปรียบกันมากขึ้น ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ดีงามของไทยค่อย ๆ จางหายไป (จิตรารักษ์ บัวจรัส, 2558, อ้างถึงใน กานต์กนิษฐา ทองนา, ราตรี นันทสุคนธ์ และ นวลอนงค์ บุญฤทธิพงศ์. 2559, น. 29) และการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม ไม่ก่อให้เกิดความตระหนักในเรื่องหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตผู้เรียนต้องเรียนเนื้อหาสาระมากมาย น่าเบื่อหน่าย ไม่สนุก ไม่น่าเรียน ทำให้ผู้เรียนไม่สนใจการเรียน ส่งผลให้การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียน และการพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ยาก เพราะขัดกับหลักจิตวิทยาและธรรมชาติของการเรียนรู้ เพราะผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันในด้านสติปัญญา ความถนัด คุณธรรม จริยธรรม ความสามารถ และประสบการณ์จึงทำให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องที่เรียนแตกต่างกัน และควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (ทศนา เขมมณี. 2555, น. 120-121)

จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสังามประชาสรรค์ (เกษตรศาสตร์อนุสรณ์ 37) พบว่า ผู้เรียนขาดความสนใจในบทเรียน โดยเฉพาะเรื่องหลักธรรม เพราะเนื้อหาหายาก ไม่น่าสนใจ เป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม จึงทำให้นักเรียนขาดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของหลักธรรมอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนเอง

ผลการประเมินคุณภาพการศึกษา ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2558-2560 โรงเรียนสังามประชาสรรค์ (เกษตรศาสตร์อนุสรณ์ 37) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2558-2560 โรงเรียนสังามประชาสรรค์ (เกษตรศาสตร์อนุสรณ์ 37)

ปีการศึกษา	กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	
	เป้าหมาย	ผลสัมฤทธิ์
2558	70.00	71.42
2559	70.00	63.75
2560	70.00	75.69

จากตารางที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ย้อนหลัง 3 ปี พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ แต่เพื่อเป็นการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น สนใจในบทเรียน เข้าใจในเนื้อหาและมองเห็นว่าสิ่งที่เรียนรู้มีความหมายกับตนเอง เพราะนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (active learning) จนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ซึ่งชุดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถแก้ปัญหาในการเรียนรู้ของนักเรียน ให้นักเรียนมีความรู้ที่เกิดจากปัญญอย่างแท้จริง

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมทักษะการดำเนินชีวิต ทักษะชีวิต พัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ก่อให้เกิดผลดีต่อส่วนรวมเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างและหาประสิทธิภาพ

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดำเนินการดังนี้

1.1 ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และกำหนดจุดประสงค์ในการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้

1.2 ศึกษาเนื้อหาสาระจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 สร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน 4 เล่ม ดังนี้

1.3.1 เล่มที่ 1 พระรัตนตรัยและไตรสิกขา จำนวน 5 ชั่วโมง

1.3.2 เล่มที่ 2 โอวาท 3 จำนวน 5 ชั่วโมง

1.3.3 เล่มที่ 3 พุทธศาสนสุภาษิตและหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ จำนวน 4 ชั่วโมง

1.3.4 เล่มที่ 4 การทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัว โรงเรียนและในชุมชน จำนวน 4 ชั่วโมง

ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามความเหมาะสม ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ จากนั้นเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและภาษาที่ใช้ได้ค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.60-1.00

1.4 นำชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองหาประสิทธิภาพ ดังนี้ ทดลองแบบหนึ่งต่อหนึ่ง (1:1) กับนักเรียนจำนวน 3 คน แล้วนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำไปทดลองแบบกลุ่ม (1:10) กับนักเรียนจำนวน 9 คน แล้วนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข และทดลองภาคสนาม (1:100) กับนักเรียนจำนวน 42 คน เพื่อหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามเกณฑ์ 80/80 ก่อนนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดำเนินการดังนี้

2.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบทดสอบ และวิเคราะห์ข้อสอบจากหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.2 ศึกษาสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

2.3 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจำนวน 50 ข้อ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบประสิทธิภาพของแบบทดสอบด้านความตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ต้องการวัด เพื่อตรวจสอบ

2.4 เมื่อผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พิจารณาลงความคิดเห็น แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบข้อสอบที่ไม่ผ่านค่าความสอดคล้อง 0.5 จำนวน 10 ข้อ และข้อสอบที่ผ่านได้ค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.60-1.00

2.5 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว จำนวน 40 ข้อ ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มโรงเรียนคลองสวนหมาก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 รวม จำนวน 30 คน

2.6 นำผลการตรวจแบบทดสอบ 40 ข้อ คัดเหลือ 30 ข้อ ให้คะแนน และหาค่าความยากง่ายเป็นรายข้อ (P) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบเป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิควิธีแบ่งเป็นกลุ่มสูง กลุ่มต่ำ 50 % คัดเลือกข้อสอบที่มีความยากง่ายระหว่าง 0.20 – 0.80 และค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป

2.7 นำแบบทดสอบที่คัดเลือกไว้ จำนวน 30 ข้อ ไปหาความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีของคูเดอร์ริชาร์ดสัน (KR -20) ได้ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

3. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดำเนินการดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้

3.2 สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นแบบ Rating Scale จำนวน 12 ข้อ และกำหนดระดับคะแนนไว้ 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด

3.3 นำแบบสอบถามความพึงพอใจไปหาคุณภาพ โดยการนำแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 12 ข้อ ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ จำนวน 5 คน เพื่อหาความตรงเชิงเนื้อหา และพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ผลการพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80 – 1.00

3.4 นำแบบสอบถามความพึงพอใจไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มโรงเรียนคลองสวนหมาก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามความพึงพอใจทั้งฉบับโดยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าเท่ากับ 0.87

3.5 นำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 12 ข้อ ไปสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การทดลองใช้ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดำเนินการดังนี้

1. ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสัการาชประชาสรรค์ (เกษตรศาสตร์อนุสรณ์ 37) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 14 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ เวลา 1 ชั่วโมง วันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

2. ดำเนินการสอนโดยใช้ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 18 แผน โดยให้นักเรียนใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 4 เล่ม ปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละเล่ม โดยดำเนินการทดลอง ตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 ถึงวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2562

3. ทำการสอบถามความพึงพอใจด้วย แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

4. ทำการทดสอบหลังเรียน (Posttest) ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ เวลา 1 ชั่วโมง วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2562

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้รายงานได้ดำเนินการ ดังนี้

1. วิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยการทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยการทดสอบค่าที (t - test Dependent)

2. วิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจ ด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างและหาประสิทธิภาพ ของชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

1.1 ผลการตรวจสอบค่าของความสอดคล้องและความเหมาะสม ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง .80-1.00 ส่วนค่าความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.26$, S.D = 0.14)

1.2 ผลการหาประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 (E_1/E_2 เท่ากับ 82.28/83.41)

ขั้นตอนที่ 2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

2.1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S.D.	ΣD	ΣD^2	t
ก่อนเรียน	14	14.36	3.34	96	712	12.40*
หลังเรียน	14	21.36	3.92			

* $p < .05$

3.1 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่าโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.24$, S.D.= 0.24) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าทุกข้อมีความพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยของความพึงพอใจสูงสุด คือ ข้อ 7 ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีความน่าสนใจและมีรูปแบบที่หลากหลาย ($\bar{x} = 4.64$) ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อ 5 ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีภาพประกอบมีการวางรูปแบบที่ดี ($\bar{x} = 3.93$)

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการหาประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่ามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด $80/80$ (E_1/E_2 เท่ากับ $82.28/83.41$)
2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.24$, S.D. = 0.24)

จากบทสรุปสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยตามประเด็นได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด $80/80$ (E_1/E_2 เท่ากับ $82.28/83.41$) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการสร้างเป็นระบบ อย่างสมบูรณ์ มีเรื่องหรือกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ศึกษาและลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ (active learning) โดยเน้นตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ สร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันจนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของจิราภา วีระพันธ์ (2555) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุดการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าชุดการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ $84.34/81.07$ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ $80/80$ ที่ตั้งไว้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของมณีรัตน์ วงศ์ศรี (2556) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรม เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรม เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ที่นำไปใช้กับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ $80.11/85.00$ ซึ่งผ่านเกณฑ์ ที่กำหนดไว้คือ $80/80$ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติพงษ์ ร่มพฤษ (2557) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อริยสัจ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัด

เพชรบุรี พบว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อริยสัจ 4 ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.15/ 82.60 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

2. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยพบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมทักษะการดำเนินชีวิต ทักษะชีวิต พัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ก่อให้เกิดผลดีต่อส่วนรวมเป็นผู้มีความรู้ คู่คุณธรรม และเมื่อนำ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเปรียบเทียบ พบว่า มีความเชื่อมั่นเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย โดยกำหนด ความคลาดเคลื่อนได้ไม่เกิน 5% ได้ค่า Sig (2-tailed) มีค่าต่ำกว่า .05 แสดงว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของจิราวรรณ ม่วงจันทร์ (2558) ได้ศึกษาการใช้ชุดกิจกรรม การเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธีรเกศนันทน์บ้านโฮ้ง ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธีรเกศนันทน์บ้านโฮ้ง หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของธนาภา ทองดี และสุชาติพิทย์ งามนิล (2558) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาชุดการสอน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ ชุดการสอน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อน เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกานต์กนิษฐา ทองนา, ราตรี นันทสุคนธ์ และนวลอนงค์ บุญฤทธิพงศ์ (2559) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่า ก่อนใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

3. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, S.D.= 0.24) ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัย ที่ได้กำหนดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีคำชี้แจงสำหรับนักเรียนที่ชัดเจน มีขนาดตัวอักษร เนื้อหาที่กำหนดในชุดกิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสม มีกิจกรรมที่ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ มีเวลาที่ใช้ทำกิจกรรมเพียงพอ รวมถึงภาพประกอบที่น่าสนใจ รูปแบบที่หลากหลาย และขั้นตอนของกิจกรรมที่นักเรียนสามารถปฏิบัติและเรียนรู้ได้จริง อีกทั้งแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนมีความยากง่ายเหมาะสมกับเนื้อหา ที่สำคัญทำให้นักเรียนทราบความก้าวหน้าของตนเอง และทำให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐกมล วัชรวงษ์ทวี (2556) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิศาสตร์ทวีปยุโรป สาระภูมิศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนด้วยชุดการเรียนรู้ สาระภูมิศาสตร์ เรื่อง ภูมิศาสตร์ทวีปยุโรป อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของปัญญาภรณ์ เรื่องโรจน์ (2560) ได้รายงานการพัฒนาชุดการสอนเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลกระบี่ พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนโดยใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอภิพงศ์ ภูริขุฑโน (คำหงษา), สมปอง สุวรรณภูมา และสมชัย ศรีนอก (2561) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต่อชุดการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในเกณฑ์ที่โดยรวมแล้วนักเรียน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ครูผู้สอนควรนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไปปรับเปลี่ยนรูปภาพ รูปแบบให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง อาจเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียนหรือเป็นกิจกรรมที่นักเรียนได้ปฏิบัติจริงในโรงเรียนของตนเอง เพราะจะทำให้เด็กมีความสนใจ เข้าใจในเนื้อหาและมองเห็นว่าสิ่งที่เรียนรู้มีความหมายกับตนเอง

1.2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นครูผู้สอนควรนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพราะสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

1.3 จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก สำหรับครูผู้สอนที่ต้องการนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นี้ไปใช้ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ถูกต้องตามขั้นตอน ให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองและฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษา พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในหน่วย หรือเนื้อหาอื่นในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

2.2 ควรมีการศึกษา พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาอื่น ๆ โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

2.3 ควรนำสื่อ และกิจกรรมที่หลากหลายมาใช้ในการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และเลือกให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา เวลา เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกรู้สึกสนใจและต้องการทำกิจกรรมเพิ่มขึ้น

2.4 ควรมีการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะบทเรียนออนไลน์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กานต์กนิษฐา ทองนา, ราตรี นันทสุคนธ์ และนวลอนงค์ บุญฤทธิพงศ์. (2559). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *ศึกษาศาสตร์*, 22(1), 28-36.
- กิตติพงษ์ ร่มพฤกษ์. (2557). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อริยสัจ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี. *มนุษยสังคมปริทัศน์*, 16(1), 73-84.

- จิตราภรณ์ บัวจำรัส. (2558). *สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา*. สืบค้นจาก http://www.br.ac.th/elearning/social/jitraporn/Buddhism%20%20M6/Unit1_1.html.
- จิราภา วีระพันธ์. (2555). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี).
- จิราวรรณ ม่วงจันทร์. (2558). *ชุดกิจกรรม เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธีรกาณท์บ้านโอง*. สืบค้นจาก <http://www.kroobannok.com/>
- ณัฐกมล วัชรวงษ์ทวี. (2556). *การพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิศาสตร์ทวีปยุโรป สาระภูมิศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต).
- ทีศนา แคมมณี. (2555). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนาภา ทองดี และสุชาติพิทย์ งามนิล. (2558). *การพัฒนาชุดการสอน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต*, 5(6), 89-102.
- ปัญญาภรณ์ เรืองโรจน์. (2560). *รายงานการพัฒนาชุดการสอน เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลกระบี่*. สืบค้นจาก <http://www.google.com/>
- พระมหาอภิพงศ์ ภูริวฑฒโน (คำหงษา), สมปอง สุวรรณภูมา และสมชัย ศรีนोक. (2561). *การพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา*. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 5(1), 28-40.

- มณีนรัตน์ วงศ์ศรี. (2556). การพัฒนาชุดกิจกรรม เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์).
- วีรวิท คงศักดิ์. (2555). *คุณธรรมกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: แวนแก้ว เอ็ดดูเทนเมนท์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2565)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

บทความวิจัย (Research Article)

การวิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 ที่ปรากฏในหนังสือ
บรรลุธรรมไม่ติดรูปแบบ ของ ญัตถูปธรรม ธนันทเมธาภรณ์

Analysis of the Mahāsatipaṭṭhāna IV

appeared in the Book the Enlightenment by nofixed the form of

Nattthaphob Thammathananmethakorn

สรัญญา โชติรัตน์¹, พระราชเขมากร(ประยุทธ วงศ์ยศ)²

พระครูสังฆรักษ์บุญเสริม กิตติวัฒนโณ(บุญเสริม ศรีทา)³

Saranyar chotirat¹, Phra Rajakhemakorn (Prayut Wongyot)²

PhrakrusanggarakBoonserm Kittiwanno (Boonserm Sritha)³

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์บทความวิจัยเพื่อวิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 ที่ปรากฏในหนังสือบรรลุธรรมไม่ติดรูปแบบ ของ ญัตถูปธรรม ธนันทเมธาภรณ์ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เชิงเอกสารจากงานเขียนทางพระพุทธศาสนา กรอบแนวคิดการวิจัยจำแนกเป็นด้านแนวคิด ด้านหลักการ และด้านวิธีการ ผลการศึกษาข้อค้นพบว่า ด้านแนวคิด พบว่า 1) การบรรลุธรรมเป็นได้ทั้งในรูปแบบและไม่ใช้รูปแบบ 2) การเจริญภาวนารูปแบบ ได้แก่แบบสมณะภาวนาและแบบวิปัสสนาภาวนา เป็นการสั่งสมอินทรีย์ด้านสมาธิและสติ ด้านหลักการ พบว่า 1) ต้องทำอินทรีย์ให้แก่กล้า การสะสมอินทรีย์ 5 ศรัทธา วิริยะ ปัญญา สมาธิ สติ สะสมอินทรีย์แก่กล้าย่อมเกิดความเข้าใจคำสอนที่สำคัญของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง 2) ฐานจิตสะสมอินทรีย์

¹ นักวิจัยชำนาญการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ

Researcher Professional Level, Maejo University Phrae Campus

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Associate Professor, Ph.D., Master of Arts Program in Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Assistant Professor, Ph.D., Master of Arts Program in Political Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus,

*Corresponding author, E-mail: saranyar6363@gmail.com.

หากเคยสะสมมาแนวใด จิตน้อมไปบรรลุธรรมได้ง่าย ฝึกแนวทางที่ถูกจริต เลือกสะสมอินทรีย์ ในวิธีการที่เหมาะสมกับตนเอง 3) สัมมาทิฏฐินำทาง คือ การมีความยึดมั่นถ้อยมั่นในพระรัตนตรัย พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ด้านวิธีการ พบว่า 1) วิธีการเจริญสติปัฏฐาน 4 ทำได้หลายรูปแบบ สิ่งที่ทำให้เกิดการบรรลุธรรม ได้แก่ ฟังธรรม แสวงธรรม สาธยายธรรม ตรีกตรองธรรม การนั่งสมาธิพิจารณาธรรม 2) การบรรลุธรรมฝึกเจริญภาวนา เลือกวิธีที่เหมาะสมกับตัวเอง 3) อ่านพระไตรปิฎกเพื่อสะสมความรู้ 4) การรักษาศีลเป็นการสะสมอินทรีย์บุญการรักษาศีล 5) เข้มทิศสู่การบรรลุธรรม ไตรลักษณ์ สรรพสิ่งต้องเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ : มหาสติปัฏฐาน 4 บรรลุธรรมไม่ติดรูปแบบ

Abstract

The objective of the research article was to analyze the Mahāsatipaṭṭhāna IV: a case study from the Buddhist writings on "Enlightenment, not a form". It was a qualitative research by analysis of documents from Buddhist writings. The study results showed that

In terms of concept, it was found that 1) attaining Dhamma could be both in form and without form such as the Samatha Pāvanā form that was accumulated power of concentration and mindfulness.

In terms of the principles, it was found that 1) it had to be more powerful body by collecting 5 organism as faiths, persistence, wisdom, meditation, mindfulness, which would lead in deep understanding of the important teachings of the Buddha; 2) mental organism base, if it has ever accumulated in any genre, the mind bows to attain Dharma easily, practice the right approach, choose suitable organism accumulation for oneself; 3) Right view guideline means persisting in the triple gems as the Buddha, the Dhamma and the Sangha.

In terms of the method, it was found that 1) the method of Mahāsatipaṭṭhāna IV development could be done in many forms. How to attain Dharma can be achieved as follows: listening to the Dhamma, teaching Dhamma, reciting Dhamma meditation, practice meditation, 2) Achieving Dharma, practicing prosperity, so choose a suitable method for oneself, 3) Read the Tripitaka to accumulate the knowledge, 4) Maintaining the precepts is the accumulation of body

merit, the observance of the precepts, 5) the compass for the attainment of the Dharma, the Trinity, all things must change.

Keywords : Mahāsatipaṭṭhāna IV , Enlightenment not a Form

บทนำ

“มหาสติปัฏฐาน”พระสูตรในพระไตรปิฎกกล่าวถึง การมีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ อาศัยหลักการ 4 ประการคือ 1) พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ 2) พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย 3) พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ 4) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมโดยผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีความหลากหลายและประเดิม จากงานวิจัยของ พระราชปริยัติกวี (2560, น. 1-20) เกี่ยวกับบทเรียนจากมหาสติปัฏฐานสูตรและความนิยมในสังคมไทย พบว่า การประยุกต์มหาสติปัฏฐาน 4 การปฏิบัติสำนักต่าง ๆ แตกต่าง 5 ลักษณะ คือ 1) พุทโธ 2) ยุบพอง 3) สัมมาอรหัง 4) กำหนดลมหายใจ 5) รูปนาม เพื่อกำหนดรู้ขั้น 5 รู้แจ้งธรรมชาติ กำหนดสติตลอด และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาชิต ฐานชิต (2561, น. 1201-1211) การปฏิบัติกรรมฐานตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย 5 สำนัก คือ 1) กำหนดยุบพอง 2) พุทโธ ใช้กายคตาสติกำหนดพุทโธ 3) กำหนดสัมมา อะระหัง 4) เคลื่อนไหวใช้กายานุปัสสนามีการเคลื่อนไหวร่างกาย 5) อานาปานสติ สติกำหนดลมหายใจ และงานวิจัยของ บุญญา วิวิชจร (2560, น. 133-143) พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมต้นแบบตามแนวสติปัฏฐานสูตร แนวทางการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 ต้องเกิดปัญญาเห็นแจ้งตามความเป็นจริงของรูปนาม พิจารณาเกิดวิปัสสนาญาณ ให้มีสติรู้ทันปัจจุบันธรรมอย่างต่อเนื่อง กำหนดตามตำแหน่งของร่างกาย 28 จุด โดยใช้จิตกำหนดจุดต่าง ๆ ในร่างกาย กำหนดจิตโน้มไปเข้ารับรู้อารมณ์ กาย เวทนา จิต ธรรม และงานวิจัย รุ่งทิพย์ เลิศนิทัศน์ (2560, น. 133-154) เปรียบเทียบรูปแบบและวิธีการปฏิบัติภาวนาของพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพฯ พบว่า วิธีการปฏิบัติภาวนา 5 สายปฏิบัติ ได้แก่ 1) พุทธศาสนาตามประเพณี 2) สายปฏิบัติกรรมฐานแนวสติปัฏฐานสี่ 3) สายปฏิบัติวิชาวรรณกาย 4) ขบวนการพุทธใหม่ 5) สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ มีรูปแบบ และวิธีการปฏิบัติภาวนาที่แตกต่างกัน และความแตกต่างระหว่างวิธีการปฏิบัติภาวนา 5 สายปฏิบัติ ทำให้รูปแบบและการปฏิบัติภาวนาของพุทธศาสนิกชนมีความแตกต่างกัน จากงานวิจัยของผู้ศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์วรรณกรรมเรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 (สร้อยญา โชติรัตน์, 2562, บทคัดย่อ) รวบรวมและประมวลสาระความรู้จากหนังสือวรรณกรรมปัจจุบันเรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 ที่ได้รับการตีพิมพ์ 2549-2559 (10 ปี) จำนวน 100 เล่ม พบว่า

วรรณกรรมเรื่องมหาสติปัฏฐานจำแนก 4 ลักษณะ ประเภทวรรณกรรมแนววิชาการ หมายถึง หนังสือวิชาการ แนวเขียนแบบตำราต่าง ๆ และเกี่ยวกับพระไตรปิฎกอ้างอิงคำบาลีเพื่ออธิบายความเนื้อหาสาระ 15 เล่ม ร้อยละ 15 ประเภทวรรณกรรมแนวคำสอนครูบาอาจารย์ หมายถึง คำสอนครูบาอาจารย์ที่อธิบายวิธีการภาวนาและแนวปฏิบัติ 45 เล่ม ร้อยละ 45 ประเภทวรรณกรรมแนวนักเขียนค้นคิด หมายถึง งานเขียนที่ผู้เขียนได้ค้นคิดศึกษาเรื่องมหาสติปัฏฐานจากการศึกษาของผู้เขียน 25 เล่ม ร้อยละ 25 ประเภทวรรณกรรมแนวบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ หมายถึง หนังสือที่ผู้เขียนได้นำหลักการไปบูรณาการเขียนกับศาสตร์สมัยใหม่หรือการนำหลักการมหาสติปัฏฐานไปประยุกต์ใช้กับศาสตร์สมัยใหม่ 15 เล่ม ร้อยละ 15

จากการศึกษาวิจัยหนังสือวรรณกรรมงานเขียนพระพุทธศาสนาจำนวน 100 เล่ม โดยผู้ศึกษาเห็นควรนำเสนอเป็นบทความวิจัยเพื่อขยายความและอธิบายเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 ที่ปรากฏในหนังสือที่ตีพิมพ์หลายเรื่องเป็นความคิดร่วมสมัยและสร้างสรรค์สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันโดยนำเสนอเป็นบทความวิจัยและเผยแพร่แสดงให้เห็นรายละเอียดในประเด็นที่น่าสนใจเป็นประโยชน์ทางวิชาการ จากงานวิจัยเป็นบทความวิจัยของสร้อยญา โชติรัตน์ (2562, น. 219-232) เรื่อง การวิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 จากงานเขียนทางพระพุทธศาสนาเรื่อง “ภาวนา เริ่มต้น ณ กม.๐” เล่าเรื่องโดย ประมวล เพ็งจันทร์ ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิดการให้ความสำคัญกับภาวนามยปัญญา 2) หลักการเข้าใจความหมาย “ภาวนา” จากความหมายนิยาม แนวทางหรือวิถีแห่งการปฏิบัติ และ ผลการปฏิบัติ 3) วิธีการปฏิบัติ พบว่า วิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวทางการปฏิบัติของครูบาอาจารย์ ประยุกต์จนลงตัวทั้งรูปแบบและเทคนิคการภาวนา ตัวเคารพในครูบาอาจารย์ สร้างความรู้สึกตัว เข้าใจลักษณะสมณะและวิปัสสนา รู้จุดมุ่งหมายภาวนา คือ ญาณของความรู้ การภาวนาเป็นโลกแห่งความเป็นจริงภายใน

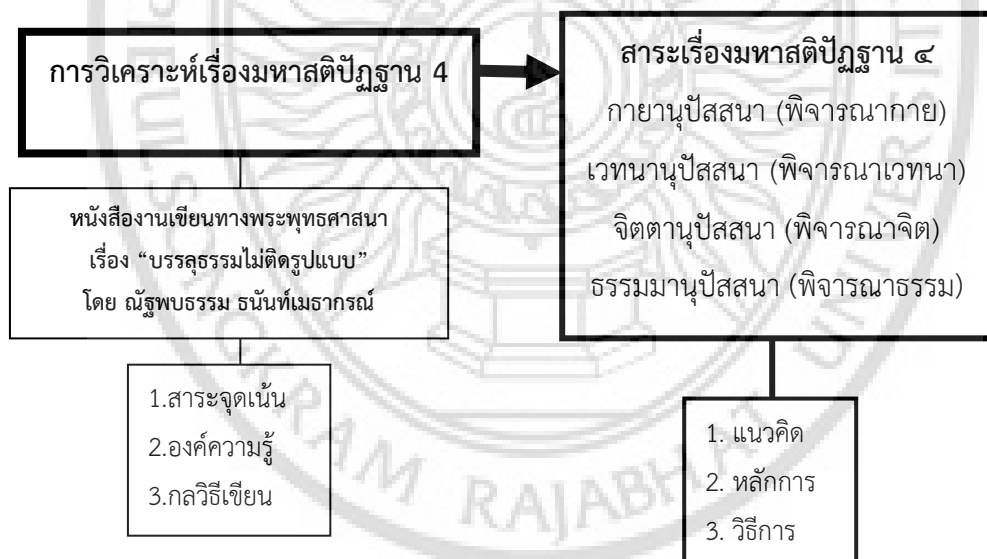
ข้อค้นพบว่า หลักการปฏิบัติของผู้ใช้ชีวิตแบบฆราวาส มีความแตกต่างจากพระสงฆ์ การอธิบายความเกี่ยวกับการปฏิบัติและวิธีการมีความแตกต่างกัน แม้ว่าจุดมุ่งหมายปลายทางมีความเหมือนกันก็ตาม และด้วยความเป็นปัจจุบัน ความทันสมัย มีความสำคัญยิ่งต่อความรู้ความเข้าใจทางพระพุทธศาสนาไปสู่การปฏิบัติและการประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตจริงปัจจุบัน ความสมจริง ผู้ศึกษาวิจัยเชื่อว่า เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 แนวทางปฏิบัติของฆราวาสมีความไม่เหมือนกันของพระสงฆ์ การอธิบายความจึงมีความแตกต่างกันออกไป ยิ่งศึกษางานเขียนหรือการอธิบายความหมาย ยิ่งเห็นความแตกต่างรูปแบบการเข้าถึงปัญญามีความแตกต่างกัน

โดยผู้ศึกษาเลือกหนังสือ“บรรลุลธรรมได้ไม่ติดรูปแบบ”เป็นงานเขียนทางพระพุทธศาสนา น่าสนใจซึ่งเป็นกำลังใจให้ปฏิบัติธรรมสอดคล้องกับยุคร่วมสมัยปัจจุบัน โดย ญัฐพธรรม ธนันทเมธาภรณ์ (2556, คำนำ) ว่า “...แม้เราจะไม่ได้ออกบวช แม้เราจะเป็นฆราวาสที่ยังต้องทำมาหากิน หรือแม้เราจะนั่งสมาธิและเดินจงกรมได้ไม่ก้าวหน้าสักเท่าไร แต่ยังมีอีกหลากหลายหนทางในการสั่งสมบุญบารมีที่เอื้อต่อการบรรลุลธรรมตามรอยพระอรหันต์ ฉะนั้นการบรรลุลธรรมจึงเป็นเรื่องเป็นไปได้สำหรับเราทุกคน...” คาดว่าเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา อีกรูปแบบหนึ่งโดยไม่ยึดติดรูปแบบ จึงเป็นที่มาของบทความวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน ๔ ที่ปรากฏในหนังสือบรรลุลธรรมไม่ติดรูปแบบ ของ ญัฐพธรรม ธนันทเมธาภรณ์”

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน ๔ ที่ปรากฏในงานเขียนทางพระพุทธศาสนาเรื่อง “บรรลุลธรรมไม่ติดรูปแบบ” ของ ญัฐพธรรม ธนันทเมธาภรณ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1) ประเภทของการวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์หนังสืองานเขียนทางพระพุทธศาสนาเชิงเนื้อหาสาระ กรณีศึกษาเฉพาะจากงานเขียน เรื่อง บรรลุลธรรมไม่ติดรูปแบบ วิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 ปรากฏในงานเขียนทางพระพุทธศาสนายุคร่วมสมัยปัจจุบัน ดังแสดงต่อไปนี้

ชื่อหนังสือ	บรรลุลิขิตได้ไม่ติดรูปแบบ
ผู้เขียน	ณัฐพชรธรรม ธนันทเมธาภรณ์
ครั้งที่พิมพ์	1
ปีพิมพ์	2556
สำนักพิมพ์	อมรินทร์ธรรมะ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง กรุงเทพมหานคร

เนื้อหาหนังสือโดยสังเขป ประกอบด้วย ความเข้าใจเบื้องต้นว่าบรรลุลิขิตช้าหรือเร็ว ขึ้นอยู่กับอะไร วินาทีบรรลุลิขิต ในระหว่างทางสู่การบรรลุลิขิต ทำความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่องการเจริญภาวนา บุญที่ทำให้มีผู้บรรลุลิขิตมากที่สุดและบุญที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคย การบรรลุลิขิตด้วยสัมมาทิฐิ วิธีการสั่งสมบุญที่ควรทำ

2) วิเคราะห์งานเขียนทางพระพุทธศาสนาเนื้อหาสาระเชื่อมโยงสัมพันธ์กับเรื่องพระสูตรมหาสติปัฏฐานตามกรอบจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค [9.มหาสติปัฏฐานสูตร] ที.ม. เล่มที่ 10 ข้อ 372 ถึง ข้อ 405 หน้า 301-340

3) เก็บข้อมูลโดยใช้แผนที่ความคิด (Mind Mapping) จากการเขียนบันทึกจากการอ่านงานเขียนแล้วจึงจำแนกจัดหมวดหมู่เพื่อแยกประเด็นจัดระบบให้สอดคล้องกับเรื่องมหาสติปัฏฐานหาความสัมพันธ์ระหว่างหนังสืองานเขียนและพระสูตรสติปัฏฐาน นำไปสู่การสรุปผลนำเสนอการวิจัย ดังแสดงภาพ 2

ภาพ 2 แสดงแผนที่ความคิดและคำสำคัญจากงานเขียนทางพระพุทธศาสนา เรื่อง “บรรลุลิขิตได้ไม่ติดรูปแบบ”

ผลการศึกษาวิจัย

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 จากหนังสือเรื่อง“บรรลุลหรรณได้ไม่ติดรูปแบบ” โดยจำแนกการวิเคราะห์เป็น แนวคิด หลักการ วิธีการ ผลการศึกษาพบว่า

1) แนวคิดมหาสติปัฏฐาน 4 พบว่า

1.1 การบรรลุลหรรณเป็นได้ทั้งในรูปแบบและไม่ใช้รูปแบบ การเจริญสติ หมายถึง การไปปฏิบัติธรรมตามรูปแบบ นั่งสมาธิ และเดินจงกรม แต่ความเป็นจริง การเจริญสติตามหลักสติปัฏฐาน 4 ทำได้หลายรูปแบบ

“...บรรลุลหรรณไม่ได้เกิดจากการปฏิบัติธรรมตามรูปแบบ คือ การนั่งสมาธิ หรือเดินจงกรมเท่านั้น แต่ยังเกิดด้วยวิธีการอื่นเช่นกัน... (หน้า 25)”

“...รูปแบบการใช้ชีวิตของฆราวาส ไม่เหมาะกับการฝึกเจริญภาวนา (สังฆมอินทรีย์ด้านสมาธิและสติ) แบบเข้มข้น...” (หน้า 52)

“...สามารถสังฆมอินทรีย์ได้ทุกที่ ทุกเวลา ทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน ระหว่างการเดินทาง ขณะทำงานอยู่ ขณะที่มีเวลาว่าง ก่อนนอน ฯลฯ โดยไม่ต้องผูกตัวเองไว้กับการไปวัดหรือการไปศูนย์ปฏิบัติธรรม...” (หน้า 145)

1.2 การเจริญภาวนา 2 รูปแบบ ประกอบด้วย การเจริญแบบสมณะภาวนา และแบบวิปัสสนาภาวนา เป็นการสังฆมอินทรีย์ด้านสมาธิและสติ

“...การเจริญสมณะ การเจริญภาวนาแบบนี้ มักมีอิริยาบถเดียว คือ การนั่ง แล้วสร้างจินตนาการหรือกำหนดบางสิ่งบางอย่างขึ้นมา เพื่อให้จิตยึดมั่นกับสิ่งนั้นจนจิตนิ่งและเป็นสมาธิ เช่น คำปริกรรม “พุทโธ” หรือ “สัมมาอรหัง”...” (หน้า 46)

“...การเจริญภาวนาแบบวิปัสสนา ด้วยการเจริญสติปัฏฐาน 4 หมายถึง การเจริญสติโดยใช้ฐาน 4 อย่าง ประกอบด้วย กาย (ร่างกาย) เวทนา (ความรู้สึกสุข ทุกข์ และเฉยๆ) จิต (อาการของจิต เช่น รัก โกรธ หลง ฯลฯ) และธรรม (สภาวะธรรมที่เกิดขึ้น เช่น นิวรณ์ธรรม ได้แก่ ความพอใจในกามคุณ ความพยาบาท ความหดหู่ซึมเซา ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ ความล่งเลงสงสัย ฯลฯ) การเจริญวิปัสสนาทำได้ทุกอิริยาบถ ทั้งนั่ง ยืน เดิน นอน รวมถึงการทำกิจกรรมอื่น ๆ ตามปกติในชีวิตประจำวัน เพราะการเจริญภาวนาแบบนี้ ไม่จำเป็นต้องสร้างหรือกำหนดอะไรขึ้นมาให้จิตรับรู้ แต่จะเน้นให้จิตรับรู้ความเป็นไปที่เกิดขึ้นจริงกับร่างกายและจิตใจของเราเอง...” (หน้า 46)

2) หลักการมหาสติปัฏฐาน 4 พบว่า

2.1 ต้องทำอินทรีย์ให้แก่กล้า การสะสมอินทรีย์ 5 ศรัทธา วิริยะ ปัญญา สมาธิ สติ สะสมอินทรีย์แก่กล้าย่อมเกิดความเข้าใจคำสอนที่สำคัญของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง

“... สมาธิ (สมาธิอินทรีย์) หมายถึง ความเป็นผู้มีนิพพานเป็นอารมณ์ คือ มีจิตยึดมั่นกับนิพพาน แล้วเจริญภาวนา จนได้ปฐมฌาน (ฌานที่ 1) จนถึงจตุตถฌาน (ฌานที่ 4) ความแก่กล้าของอินทรีย์จะแปรผันตามความเข้มข้นของการฝึกสมาธิจนได้ฌาน และระยะเวลาที่ได้ฝึกสั่งสมมากล่าวคือ ยิ่งเราฝึกสมาธิจนได้ฌานที่กล้าแข็งและฝึกมานานเท่าไร อินทรีย์ส่วนนี้ของเราก็จะยิ่งแก่กล้าขึ้น...” (หน้า 17)

“... สติ (สติอินทรีย์) หมายถึง ความเป็นผู้ที่มีสติรู้ตัว ในทุกสิ่งที่ทำในทุกคำที่พูด ในทุกเรื่องราวที่เกิดขึ้น และมีการเจริญสติปัฏฐาน 4 เพื่อกำจัดกิเลสตัณหาให้หมดสิ้นไป...ความแก่กล้าของสติอินทรีย์จะแปรผันตามความเข้มข้นของการฝึกสติปัฏฐาน 4 และระยะเวลาที่ได้ฝึกสั่งสมมากล่าวคือ ยิ่งเราฝึกสติมากและฝึกมานานเท่าไร อินทรีย์ส่วนนี้ของเราก็ยิ่งแก่กล้าขึ้น...” (หน้า 17)

“...อินทรีย์แก่กล้ามากพอ แล้วได้ฟังธรรม แสดงธรรม สारยายธรรม ตรัสกรองธรรม หรือนั่งสมาธิพิจารณาธรรม การกระทำความดีกล้าย่อมทำให้เกิดความเข้าใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งนับว่าเป็นการเจริญสติปัฏฐาน 4 ในรูปแบบหนึ่ง...” (หน้า 25)

2.2 ฐานจิตสะสมอินทรีย์ หากเคยสะสมมาแนวใด จิตน้อมไปบรรลุธรรมได้ง่าย ฝึกแนวทางที่ถูกจริต เลือกสะสมอินทรีย์ในวิธีการที่เหมาะสมกับตนเอง

“...รูปแบบการใช้ชีวิตของฆราวาสไม่เหมาะกับการฝึกเจริญภาวนา (สะสมอินทรีย์ด้านสมาธิและสติ) แบบเข้มข้น...” (หน้า 52) “...แม้การเจริญภาวนาแบบเข้มข้นจะไม่เหมาะกับชีวิตฆราวาส แต่การฝึกแบบย่อหย่อนเกินไปก็ไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น หากเราต้องการสั่งสมอินทรีย์ด้วยการเจริญภาวนา เราจึงต้องหาทางสายกลางที่เหมาะสมกับการใช้ชีวิตฆราวาสให้ได้...” (หน้า 53)

2.3 สัมมาทิฏฐินำทาง คือ การมีความยึดมั่นถ้อยมั่นในพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือเรียกว่า การมีไตรสรณะ การบรรลุธรรมต้องยึดมั่นในเรื่องที่ถูกต้อง อินทรีย์อ่อนต้องมีความยึดติด (ทิฏฐิ) คือ ต้องยึดติดกับคำสอนของพระพุทธเจ้า (สัมมาทิฏฐิ) ทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด

“... แม้พระรัตนตรัยแยกเป็น 3 ส่วน แต่ก็มีพระธรรมเป็นศูนย์กลาง จึงกล่าวได้ว่า การมีพระรัตนตรัยเป็นที่ยึดเหนี่ยวก็คือ การมีพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นกรอบของชีวิต เป็นเครื่องชี้แนวทางว่า เราควรคิด พุด ทำ อย่างไร ...” (หน้า 84)

3) วิธีการมหาสติปัฏฐาน 4 พบว่า

3.1 วิธีการเจริญสติปัฏฐาน 4 ทำให้หลายรูปแบบ ไม่จำเป็นต้องนั่งสมาธิหรือเดินจงกรม การมีอินทรีย์แก่กล้าย่อมเกิดความเข้าใจคำสั่งสอนที่สำคัญของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง เป็นการเจริญสติปัฏฐาน 4 ในรูปแบบหนึ่ง **สิ่งที่ทำให้เกิดการบรรลุธรรม ได้แก่ ฟังธรรม แสดงธรรม การสาธยายธรรม การตรีกตรองธรรม การนั่งสมาธิพิจารณาธรรม**

“...การตรีกตรองธรรม หมายถึง การนำบทธรรมของพระพุทธเจ้าที่เคยได้ยิน ได้ฟัง ได้ศึกษา มาพิจารณาอีกครั้งด้วยความตั้งใจ จนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง แล้วเกิดความปรารถนา ความปีติ ความสงบ ความสุข และจิตตั้งมั่น แล้วบรรลุธรรมในที่สุด...” (หน้า 25)

“...การนั่งสมาธิพิจารณาธรรม หมายถึง การได้ฝึกสมาธิ แล้วได้พิจารณาสິงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนจนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง แล้วเกิดความปรารถนา ความปีติ ความสงบ ความสุข และจิตตั้งมั่น แล้วบรรลุธรรมในที่สุด...” (หน้า 25)

สิ่งที่ทำให้เกิดการบรรลุธรรม 5 อย่าง ได้แก่ 1) การฟังธรรม เข้าใจธรรมแล้วทำให้เกิดปีติ 2) การแสดงธรรม ศึกษาธรรมของพระพุทธเจ้า นำธรรมไปบรรยายให้ผู้อื่นเข้าใจ 3) การสาธยายธรรม นำบทธรรมท่องอ่านให้คนฟัง สวดมนต์ และพิจารณาบทธรรม 4) การตรีกตรองธรรม นำบทธรรมที่ได้ยินได้ฟังศึกษา มาพิจารณาด้วยความตั้งใจ เข้าใจอย่างลึกซึ้ง 5) การนั่งสมาธิพิจารณาธรรม การได้ฝึกสมาธิ พิจารณาสິงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตามธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนจนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3.2 การบรรลุธรรมฝึกเจริญภาวนา ทั้งแบบสมถะและวิปัสสนา หรือควบคู่กันไป เลือกวิธีเหมาะสมกับตัวเอง ความเข้าใจถูกต้องเรื่องการเจริญภาวนา

“...คนทั่วไปมักจะเข้าใจว่าการเจริญสติหมายถึง การไปปฏิบัติธรรมตามรูปแบบ ด้วยการนั่งสมาธิและเดินจงกรมที่วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ในความเป็นจริง การเจริญสติตามหลักสติปัฏฐาน 4 สามารถทำได้หลายรูปแบบกว่านั้นมาก เช่น การพิจารณาสິงที่เกิดขึ้นกับร่างกายการสังเกตความสุขความทุกข์ที่เราารู้สึก การดูจิตใจของเราว่ามีกิเลสต้นเหตุอะไรเกิดขึ้นบ้าง การพิจารณาความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งรอบตัวเรา ฯลฯ ซึ่งการเจริญสติทุกรูปแบบนี้ เราสามารถทำได้ทุกที่ ทุกเวลา ทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน ขณะเดินทาง หรืออาจกล่าวได้ว่า เราสามารถเจริญสติไปพร้อม ๆ กับทุก ๆ กิจกรรมที่เราทำในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการนั่งสมาธิ หรือเดินจงกรมเพียงเท่านั้น ...” (หน้า 47)

3.3 อ่านพระไตรปิฎกเพื่อสะสมความรู้ไปทีละน้อย เป็นการฝึกฝนภาคทฤษฎี หรือปริยัติ

“...หากเราใช้ความพยายามมากพอ ค่อย ๆ สะสมความรู้ความเข้าใจไปทีละเล็กละน้อย เราจะทำค่อย ๆ อ่านพระไตรปิฎกได้ดีขึ้น...พระธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งสามารถช่วยให้เรา เข้าใจความจริงของชีวิต ช่วยให้เราได้พบความสุขที่แท้จริงและบรรลุธรรมได้...” (หน้า 65)

3.4 การรักษาศีลเป็นการสะสมอินทรีย์บุญการรักษาศีล เป็นการฝึกฝนภาคปฏิบัติ ในรูปแบบทั่วไปเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน กรอบศีล

“... ชาวพุทธส่วนใหญ่จะนึกถึงการทำทานด้วยการถวายสังฆทาน หรือบริจาคเงินเป็นหลัก และชาวพุทธอีกจำนวนหนึ่งนึกถึงการเจริญภาวนา แต่มีคนเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะนึกถึง การทำบุญอีกแบบหนึ่งซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน โดยไม่ต้องใช้เงิน ทั้งยังสามารถทำได้ ทุกที่ทุกเวลาอีกด้วย บุญชนิดนี้คือการรักษาศีล....” (หน้า 77)

3.5 เข้มทิศสู่การบรรลุธรรม ไตรลักษณ์ สรรพสิ่งต้องเปลี่ยนแปลงคงสภาพเดิมได้ ได้ สอนให้เข้าใจสรรพสิ่งล้วนต้องเปลี่ยนแปลง คงสภาพเดิมไม่ได้ ไม่มีตัวตน ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา จะบรรลุธรรมได้ต้องปล่อยวางไม่ยึดติด ธรรมเหมือนเรือข้ามฝั่ง เมื่อถึงฝั่งต้องทิ้งเรือ ถ้าไม่บรรลุ ธรรมต้องสร้างเรือสอนตัวเอง

“...การสั่งสมอินทรีย์เพื่อให้บรรลุธรรมเป็นเหมือนการเดินเรือไปสู่จุดหมายที่ต้องการ สิ่งที่เราขาดไม่ได้เลย คือ แผ่นที่และเข็มทิศ ซึ่งเป็นเครื่องบอกทางเรา การบรรลุธรรมก็เช่นกัน ...ต้อง อาศัยธรรมสองประการในการดำเนินชีวิต ให้เราได้ว่าเราควรจะทำ คิด ควรจะรู้สึกอย่างไรกับเรื่องราว ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ธรรมทั้งสองที่ว่าคือ อริยสัจ 4 และ ไตรลักษณ์...” (หน้า 120)

“...การที่เราจะบรรลุธรรมได้นั้น เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจให้ฝังแน่นเข้าไปในใจว่า 1) ชีวิตนี้เต็มไปด้วยความทุกข์ (ทุกข์) 2) ต้นเหตุของความทุกข์ก็คือ ตัณหา (สมุทัย) 3) ถ้าทำให้ ตัณหาหมดไปได้ เราก็จะไม่เกิดอีก (นิโรธ) 4) วิธีการทำให้ตัณหาหมดไปก็คือ ทำตามมรรค 8 (มรรค) ...” (หน้า 125)

3.6 อินทรีย์อ่อนต้องมีความยึดติด(ทัญญู) ต้องยึดติดกับคำสอนพระพุทธเจ้า (สัมมาทิฏฐิ) ทำตามความสอนของพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด ต้องอยู่ตามกรอบพระไตรปิฎกและพระธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้า

“...การให้ธรรมทั้งหลายประทับเข้าไปในผู้อ่านแบบฝังรากลึกนั้น คงต้องอาศัยความมุ่งมั่น ของผู้อ่าน ในการนำหลักธรรมต่าง ๆ ที่ผ่านตาไปพิจารณาต่อไปในชีวิตประจำวันให้บ่อยที่สุดเท่าที่ จะทำได้ เพราะยิ่งนำไปใช้บ่อยเท่าไร ธรรมทั้งหลายย่อมหยั่งลงในใจของเราได้ลึกมากเท่านั้น..” (หน้า 133)

“...สรรพสิ่งในโลกและจักรวาลทั้งหลายล้วนมีการแลกเปลี่ยนโปรตอน อิเล็กตรอน และนิวตรอนระหว่างกันและกันอยู่ตลอดเวลา และที่สำคัญ...เป็นเพียงก้อนพลังงานประเภทหนึ่งเท่านั้น...ฉะนั้นสิ่งที่เราคิดว่าเป็นร่างกายของเรา เป็นตัวตนของเรานั้น ความจริงแล้วเป็นเพียงก้อนพลังงานที่มารวมตัวกัน และมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้าย สลับสับเปลี่ยนสถานะกับสิ่งอื่น ๆ อยู่ตลอดเวลา...สรรพสิ่งล้วนอนัตตา...” (หน้า 131)

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน จำแนกตาม กาย เวทนา จิต ธรรม

จากงานเขียนทางพระพุทธศาสนาเรื่อง “บรรลุธรรมได้ไม่ติดรูปแบบ”

ด้าน	กาย	เวทนา	จิต	ธรรม
แนวคิด	-พิจารณา	-ความ	-อาการจิต	-เจริญภาวนาแบบวิปัสสนา สติปัฏฐาน 4
	ร่างกายไม่	รู้สึกสุข	จิตรับรู้เอง	ประกอบ กาย(ร่างกาย) เวทนา(ความรู้สึกสุข
	สวยงาม ศูนย์	ทุกข์	ตามความ	ทุกข์ เฉยๆ) จิต(อาการของจิต) ธรรม
	รวมความทุกข์	เฉยๆ	เป็นจริง	(สภาวะธรรมที่เกิด) ความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่อง
	-บุญรักษาศีล			เจริญภาวนา มีอินทรีย์แก่กล้ายอมเข้าใจ -อ่านพระไตรปิฎกสะสมความรู้ไปที่ละน้อย
หลักการ	-เจริญสติโดยใช้	-ให้มี	-แนวฝึกจิตที่	-เจริญสติปัฏฐานทำได้หลายรูปแบบ ทำได้ทุกที่
	ฐาน 4 ฐาน กาย	ศรัทธา	เหมาะสม	ทุกเวลา เจริญสติไปพร้อมกับทุกกิจกรรม ใน
	(ร่างกาย) เวทนา	วิริยะ	ตามอาการ	ชีวิตประจำวันได้ ไม่ต้องอาศัยการนั่งสมาธิ หรือ
	(ความรู้สึกสุข	เจตนา	จิต พิสุจน์	เดินจงกรม
	ทุกข์ เฉยๆ)จิต	แรงกล้า	ด้วยตนเอง	-มรรค 8 ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ อริยสัจ 4
	(อาการจิต)		เลือกสะสม	ไตรลักษณ์
	ธรรม		อินทรีย์ที่	-สะสมอินทรีย์ 5 ศรัทธา วิริยะ ปัญญา สมาธิ
	(สภาวะธรรม)		เหมาะสมกับ	สติ อินทรีย์แก่กล้ายอมเข้าใจคำสอนที่สำคัญ
	-ศรัทธาวิริยะ		ตัว	ของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง

วิธีการ	-อาศัยความ	-น้อม	-เลือกสะสม	-บรรลุลุทธิธรรมฝึกเจริญสมณะ วิปัสสนา
	เพียร ตั้งใจ	นอบ	อินทรีย์ใน	หรือทั้งสมณะและวิปัสสนาควบคู่กันไป
	ปฏิบัติ	-สวด	วิธีการที่	-การบรรลุลุทธิธรรมไม่ได้เกิดจากการปฏิบัติตาม
	-ผู้มีอินทรีย์แก่	มนต์	เหมาะสมกับ	รูปแบบ คือ นั่งสมาธิเดินจงกรม เท่านั้น แต่
	กล้า สะสม	ต้องสวด	ตนเอง ทำ	สามารถเกิดโดยวิธีอื่นได้ การเจริญสติปัฏฐาน
	อินทรีย์ 5 คือ	ด้วยใจ	ทาน รักษา	มีหลายรูปแบบทำได้ทุกที่ทุกเวลา เจริญสติไป
	ศรัทธา วิริยะ	-ต้องทุกข์	ศีล พังธรรม	พร้อมทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวัน พยายามให้
	ปัญญา สมาธิ	จึงบรรลุลุ	-การฝึกจิตที่	มากพอ
	สติ	ธรรม	เหมาะสมคือ	-สิ่งที่ทำให้เกิดบรรลุลุทธิธรรม คือ พังธรรม เข้าใจ
	-สะสมอินทรีย์		การพิสูจน์	ธรรม แสดงธรรม ศึกษาธรรมของพระพุทธเจ้า
	ทุกที่ทุกเวลา		ด้วยตนเอง	นำธรรมไปบรรยาย การสาธยายธรรม นำบท
	ไตรสรณะ แสดง		-สอนให้	ธรรมท่องอ่านให้คนฟัง การตรีกตรองธรรม นำ
	เจตนาแรงกล้า		พิจารณา	บทธรรมพิจารณา การนั่งสมาธิพิจารณาธรรม
	มีสัมมาทิฐิ			ฝึกสมาธิพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเข้าใจลึกซึ้ง

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับสาระเรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 พบว่า

ฐานกาย พบว่า การสะสมอินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ ปัญญา สมาธิ สติ การสะสมอินทรีย์ทุกที่ทุกเวลา แสดงเจตนาแรงกล้า ความเพียร มีสัมมาทิฐินำทางอาศัย ตั้งใจปฏิบัติผู้มีอินทรีย์แก่กล้าให้พิจารณาร่างกายไม่สวยงามศูนย์รวมความทุกข์ รักษาศีล เจริญสติโดยใช้ฐาน 4 ฐาน กาย (ร่างกาย) เวทนา (ความรู้สึกสุขทุกข์ เศษ ๆ) จิต(อาการจิต) ธรรม (สภาวะธรรม) บุญการรักษาศีล ใช้เวลายาวนานต่อเนื่องใช้ความพยายามของตนคนเดียว

ฐานเวทนา พบว่า ความรู้สึกสุข ทุกข์ เศษ ๆ ให้มีศรัทธา วิริยะ เจตนาแรงกล้าเลื่อมใสต้องทุกข์จึงบรรลุลุทธิธรรม ความอยากไม่ยอมอาจไม่ได้ส่งผลแต่สิ่งที่ส่งผลคือการกระทำ ทำเหตุให้ถูกต้อง

ฐานจิต พบว่า อาการจิต จิตรับรู้เองตามความเป็นจริง แนวฝึกจิตที่เหมาะสม ตามอาการจิต พิสูจน์ด้วยตนเอง เลือกสะสมอินทรีย์ที่เหมาะสมกับตัว เลือกสะสมอินทรีย์ในวิธีการที่เหมาะสมกับตนเอง ทำทาน รักษาศีล พังธรรม การฝึกจิตที่เหมาะสมคือ การพิสูจน์ด้วยตนเอง

ฐานธรรม พบว่า เจริญภาวนาแบบวิปัสสนาแนวทางสติปัฏฐาน 4 ประกอบ กาย (ร่างกาย) เวทนา (ความรู้สึกสุข ทุกข์ เศษ ๆ) จิต (อาการของจิต) ธรรม (สภาวะธรรมที่เกิด) ความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่องเจริญภาวนา อ่านพระไตรปิฎกสะสมความรู้ไปทีละน้อย เจริญสติปัฏฐานทำได้หลายรูปแบบ ทำได้ทุกที่ทุกเวลา พร้อมกับทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวันไม่ต้องอาศัยการนั่งสมาธิหรือเดินจงกรม มรรค 8 ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ สะสมอินทรีย์ 5 ศรัทธา วิริยะ ปัญญา สมาธิ สติ อินทรีย์แก่กล้ายอมเข้าใจคำสอนที่สำคัญของพระพุทธเจ้า

อย่างลึกซึ้ง บรรลุลัทธิธรรมควรฝึกเจริญสมณะนำ วิปัสสนานำ บรรลุลัทธิธรรมไม่ได้เกิดจากการปฏิบัติตามรูปแบบ คือ นั่งสมาธิเดินจงกรมเท่านั้น แต่สามารถเกิดโดยวิธีอื่นได้ การเจริญสติปัฏฐานมีหลายรูปแบบพยายามให้มากที่สุด สิ่งที่ทำให้เกิดบรรลุลัทธิธรรม คือ ฟังธรรม เข้าใจธรรม แสดงธรรม ศึกษาธรรม นำธรรมไปบรรยาย การสาธยายธรรม นำบทธรรมท่องอ่านให้คนฟัง การตรีกตรองธรรม นำบทธรรมพิจารณา การนั่งสมาธิพิจารณาธรรม

ผู้ศึกษาเห็นว่า การอาศัยพระสูตรเรื่อง “มหาสติปัฏฐาน 4” นำทางไปโดยอาศัยเป็นเหมือน “แผนที่” หรือเข็มทิศ มีอยู่ในมือผู้ปฏิบัติธรรมให้เดินทางตามแนวทางพระสูตรมหาสติปัฏฐาน 4

บทสรุปจากงานเขียนทางพระพุทธศาสนาเรื่อง “บรรลุลัทธิธรรมไม่ได้ติดรูปแบบ”

1. **สาระจุดเน้น** เน้นครบทั้ง 4 ฐาน กาย เวทนา จิต ธรรม เน้นการเจริญสติโดยใช้ฐาน 4 ฐาน กาย (ร่างกาย) เวทนา (ความรู้สึกสุขทุกข์) จิต (อาการของจิต) ธรรม (สภาวะธรรม) ข้อค้นพบว่า การเจริญสติปัฏฐานทำได้หลายรูปแบบ ทำได้ทุกที่ทุกเวลา การเจริญสติไปกับทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้ ไม่ต้องอาศัยนั่งสมาธิ หรือ เดินจงกรม เท่านั้น ปฏิบัติตนตามมรรค 8 กับ อินทรีย์ 5 ในการสะสมบุญเพียรพยายามหนทางไปสู่การบรรลุลัทธิธรรมได้ หลายรูปแบบทำได้หลายทางเดิน

2. **องค์ความรู้** สะสมอินทรีย์ 5 ประการ คือ ศรัทธา วิริยะ ปัญญา สมาธิ สติ แนวฝึกจิตที่เหมาะสมตามอาการและจิต คือการพิสูจน์ด้วยตนเอง เลือกสะสมอินทรีย์ที่เหมาะสมกับตัวเรา บรรลุลัทธิธรรมควรฝึกเจริญสมณะนำ วิปัสสนานำ หรือทั้งสมณะและวิปัสสนาควบคู่กันไป วิธีการบรรลุลัทธิธรรมไม่ได้เกิดจากการปฏิบัติตามรูปแบบ คือ นั่งสมาธิเดินจงกรม เท่านั้น แต่สามารถเกิดโดยวิธีอื่นได้ การเจริญสติปัฏฐาน 4 มีหลายรูปแบบทำได้ทุกที่ทุกเวลา เจริญสติไปพร้อมทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

3. **กลวิธีเขียน** ความสามารถของผู้เขียนที่อธิบายความเรื่องมหาสติปัฏฐาน ได้อย่างเห็นภาพ อาศัยหลักการต่าง ๆ อ้างพระไตรปิฎกแล้ว ถ่ายทอดเป็นความรู้ไปสู่กระบวนการคิดแบบใหม่ นำเสนอการปฏิบัติธรรม การบรรลุลัทธิธรรมในวิธีการอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเจริญภาวนาตามรูปแบบ ความตลกขบขันทางองค์ความรู้ของผู้เขียนที่กำหนดได้อย่างชัดเจน แยกให้เห็นประเด็นต่าง ๆ มีความร่วมสมัยปัจจุบัน

การอภิปรายผลการวิจัย

1. จากข้อค้นพบด้านแนวคิด พบว่า การบรรลุลุธรรมเป็นได้ทั้งในรูปแบบและไม่ใช้รูปแบบ การภาวนารูปแบบสมถะภาวนาและแบบวิปัสสนาภาวนา เป็นการสั่งสมอินทรีย์ด้านสมาธิและสติ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชปรีดิโกวิ (2560, น. 1-20) กรรณฐานในพระพุทธศาสนา 2 อย่าง สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน เป้าหมายเดียวกันเพื่อให้จิตมีสมาธิเพื่อทำนิพพานให้แจ้ง โดยการประยุกต์สติปัฏฐานเพื่อการปฏิบัติ ในสำนักต่าง ๆ มีความหลากหลายวิธีการปฏิบัติ การปฏิบัติที่หลากหลายเพื่อกำหนดรู้ธรรมชาติของชีวิตคือ ขั้น 5 (นามรูป รูปนาม) ว่า มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปเป็นธรรมดา และการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปตามเหตุปัจจัย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กานต์สินี จันทร์วิภาติล (2558, น. 71-94) เป้าหมายสูงสุดแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทด้วยการบูรณาการกระบวนการธรรมเพื่อให้เข้าใจระบบการพัฒนานำไปสู่วิธีการปรับปรุงกระบวนการพัฒนานใช้พัฒนารูปแบบชีวิตประจำวันเกิดความเข้าใจหลักและวิธีการประยุกต์ระบบและนำตรวจสอบความถูกต้องและความก้าวหน้า *อธิบายความว่า แนวคิดเรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 เป็นไปได้ทั้งในรูปแบบและไม่ใช้รูปแบบ*

2. จากข้อค้นพบด้านหลักการ พบว่า การสะสมอินทรีย์ให้แก่ง่ายย่อมเกิดความเข้าใจคำสอนที่สำคัญของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง ฐานจิตสะสมอินทรีย์ หากเคยสะสมมาแนวใด จิตน้อมไปบรรลุลุธรรมได้ง่าย ผูกแนวทางที่ถูกจริต เลือกสะสมอินทรีย์ในวิธีการที่เหมาะสมกับตนเองและฝึกสมาธิภาวนาทาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญชญา วิวิธขจร (2560, น. 133-143) ว่าวิธีการปรับอินทรีย์จะเพิ่มกำลัง ขณิกสมาธิให้แข็งแรง การปฏิบัติอย่างเข้มข้นและการอธิษฐานเข้าสมาบัติเพื่อจะได้ค้นพบสภาวะธรรมของตนเองทำให้มีความก้าวหน้าการปฏิบัติ การปรับอินทรีย์คือการปรับสภาวะธรรม *อธิบายความว่า หลักการฝึกฝนโดยอาศัยฐานภวนาทาง*

3. จากข้อค้นพบด้านวิธีการ พบว่า วิธีการสติปัฏฐาน 4 ทำได้หลายรูปแบบ สิ่งที่ทำให้เกิดการบรรลุลุธรรม ได้แก่ การฟังธรรม การแสดงธรรม การสาธยายธรรม การตรีกตรองธรรม การนั่งสมาธิพิจารณาธรรม การฝึกเพื่อบรรลุลุธรรมเลือกวิธีที่เหมาะสมกับตัวเอง มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฌอภย์ พวงมะลิ (2561, น. 1588-1604) การปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 ต้องใช้สติสัมปชัญญะเข้าไปกำหนด กาย เวทนา จิต ธรรม แนวทางปฏิบัติเพื่อให้มีสติสัมปชัญญะให้รู้ทันในปัจจุบันสิ่งที่เกิดหรือปรากฏโดยลักษณะเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต คือ หลักธรรมที่เป็นเหตุก่อให้เกิดความสำเร็จการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หลักธรรมเกิดขณะกระบวนการปฏิบัติ หลักธรรมที่ส่งผลหลังการปฏิบัติ ต้องรู้และเข้าใจลักษณะคุณสมบัติถึงเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดหรือปรากฏ เข้าใจกระบวนการเกิด รู้และเข้าใจปัจจัยเหตุดับตลอดจนทำการดับ *อธิบายความว่า*

วิธีการปฏิบัติขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติค้นพบ ทำให้หลายรูปแบบและต้องเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับตนเอง เป็นเรื่องเฉพาะตน

ข้อเสนอแนะ

1. เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 ศึกษาเป็นงานวิชาการเปรียบเหมือนความสัมพันธ์ภาพของสาระที่สำคัญจากการได้อ่านหนังสือเรียงร้อยเชื่อมโยงกันให้เรื่องอธิบายความที่เกี่ยวข้องและเป็นร่วมสมัย อธิบายความภาษาธรรมที่ปรากฏในหนังสือสะท้อนแนวทางปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมไม่ติดรูปแบบ ความหลากหลายของแนวทางปฏิบัติเรื่องมหาสติปัฏฐาน โดยเฉพาะไม่ติดรูปแบบต้องทำความเข้าใจ ควรประยุกต์แนวทางปฏิบัติเรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 ก่อให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

2. ความตกลึกทางความคิดขององค์ความรู้งานเขียนของผู้เขียนตามลักษณะแนว นักเขียนค้นคิดเป็นลักษณะงานเขียนที่ผู้เขียนได้ค้นคิดศึกษาเรื่องสติปัฏฐาน อธิบายความด้วยความร่วมสมัยปัจจุบัน ที่สำคัญการอ้างอิงพระไตรปิฎกในงานเขียนด้วย ถ้าวางงานเขียนเหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง ควรสร้างการตกลึกทางแนวคิด หลักการ และวิธีการ เป็นของตัวเองเพื่อความเข้าใจลึกซึ้ง

3. ความชัดเจนขององค์ความรู้ที่เกิดจากการตกลึกของผู้เขียนเองที่ปรากฏในหนังสือเรื่องนี้แสดงความชัดเจนประเด็นต่าง ๆ ในการอธิบายความแนวทางปฏิบัติ หรือหากผู้อ่านยังไม่กระจ่างหรือยังขัดแย้งกับความคิดเห็นของเดิมตน ควรทำความเข้าใจเรื่องมหาสติปัฏฐาน โดยการแขวนคำถามไว้หรือตั้งเป็นสมมติฐานความคิดไว้ไม่ควรไปตัดสินความถูกหรือผิด จะทำให้การอ่านงานเขียนทางพระพุทธศาสนามีความสนุกสนานเป็นประโยชน์ในความร่วมสมัยนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันตนเองหรือความสร้างสรรค์ในการปฏิบัติไม่ได้ติดกรอบทางพิธีกรรมมากทำให้ไม่เข้าถึงแก่นแท้

4. ประเด็นโจทย์งานวิจัยต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับ แนวคิด หลักการ วิธีการ ผลการปฏิบัติเรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 ตามรูปแบบของพระสงฆ์ เปรียบเทียบกับฆราวาส มีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีความเหมือน ความต่างกันอย่างไร ซึ่งยังไม่มีการวิจัยอธิบายความลักษณะดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

กานต์สินี จันทรวิภาติถก. (2558, กันยายน-ธันวาคม). ระบบการพัฒนาดนในชีวิตประจำวันเพื่อส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามแนวทางพุทธศาสนาเถรวาท. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 22(2), 71-94.

- ณอภัย พวงมะลิ และคณะ. (2561, มกราคม-เมษายน). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการปฏิบัติ
วิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University, e-Journal ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์
และศิลปะ*. 11(1), 1588-1604.
- ณัฐพชรธรรม ธนันทเมธากรณ์. (2556). *บรรลุธรรมได้ไม่ติดรูปแบบ*. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์
อมรินทร์ธรรมะ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
- บุญญา วิริยจร. (2560, กันยายน-ธันวาคม). การพัฒนาหลักการสอนวิปัสสนาภาวนาของสำนัก
ปฏิบัติธรรมต้นแบบตามแนวสติปัฏฐานสูตร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 5(3), 133-143.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*.
พิมพ์ครั้งที่ 18. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์ .
- พระมหาชิต ฐานชิต และ พระครูพิพิธวรกิจจานุการ. (2561, กรกฎาคม-กันยายน). การปฏิบัติ
และการสอบอารมณ์กรรมฐานตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย. *วารสาร
สันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 6(3), 1201-1211.
- พระราชปรีดีทิพย์. (2560, กรกฎาคม-กันยายน). กรรมฐานในพระพุทธศาสนาบทเรียนจากมหาสติ
ปัฏฐานสูตรและค่านิยมในสังคมไทย. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 4(2), 1-20.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย*. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุ่งทิพย์ เลิศนิทัศน์. (2560, กรกฎาคม-ธันวาคม). การเปรียบเทียบรูปแบบและวิถีการปฏิบัติ
ภาวนาของพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพฯ. *วารสารวิจัยสังคม สถาบันวิจัย จุฬาลงกรณ
มหาวิทยาลัย*. 40(2), 133-154
- สร้อยญา โชติรัตน์. (2561). *การสังเคราะห์วรรณกรรมเรื่องมหาสติปัฏฐาน 4*. รายงานผลการวิจัย
ฉบับสมบูรณ์. สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร. มหาวิทยาลัยแม่โจ้. เชียงใหม่

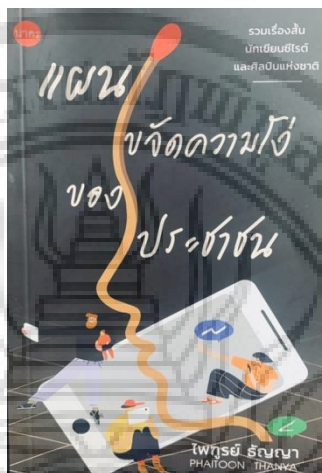
สร้อยญา โชติรัตน์. (2562).การวิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 จากงานเขียนทางพระพุทธศาสนา เรื่อง“ภาวนา เริ่มต้น ณ กม.๐”. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ “พหุวิทยาการแห่ง ภาษา วรรณกรรม และคติชนวิทยา : วิถีไทย วิถีอาเซียน” ครั้งที่ 1. ประจำปี 2562. (น.219-232) วันที่ 20 ธันวาคม 2562. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง .

บทปริทัศน์หนังสือ รวมเรื่องสั้นชุด แผนขจัดความโง่ของประชาชน

ขวัญชนก นัยจรรย์¹

Khwanchanok Naijarun¹

ชื่อหนังสือ	แผนขจัดความโง่ของประชาชน
ชื่อผู้แต่ง	ไพฑูรย์ ธัญญา
จำนวนหน้า	214
สำนักพิมพ์	นาคร
ปีที่พิมพ์	2562
ราคา	180 บาท

หน้าที่ประการหนึ่งของวรรณกรรมคือฉายภาพความเป็นไปของผู้คนในสังคม นักวิชาการหลายท่านจึงให้ข้อสังเกตว่าหากอยากเห็นสภาพสังคมในช่วงเวลาใดให้ศึกษาจากวรรณกรรมที่แต่งขึ้นในช่วงเวลานั้น รวมเรื่องสั้นชุด แผนขจัดความโง่ของประชาชน ของ ไพฑูรย์ ธัญญา ซึ่งเป็นนามปากกาของรองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์ นักเขียนเรื่องสั้นชนะเลิศรางวัลซีไรต์ ปี 2530 และศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ เรื่องสั้นชุดนี้ได้ทำหน้าที่ของวรรณกรรมในการฉายภาพเรื่องราวของผู้คนในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ในเกือบทุกระดับชั้น ผ่านเรื่องราวที่

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

*Corresponding author; email: nkhwanchanok@hotmail.com

นำเสนอทวิลักษณ์ความเป็นสมัยเก่า คือ ช่วงเวลาก่อนที่เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทกับผู้คนในสังคม และความเป็นสมัยใหม่ คือ ช่วงที่เทคโนโลยีรัดตึงผู้คนไว้แนบแน่นด้วยระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์ ที่สำคัญการเปลี่ยนผ่านช่วงเวลาดังกล่าวได้สร้างช่องว่างระหว่างวัยให้กับคนบางกลุ่มที่ไม่สามารถปรับตัวได้ทันอย่างแสนสาหัส

รวมเรื่องสั้นชุด แผนขจัดความโง่ของประชาชน ประกอบไปด้วยเรื่องสั้นจำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ เธอไม่ถูกเชื่อมต่อ ถ้าสัญญาณดีจะโทร.หา ระหว่างฝนตก ลับหาย โลนัซรา ฉุยฉายดิจิทัล บางอย่างอยู่ข้างใน ไม่มีอะไรเป็นพิเศษ ผมยังไม่ได้นอนสักงีบ พระเยซูไม่เฝ้าบาป และแผนขจัดความโง่ของประชาชน จุดเด่นของรวมเรื่องสั้นชุดนี้ คือ การนำเสนอภาพผู้คนในสังคมในช่วงของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ สามารถจำแนกเป็น 3 ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 โลกดิจิทัลกับความเป็นมายาคติบนสังคมออนไลน์

โลกดิจิทัลกับความเป็นมายาคติบนสังคมออนไลน์ปรากฏผ่านเรื่องสั้นจำนวน 4 เรื่อง คือ เธอไม่ถูกเชื่อมต่อ ถ้าสัญญาณดีจะโทร.หา ระหว่างฝนตก และผมยังไม่ได้นอนสักงีบ ผู้คนที่ถูกนำเสนอในเรื่องล้วนตกอยู่ภายใต้อำนาจของโลกเสมือนซึ่งเป็นโลกสมัยใหม่ โลกที่เทคโนโลยีรัดตึงผู้คนไว้แนบแน่นด้วยระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) การสนทนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทำให้ผู้คนได้มีสายสัมพันธ์กันโดยไม่จำเป็นต้องรู้จักตัวตนที่แท้จริงของกันและกัน เช่น ชายหนุ่มกับหญิงสาว จากเรื่อง “ระหว่างฝนตก” ที่พูดคุยกันผ่านช่องสนทนาในเฟซบุ๊ก (Facebook) โดยที่พวกเขาไม่เคยรู้จักกันในโลกความจริงมาก่อน ดังข้อความ “เขาไม่รู้จักเธอมากไปกว่าขอบเขตของถ้อยคำและเรื่องเล่าที่พร้อออกมาทางกล่องข้อความสนทนา เขาอ่านถ้อยคำของเธอและอ่านเธอไปพร้อมกัน เรียนรู้อารมณ์และความรู้สึกจากคำพูดเหล่านั้น บางครั้งรู้สึกเหมือนขีดใกล้ หลายครั้งช่างห่างเหินจนชวนหวั่นไหว สำหรับเขา เธอช่างกึ่งจริงกึ่งฝัน เหมือนโลกที่ทับซ้อนซ้อนกัน” (2562, น. 60) จากข้อความแสดงให้เห็นว่าผู้คนในโลกสมัยใหม่มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น ดังนั้นการทำความรู้จักตัวตนที่แท้จริงของผู้คนจึงทำได้ยากขึ้น เพราะคนรับรู้เรื่องราวของกันและกันผ่านเพียงสิ่งที่คนผู้นั้นต้องการนำเสนอ เรื่อง “ผมยังไม่ได้นอนสักงีบ” เล่าเรื่องราวของชายหนุ่มผู้เสพติดการ “รูตเลื่อน” หน้าจอ เขาชอบติดตามผู้คนในโลกเสมือนนั้น โดยเฉพาะเฟซบุ๊กของ ‘ใครก็ตาม กรุไม่ปลื้ม’ ซึ่งเป็นภาพแทนของผู้ใช้เฟซบุ๊กซึ่งไม่เคยพึงพอใจกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ใด ๆ ทั้งนั้น ‘สอศอจ.’ ผู้ชอบวิเคราะห์เหตุการณ์ทางการเมือง และ ‘สาวน้อยแมคโดนัลด์’ หญิงสาววัยรุ่นที่ชอบถ่ายรูปรักสนุก และไม่เคยสนใจเหตุการณ์ใด ๆ ในสังคม ชายหนุ่มไม่เคยรู้จักผู้ใช้เฟซบุ๊กทั้ง 3 คนนี้ ดังข้อความที่ว่า “คนแรกที่ผมเห็นสถานะของเขาก่อนใครอื่นทั้งหมดในโลกออนไลน์ก็คือ ผู้ที่ใช้ชื่อว่า ‘ใครก็ตาม กรุไม่ปลื้ม’ บอกตามตรงผมติดหน้า

เฟซของเขายิ่งกว่าติดเฟซของ สอศอจ. เสียอีก” (2562, น. 60) แม้ไม่รู้จักกันแต่ชายหนุ่มก็ได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับคนเหล่านี้ผ่านข้อความทางเฟซบุ๊ก ส่วนเรื่อง “เธอไม่ถูกเชื่อมต่อ” เป็นเรื่องราวของหญิงสาวบ้านนอกที่เข้ามาสมัครงานในเมืองหลวง เธอตกอยู่ภายใต้อำนาจของโลกเสมือน โลกที่ผู้คนต่างปฏิสัมพันธ์กับผู้คนบนหน้าจอมากกว่าผู้คนตรงหน้าจริง หญิงสาวถูกคุกคามทางเพศในที่สาธารณะ แต่เธอไม่สามารถเรียกร้องหรือขอความช่วยเหลือจากใครได้เพียงเพราะโลกเสมือนทำให้คนไม่สนใจคนในโลกจริง และเรื่อง “ถ้าสัญญาณดีจะโทร.หา” เล่าเรื่องราวของชายหนุ่มชนบทที่หลงรักภรรยาของผู้อื่น ทั้งคู่ติดต่อกันผ่านแอปพลิเคชันไลน์ (Line) แต่เรื่องนี้จบลงที่ชายหนุ่มเลิกไม่ติดต่อและไม่ไปพบกับหญิงสาวตามสัญญา โดยเขาเลือก “ไต่สูงขึ้นไปตามไหล่เขา ไกลออกมาจากหมู่บ้านและเส้นทางที่คุ้นเคย กระทั่งเข้าเขตที่รกทึบที่สุดของป่าสงวนแห่งชาติ และบนหน้าจอโทรศัพท์มือถือไม่ปรากฏขีดสัญญาณให้เห็นอีกต่อไป” (2562, น. 52) แสดงให้เห็นว่าโลกดิจิทัลเชื่อมโยงผู้คนให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น โอกาสที่คนจะทำผิดศีลธรรมก็มีมากขึ้นเช่นกัน เรื่องนี้ได้สอดแทรกจิตสำนึกของความเป็นมนุษย์ผ่านพฤติกรรมของชายหนุ่มที่สามารถเอาชนะใจตัวเองได้ ดังนั้นเรื่องสั้นเหล่านี้จึงสะท้อนให้เห็นมายาคติในสังคมออนไลน์ที่เป็นเพียงโลกเสมือนเท่านั้น

ประเด็นที่ 2 เมื่อก้าวสู่โลกดิจิทัล เราทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ประเด็นนี้เป็นการนำเสนอทัศนะที่กระตุ้นจิตสำนึกของผู้คนว่าเมื่อก้าวสู่โลกดิจิทัล เราได้ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ปรากฏผ่านเรื่องสั้น 3 เรื่อง คือ ลับหาย ไลน์ชรา ดุยฉายดิจิทัล และบางอย่างอยู่ข้างใน นำเสนอภาพผู้คนวัยหลังเกษียณ และวัยชรา ผู้ซึ่งมีความหวัง ความฝัน และการดำเนินชีวิตแบบไร้เทคโนโลยี แต่เมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทกับคนสมัยใหม่ ทำให้เกิดเป็นช่องว่างระหว่างวัย ดังตัวอย่างจากเรื่อง “ลับหาย ไลน์ชรา” เป็นเรื่องราวของชายชราที่บังเอิญพบเจอกับชายหนุ่มในสวนสาธารณะ ทั้งคู่ได้แลกเปลี่ยนกัน ชายชราส่งรูปภาพและข้อความมาทักทายชายหนุ่มจนเขารำคาญ ซึ่งชายหนุ่มเองก็ไม่เคยตอบกลับข้อความสักครั้ง กระทั่งข้อความจากชายชราไม่ถูกส่งมาอีก เนื่องจากชายชราได้เสียชีวิตไปแล้ว เรื่องนี้ทิ้งท้ายตอนจบเรื่องด้วยข้อความสุดท้ายจากชายชราถึงชายหนุ่มว่า “แค่ให้รู้ว่าห่วงใย ไม่จำเป็นต้องใส่ใจ ให้รับรู้เอาไว้ก็พอ” (2562, น. 52) และเรื่อง “ดุยฉายดิจิทัล” เป็นการเล่าเรื่องแบบอุปมานิทัศน์ผ่านเรื่องเล่าของหลานชายक्रमะลีที่เขียนเรื่องของक्रमะลีลงในสื่อโซเชียล เรื่องของक्रमะลีถูกนำเสนอตั้งแต่ความสวยงาม สมบูรณ์พร้อม และการปรับตัวของคนวัยเกษียณในยุคดิจิทัล “ป้ามอลลี่ก็เหมือนข้าราชการวัยเกษียณทั้งหลายในประเทศนี้ ที่ใช้ชีวิตประจำวันให้หมดไปกับการรูดเลื่อนหน้าจอสมาร์ทโฟน ป้ามอลลี่

เกษียณก็แต่อายุราชการแต่ไม่เคยเกษียณจากความทันสมัย ใหม่เสมอ ... ดาวโน้ลด์แอปพลิเคชัน แทบจะทุกแอปฯ ที่คนหนุ่มสาวเขานิยมเล่นกัน แล้วก็สนุกกับมันจนมือเป็นระวิง” (2562, น. 91) เรื่องราวจบที่มุมมองของหลานชายที่ถ่ายทอดลงในเรื่องเล่าของเขา เขามองความสนุกของสังคม ผู้คนวัยเกษียณที่นัดพบปะกันว่า “มีการแสดงละครลิงอยู่ที่ลานแห่งนั้น” (2562, น. 109) ข้อความนี้ทำให้ปามะลิตยุติการไปงานเลี้ยงกับเพื่อนทันที และเรื่อง “บางอย่างอยู่ข้างใน” เล่าผ่านมุมมองของตัวละคร 3 ตัว คือ คุณยายสว่างซึ่งเป็นหญิงชราวัยเก๋าสืบ หญิงชราที่ไม่เข้าใจว่าทำไมหลานชายจึงนั่งอยู่กับเกมคอมพิวเตอร์ได้เป็นเวลานานขนาดนั้น คุณยายจึงทักท้วงเอาว่าหลานชายถูกผีเข้า คุณนุชนาฏลูกสะใภ้ของยายสว่างที่มองความหลงลืมของคนแก่ว่าเป็นลักษณะของการโดนผีเข้า และมองพฤติกรรมของลูกชายที่ติดเกมคอมพิวเตอร์ว่าเป็นเรื่องปกติ คุณวรรณิ์ลูกสาวของยายสว่างที่ไม่เข้าใจธรรมชาติของคนวัยชรา เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าต่างคนต่างมองกันคนละมุม จึงไม่เข้าใจธรรมชาติของกันและกัน เรื่องสั้นทั้งสามเรื่องแสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้คนก้าวเข้าสู่โลกดิจิทัล ผู้คนต่างยึดเอาตนเองเป็นใหญ่ จึงทำให้คนบางกลุ่มโดยเฉพาะผู้สูงอายุถูกละเลยและมองว่าเป็นสิ่งที่แปลกประหลาดในสังคม ผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีการปิดเรื่องทั้งสามแบบทิ้งท้ายให้คิด กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดจิตสำนึกและกลับมาทบทวนพฤติกรรมของตนเอง การปฏิบัติตนกับผู้คนรอบข้าง นับเป็นการใช้กลวิธีการนำเสนอเรื่องที่แยบยลอย่างยิ่ง

ประเด็นที่ 3 ความหลากหลายของคนเมืองและคนชนบท

ภาพความหลากหลายของคนเมืองและคนชนบท ปรากฏผ่านเรื่องสั้น 3 เรื่อง ได้แก่ “ไม่มีอะไรเป็นพิเศษ” ซึ่งเป็นการนำเสนอเรื่องราวของคนในสังคมเมือง ลักษณะการใช้ชีวิตประจำวันของคนเมือง เช่น การเดินห้างสรรพสินค้า วิถีของผู้คนในร้านกาแฟ รวมถึงอิสระด้านความหลากหลายทางเพศ คือ กลุ่มชายรักชาย “คู่ชายรักชายวนเวียนเข้ามาตลอด พวกเขาพูดคุย อ้ออแบบคู่รัก คู่หวาน สั่งกาแฟ ชานมมาดื่ม จ้องมองกันไปมา” (2562, น. 147) กลุ่มหญิงรักหญิง “คู่ทอมของเธอลุกขึ้นเดินอาด ๆ ไปสั่งเครื่องดื่มที่เคาน์เตอร์ หญิงสาวทอดตามองตามหลังอย่างสนิทสนม” (2562, น. 150) และปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้เห็นพฤติกรรมต่าง ๆ “แล้วพิมพ์ข้อความสั้น ๆ ลงไปว่า “ไม่มีอะไรเป็นพิเศษ”” (2562, น. 150) แสดงให้เห็นว่าเรื่องราวเหล่านี้เป็นเรื่องปกติของผู้คนในสังคมสมัยใหม่ ความหลากหลายของผู้คนในชนบทปรากฏผ่านเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ พระเยซูไม้ไผ่บาป และแผนขจัดความโง่ของประชาชน โดยเรื่อง “พระเยซูไม้ไผ่บาป” เล่าเรื่องของ ‘เผ่าเนील อาร์มสตรอง’ ชายผู้รับจ้างกำจัดศัตรูพืช ก่อนที่เผ่าเนीलจะมาอยู่ที่หมู่บ้าน เขาเคยเป็นกลุ่มคอมมิวนิสต์อยู่ในหมู่บ้านกลางหุบเขามาก่อน “หมู่บ้านในหุบเขาเป็นชัยภูมิที่ดีสำหรับกองทัพปลดแอกประชาชน ด้วยว่ามันทึบ” (2562,

น. 188) เสียชีวิตรัฐบาลในมุมมองของชาวบ้านชนบทที่ได้รับผลกระทบจากราคาผลผลิตตกต่ำ และเรื่อง “แผนจัดความโง่ของประชาชน” เรื่องนี้ นับว่าเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดในฐานะประชาชนคนหนึ่ง ผ่านกลวิธีการเขียนแบบเมตาฟิสิกชัน (Meta-fiction) ที่พยายามดึงดูดผู้อ่านให้ตระหนักถึงความย้อนแย้งของเรื่องเล่าซึ่งไม่ใช่เรื่องจริง เช่น “เอาละ ผมจะหยุดเอาไว้แค่ตรงนี้ก่อน พวกคุณเห็นอะไรบ้างไหม เมื่อนักเขียนเดินเรื่องมาถึงตอนนี้ ว่าโนะ สนุกดีหรือ แต่ผมก็ว่าจั้น ๆ แหะละ แต่ที่ยากกว่านั้น ทำไมพวกคุณไม่สังเกต ไพบุลย์กำลังเล่นกับเรื่องละเอียดอ่อน เขากำลังดูถูกศักดิ์ศรีของมนุษย์ เขากำลังบีบคั้นตัวละครในเรื่องให้ยอมรับถึงความโง่ของตัวเอง” (2562, น. 211) เรื่องนี้มีน้ำเสียงเสียดสีประชดประชัน โดยผ่านนโยบายของรัฐบาล (ในเรื่อง) เรื่องการขึ้นทะเบียนคนโง่ ชาวบ้านในหมู่บ้านไม่มีใครยอมขึ้นทะเบียนคนโง่เพราะต่างคิดว่าตนฉลาด แต่แท้จริงแล้วการที่พวกเขาไม่ยอมขึ้นทะเบียนเพราะว่าพวกเขาไม่ได้รับเงินหรือผลประโยชน์ใด ๆ จากการขึ้นทะเบียนเหล่านี้ต่างหาก สุดท้ายผู้ใหญ่บ้านจึงขึ้นทะเบียนคนโง่เพียงสองคน คือตัวเองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จากเรื่องสั้นทั้ง 3 เรื่อง จึงแสดงให้เห็นความหลากหลายของวิถีชีวิตผู้คนทั้งในเมืองและชนบท การสอดแทรกสภาพสังคมปัจจุบัน ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ภาวะบีบคั้นต่าง ๆ อันเนื่องมาจากนโยบายทางการเมือง ตามแบบฉบับวรรณกรรมที่เป็นเครื่องสะท้อนความเป็นไปของสังคม

รวมเรื่องสั้น ชุด แผนจัดความโง่ของประชาชน โดดเด่นด้วยฝีมือการประพันธ์ “ชั้นครู” อันรู้มรรยไปด้วยเทคนิคการเขียนที่หลากหลาย ตั้งแต่การเขียนแนวสัจนิยม อุปมาอุปไมย หรือเรื่องเล่าซ้อนเรื่องเล่า การเขียนแบบเมตาฟิสิกชัน ทำให้งานเขียนชุดนี้มีความโดดเด่นชวนติดตาม จึงกล่าวได้ว่ารวมเรื่องสั้นชุด แผนจัดความโง่ของประชาชนได้ทำหน้าที่ของวรรณกรรมอย่างสมบูรณ์แบบทั้งด้านกลวิธีการนำเสนอและเนื้อหาที่นำเสนอเรื่องราวความหลากหลายของชีวิตผู้คน ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความแตกต่างระหว่างช่วงวัย กระตุ้นจิตสำนึกทางสังคมให้คนตระหนักถึงการ “มองเห็น” และการทำความเข้าใจกันให้มากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การทำความเข้าใจธรรมดาและธรรมชาติของผู้คนตามวิถีทางแห่งวรรณศิลป์

เอกสารอ้างอิง

ไพบุรย์ ธัญญา. 2562. แผนจัดความโง่ของประชาชน. ปทุมธานี: นาค.